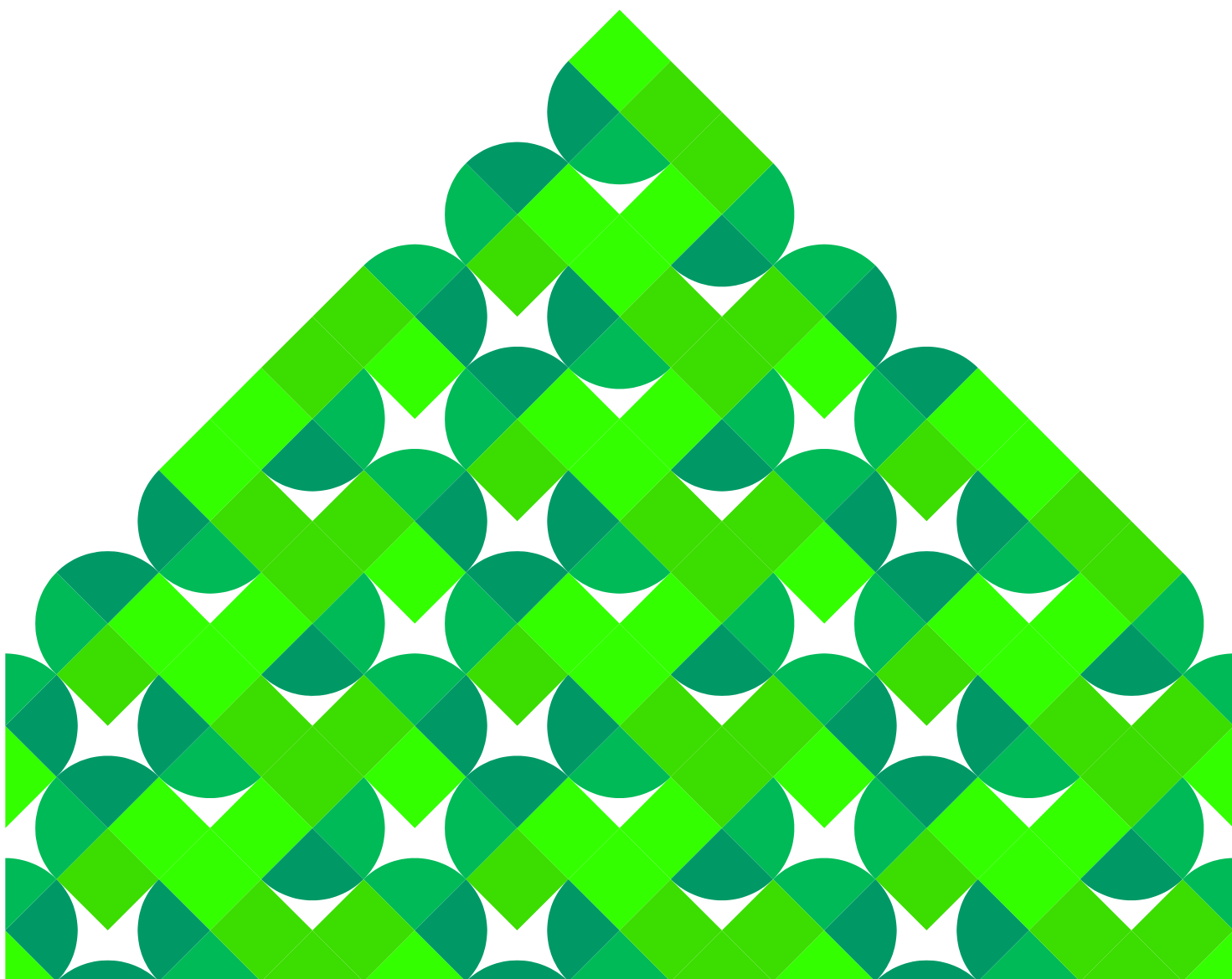

Redovisning av vidtagna åtgärder 2014 – 2018

Inför regeringens rapportering till FN:s kommitté för
rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet är en kunskapsmyndighet som arbetar inom funktionshindersområdet. Vi arbetar för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna vara fullt delaktiga i samhället.

Myndigheten för delaktighet, 2019
Redovisning av vidtagna åtgärder 2014 – 2018
Inför regeringens rapportering till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Nummer 2019:9
ISBN: 978-91-87883-59-0 (pdf)

Publikationen finns att ladda ner från myndighetens webbplats www.mfd.se.
Alternativa format kan beställas från Myndigheten för delaktighet.

Postadress: Myndigheten för delaktighet, Box 1210, 172 24 Sundbyberg
E-post: info@mfd.se
Telefon: 08-600 84 00

Innehåll

Förord	5
Inledning	6
Allmänna åtaganden (art 1 – 4)	9
Jämlikhet och icke-diskriminering (art 5).....	20
Kvinnor med funktionsnedsättning (art 6) och en ökad utsatthet för våld (art 16)	24
Barn med funktionsnedsättning (art 7, 10, 16 och 25)	36
Medvetandegörande om situationen om personer med funktionsnedsättning (art 8)	55
Tillgänglighet (art 9)	60
Risksituationer och humanitära nödlägen (art 11)	67
Likhet inför lagen (art 12).....	68
Tillgång till rättssystemet (art 13).....	77
Frihet och personlig säkerhet (art 14) och Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (art 15)	78
Rätt att leva självständigt och att delta i samhället (art 19).....	83
Personlig rörlighet (art 20)	84
Respekt för privatlivet (art 22).....	88
Respekt för hem och familj (art 23).....	88
Utbildning (art 24)	89
Hälsa (art 25).....	94
Arbete och sysselsättning (art 27)	95
Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet (art 28)	106
Deltagande i det politiska och offentliga livet (art 29).....	107
Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott (art 30)	115

Insamling av statistik och information (art 31)	119
Internationellt samarbete (art. 32)	127
Nationellt genomförande och övervakning (art 33).....	133
Referenser	134

Förord

Denna rapport är en redovisning av ett uppdrag som Myndigheten för delaktighet, MFD, fick i regleringsbrevet för 2019. Uppdraget är att, inför kommande rapportering 2019, inom ramen för Sveriges åtaganden som konventionsstat till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, redovisa myndighetens vidtagna åtgärder under perioden 2014 – 2018. Redovisningen ska omfatta de åtgärder som myndigheten bedömer är relevanta att redovisa med anledning av de sammanfattande slutsatser som kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning lämnat till Sverige och de frågor som kommittén har ställt i sin lista med frågor. Uppdraget ska framförallt handla om sådana frågor som har ett tydligt samband med myndighetens uppgifter och verksamhet.

Eftersom en viktig del av MFD:s uppdrag syftar till att stödja och underlätta andra aktörers tillämpning av funktionshindersperspektivet, och därmed i förlängningen implementeringen av ovanstående konvention, innehåller rapporten utöver beskrivningar av MFD:s vidtagna åtgärder, även beskrivningar hur andra myndigheter har bidragit till eller utvecklat sin verksamhet i anslutning till kommitténs rekommendationer och frågeställningar.

Uppdraget har genomförts av Magnus Lagercrantz, Frida Lockner och Maria Melin.

MFD vill rikta ett särskilt tack till alla de myndigheter som har bidragit till arbetet med rapporten.

Sundbyberg i april 2019

Malin Ekman Aldén
Generaldirektör

Inledning

När Sverige i december 2008 ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, innebar det ett åtagande att som konventionsstat respektera, skydda och främja konventionens innehåll. Konventionen slår fast att varje konventionsstat vart fjärde år ska avge en fullständig rapport som omfattar hur de har förvaltat detta åtagande. Detta görs genom att konventionsstaten redovisar de åtgärder som har vidtagits för att genomföra konventionens bestämmelser.

Sverige rapporterade för första gången till Kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (i den här rapporten kommittén) 2011 och mottog efter en dialog mellan den svenska regeringen och kommittén våren 2014 kommitténs sammanfattande slutsatser. I dessa gör kommittén en bedömning av läget i Sverige baserat på konventionens bestämmelser samt lämnar rekommendationer kring utvecklingsområden (i den här rapporten rekommendationerna).¹ Den svenska regeringen ska återigen lämna en nationell rapport till kommittén hösten 2019. Denna rapport kommer att vara en kombinerad andra och tredje rapport till kommittén. Rapporten ska enligt kommittén både ta hänsyn till de rekommendationer som Sverige fick 2014 och till den List of issues (i den här rapporten frågelistan) som kommittén har ställt till Sverige 2018.²

I anslutning till detta har Myndigheten för delaktighet, MFD, fått i uppdrag att redovisa myndighetens vidtagna åtgärder under perioden 2014 – 2018.³ Redovisningen ska omfatta de åtgärder som myndigheten bedömer är relevanta att redovisa med anledning av de rekommendationer och de frågor som kommittén har ställt i frågelistan. Redovisningen ska framför allt handla om sådana frågor som har ett tydligt samband med myndighetens uppgifter och verksamhet.

¹ Committee on the Rights of Persons with Disabilities (2014) Concluding observations on the initial report of Sweden.

² Committee on the Rights of Persons with Disabilities (2018) List of issues prior to submission of the combined second and third periodic reports of Sweden.

³ Regleringsbrev för budgetåret 2019 avseende Myndigheten för delaktighet.

Som kunskapsnav inom funktionshinderspolitiken har MFD valt att tolka uppdraget relativt brett. MFD:s arbete grundar sig på det nationella målet för funktionshinderspolitiken och är tvärsektoriellt. En viktig del av MFD:s uppdrag syftar till att stödja och underlätta andra aktörers tillämpning av funktionshindersperspektivet. Därför har MFD också valt att beskriva hur andra myndigheter har bidragit till eller utvecklat sin verksamhet i anslutning till kommitténs olika frågeställningar. Underlaget som redovisas i denna rapport är framtaget som ett stöd till regeringen, men kommer också att fungera som en viktig sammanställning och bas i MFD:s ordinarie arbete med uppföljning och stöd.

I arbetet har MFD involverat andra myndigheter som är centrala aktörer inom olika samhällsområden och dessa har bidragit i arbetet med underlag i olika format. Bland annat Folkhälsomyndigheten och Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, har bidragit med underlag till avsnittet Satsningar på psykisk hälsa – ett prioriterat område (art 7) och avsnittet Utbildning (art 24).

Samråd med funktionshindersrörelsen

I arbetet med denna rapport har MFD, med anledning av artikel 4.3 och artikel 35.4 i konventionen, involverat funktionshindersrörelsen. I februari 2019 deltog Funktionsrätt Sverige och Lika unika i en workshop där rörelsen och myndigheten tillsammans diskuterade prioriterade samhällsområden, viktiga framsteg samt stora utmaningar och åtgärder som borde lyftas fram i denna rapport.

Rapportens disposition

Rapporten är uppbyggd på följande sätt. Strukturen följer artiklarna i konventionen. Till de artiklar där det finns rekommendationer från kommittén 2014, beskrivs rekommendationerna i en inledande text. Därefter följer en redovisning av vidtagna åtgärder under tidsperioden 2014 – 2018 som svarar mot kommitténs rekommendationer och de frågor som kommittén ställer i frågelistan.

När det gäller några artiklar i konventionen har MFD gjort bedömningen att både rekommendationer och frågor ligger utanför de områden som

myndigheten har möjlighet att följa upp. Detta rör artiklarna om Respekt för privatlivet (art 22), Respekt för hem och familj (art 23), Rätt att leva självständigt och att delta i samhället (art 19) och Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet (art 28). Åtgärder som avser dessa artiklar återfinns därför inte i rapporten.

När det gäller ytterligare några artiklar bedömer MFD att myndigheten kan besvara en del av de frågor som ställs i frågelistan. Det betyder bland annat att delar av artikel 16, Rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp, har lyfts in under andra avsnitt i rapporten för att så långt möjligt skapa en helhetsbild av situationen på området. Artikel 16 behandlas således under Kvinnor med funktionsnedsättning (art 6) och Barn med funktionsnedsättning (art 7).

I frågelistan ställer kommittén frågor om tillgängligheten till psykiatrivården och hälso- och sjukvården för kvinnor och flickor. MFD bedömer att dessa frågor besvaras bäst av aktörer inom vård- och omsorgsområdet. De delar av artikel 25, i rekommendationerna artikel 10, som berör psykisk hälsa hos barn med funktionsnedsättning behandlar MFD under Barn med funktionsnedsättning (art 7).

Artikel 14 och 15 behandlas gemensamt under ett avsnitt som fokuserar på de frågor i frågelistan som rör tvångsvård.

Ett antal artiklar i konventionen har inga rekommendationer från 2014 och återfinns inte heller i frågelistan för 2018. Rapporten tar därför inte upp dessa artiklar. Det betyder att artiklarna om Skydd för den personliga integriteten (art 17), Rätt till fri rörlighet och till ett medborgarskap (art 18), Yttrandefrihet och åsiktsfrihet samt tillgång till information (art 21) och Habilitering och rehabilitering (art 26) inte berörs i denna rapport.

Allmänna åtaganden (art 1 – 4)

I rekommendationerna avseende artiklarna 1 – 4 tar kommittén upp två aspekter. Den ena gäller det uppföljningssystem som Sverige tillämpar för att följa upp arbetet med funktionshinderspolitiken. Kommittén anser att ett sådant system måste omfatta alla konventionens områden. För att ge en fullständig bild av hela det svenska systemet för uppföljning och datainsamling behandlas därför denna aspekt av artiklarna 1 – 4 tillsammans med artikel 31 om Insamling av statistik och information (se avsnitt Insamling av statistik och information sida 119).

Den andra delen av rekommendationerna rör inkorporering av konventionen i svensk lagstiftning. MFD berör inte denna del av rekommendationerna i denna rapport, då det svenska dualistiska systemet får ses som gällande för konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Lagar som har förändrats för att stärka rättigheter för personer med funktionsnedsättning i enlighet med konventionen behandlas löpande under respektive relevant artikel.

I detta avsnitt behandlas fråga d i frågelistan, som rör framsteg och luckor i utvärderingen av den funktionshinderspolitiska strategin 2011 – 2016. Vidare redovisas vägen fram till riksdagens antagande av det nya funktionshinderspolitiska målet i november 2017 och det arbete som pågår med att skapa en ändamålsenlig styrning av politikområdet. Avsnittet tar också upp MFD:s arbete med att involvera funktionshindersorganisationerna i myndighetens arbete, som svar på fråga g.

En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken samt uppföljning och utvärdering av densamma (fråga d)

I samband med att regeringen beslutade om en strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011 – 2016⁴, fick dåvarande Myndigheten för

⁴ Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

handikappolitisk samordning, Handisam, nuvarande MFD, i uppdrag att årligen analysera och rapportera kring utvecklingen av arbetet.⁵ När strategin löpte ut 2016 gjorde MFD en slutlig utvärdering och analys av arbetet med strategin. MFD:s rapport innehöll en sammanställning och analys av slutrapporter från 22 statliga myndigheter som hade pekats ut som särskilt strategiskt viktiga i genomförandet av strategin. MFD gjorde också en bedömning av hur väl strategin som sådan hade levt upp till de nationella målen för funktionshinderspolitiken. Myndighetens bedömning byggde dels på sammanställd statistik om utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning, dels en uppföljning av offentliga aktörers insatser. Aktörsuppföljningen bestod i att MFD följde upp arbetet hos statliga myndigheter, regionala kollektivtrafikmyndigheter och kommuner. MFD genomförde även en utredning om landstingens arbete med funktionshinderfrågor samt en utredning om arbetsmarknadens parter syn på och arbete med dessa frågor.⁶

MFD:s analys visade att utvecklingen mot de nationella målen hade gått framåt under strategiperioden, om än långsamt. Levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning hade förbättrats i vissa avseenden, medan de i andra avseenden i princip hade stått stilla. Inom vissa områden hade utvecklingen gått bakåt. Områden där situationen hade förbättrats för personer med funktionsnedsättning under strategiperioden var till exempel delaktighet på arbetsmarknaden, upplevd hälsa och utbildningsnivå. Skillnaden mot övrig befolkning var dock fortsatt stor. Bland personer med funktionsnedsättning fanns dessutom omotiverade skillnader mellan könen, där kvinnor har sämre levnadsvillkor än män.⁷

MFD konstaterade att strategin som metod för genomförandet av funktionshinderspolitiken har haft betydelse för utvecklingen mot det

⁵ Socialdepartementet (2011) Uppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.

⁶ MFD (2016) Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016, Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.

⁷ MFD (2016) Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016, Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.

funktionshinderspolitiska målet, men att det fanns brister. Strategin säkerställde inte att samtliga rättighetsområden inom konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning omfattades av genomförandearbetet. Kopplingen till de nationella målen för funktionshinderspolitiken var heller inte tillräckligt tydliga. MFD bedömde även att strukturen på strategin var otydlig och ojämn. De ansvariga strategiska myndigheterna hade styrts med ett flertal överlappande och oklara styrmedel. Myndigheternas delmål varierade i struktur, typ och ambitionsnivå. Det saknades också i stora delar ett barn- och jämställdhetsperspektiv i myndigheternas arbete och återrapportering. MFD bedömde därför att det var svårt att göra en sammantagen utvärdering av effekten av myndigheternas arbete i förhållande till de nationella målen.⁸

Ett nytt mål för funktionshinderspolitiken

När den funktionshinderspolitiska strategin löpte ut 2016, fick MFD i uppdrag av regeringen att lämna förslag på en struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet.⁹ I rapporten En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle lämnade MFD förslag för att göra funktionshinderspolitiken mer effektiv och systematisk samt för att stärka kopplingen mellan funktionshinderspolitiken och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I rapporten föreslog MFD en ny strategiperiod för att skapa långsiktighet och en högre grad av tydlighet i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken samt en förenklad styrning av de ansvariga myndigheterna inom politikområdet. Myndigheten föreslog också ett reviderat nationellt mål för funktionshinderspolitiken och en ny inriktning för att stärka rättighetsperspektivet. MFD föreslog även elva prioriterade områden som bättre än

⁸ MFD (2016) Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016, Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken.

⁹ Socialdepartementet (2015) Uppdrag att ta fram förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet.

tidigare skulle harmonisera med konventionen samt med regional och kommunal verksamhet.¹⁰

Med utgångspunkt i MFD:s rapport föreslog regeringen i maj 2017 till riksdagen ett nytt nationellt mål och en ny inriktning för funktionshinderspolitiken som syftar till att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning. Målet syftar också till att tydliggöra att konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning fortsättningsvis ska vara funktionshinderspolitikens utgångspunkt.¹¹

Regeringens förslag till en ny inriktning för genomförandet av politiken fokuserar på:

- principen om universell utformning,
- befintliga brister i tillgängligheten,
- individuella stöd och lösningar för individens självständighet, och
- att förebygga och motverka diskriminering.

Dessa fyra områden är ömsesidigt beroende av varandra. Syftet är att de tillsammans ska bidra till ett tillgängligt och jämlikt samhälle oavsett funktionsförmåga. Ansvariga aktörer ska på så sätt få vägledning för att nå det nationella målet. Inriktningen ska vara användbar för aktörer på alla nivåer i samhället, nationellt, regionalt och lokalt. Den ska också kunna bidra till en operationalisering av det nationella målet på olika nivåer i samhället.¹²

Riksdagen ställde sig bakom regeringens förslag, med tillägget om ett samhälle som har mångfald som grund för att tydligare belysa att människors skiftande funktionalitet omfattas. Riksdagen beslutade därför i november 2017 att det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

¹⁰ MFD (2016) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle
MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet.

¹¹ Prop. 2016/17:188, Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.

¹² Prop. 2016/17:188, Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.

som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och barnrättsperspektivet ska beaktas.¹³

En ändamålsenlig styrning av funktionshinderspolitiken

För att kunna nå upp till konventionens krav och det nya nationella målet för funktionshinderspolitiken, har regeringen bedömt att det behövs ett styr- och uppföljningssystem som är långsiktigt och stabilt och som gör att funktionshindersperspektivet bättre kan integreras i samhällets olika verksamheter. För att säkerställa att såväl effekt- och resultatmål som myndighetsuppgifter kan ligga fast under en ny strategiperiod, måste de vara baserade på väl genomarbetade analyser och underlag. Målen för olika samhällsområden behöver utvecklas i samråd med berörda myndigheter och förutsättningarna för att följa upp målen måste bedömas noggrant.

Regeringen gav därför i december 2017 en särskild utredare i uppdrag att se över styrningen av politikområdet. Utredaren ska beskriva tillämpningen av principen om universell utformning, föreslå mål för samhällsområdena, föreslå en långsiktig uppföljning av målen samt se över ansvaret för genomförandet och lämna förslag på hur det kan effektiviseras.¹⁴ Utredaren ska presentera sitt förslag till regeringen senast den 30 april 2019.¹⁵

Stöd till kommuner och landsting genom länsstyrelserna

I arbetet för att nå det nationella funktionshinderspolitiska målet och leva upp till konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning spelar kommuner och landsting en helt avgörande roll. En stor del av den verksamhet som påverkar människors dagliga liv är ett ansvar för kommuner och landsting. MFD fick därför i regleringsbrevet för 2018 i uppdrag av regeringen att i samarbete med länsstyrelserna ge stöd till

¹³ Socialutskottets betänkande 2017/18:SoU5.

¹⁴ Dir. 2017:133 Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken.

¹⁵ Dir. 2018:115 Tilläggsdirektiv till Styrutredningen för funktionshinderspolitiken.

kommuner och landsting att genomföra sin funktionshinderspolitiska strategier och planer.¹⁶

Uppdraget löper under åren 2018 – 2020. Regeringen har anslagit 13 miljoner kronor årligen att fördela till länsstyrelserna i detta arbete. I december 2018 lämnade MFD en delrapportering av arbetet till regeringen.¹⁷

Samarbetet med länsstyrelserna har öppnat nya möjligheter för MFD att identifiera och erbjuda ändamålsenliga och effektiva stöd för målgruppen och en möjlighet att hitta nya sätt att arbeta och samarbeta myndigheter emellan. Genom uppdraget ges möjlighet att dels höja länsstyrelsernas kapacitet att stödja kommuner och landsting i deras funktionshinderspolitiska arbete, dels etablera arbetsformer och strukturer för samarbete mellan MFD och länsstyrelserna.

Under 2018 har en struktur byggts upp för att samordna uppdraget mellan de olika länsstyrelserna och MFD. Strukturen syftar till att:

- möjliggöra samarbete mellan MFD och länsstyrelserna i planering och genomförande av uppdraget,
- skapa förutsättningar för de länsstyrelser som har större resurser att bidra till arbetet på ett sätt som gynnar dem med mindre resurser,
- möjliggöra samordning av strategiska beslut samt kontakter med aktörer på nationell nivå som Regeringskansliet, andra myndigheter och de nationella paraplyorganisationerna inom funktionshindersrörelsen.

Ett ändamålsenligt och effektivt stöd behöver grunda sig i målgruppens behov och förutsättningar samt den stödjande partens förutsättningar att ge stöd. 2018 genomfördes en kartläggning av kommunernas och landstingens existerande arbete och stödbehov inom funktionshindersområdet. Kartläggningen har resulterat i ett antal prioriterade fokusområden som ligger till grund för uppdragets fortsatta arbete.

¹⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet.

¹⁷ Myndigheten för delaktighet (2018) Funktionshinderspolitiskt stöd i samarbete. Delrapportering av ett regeringsuppdrag om stöd till kommuner och landsting.

För att stärka länsstyrelserna har MFD även genomfört ett antal utbildningsinsatser om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, funktionshinderspolitiken, MFD:s roll och uppdrag, andra aktörers uppdrag samt praktiskt tillgänglighetsarbete riktade till det nationella nätverk som länsstyrelserna har bildat tillsammans med MFD. Alla länsstyrelser representeras i nätverket av ansvariga strateger eller handläggare. MFD har också stöttat enskilda länsstyrelser på olika sätt samt försett länsstyrelserna med relevant stödmaterial. En viktig del i MFD:s stöd till länsstyrelserna är också att skapa kontaktvägar till andra relevanta myndigheter.

I uppdraget har MFD och länsstyrelserna haft en löpande kontakt med SKL och gemensamt diskuterat formerna för dialogen mellan uppdraget och SKL, arbetsformer och möjliga samarbetsområden och synergier. Funktionshindersrörelsen är också en självklar dialogpartner i uppdraget. MFD kommer att använda sig både av ordinarie strukturer, såsom funktionshindersråden, och särskilda samråd och dialoger. MFD kommer också att stödja länsstyrelserna i syfte att underlätta och förbättra deras samråd och dialoger.

MFD har under 2018 samrått och erbjudit tillfällen till dialog med SKL, funktionshindersorganisationerna och andra aktörer. Dialog med civilsamhället har också varit en viktig del i flera länsstyrelsers arbete.¹⁸

Aktiv involvering baserad på en överenskommelse (fråga g)

Aktiv involvering av funktionshindersorganisationerna är central för MFD:s verksamhet och organisationerna spelar en viktig roll i utvecklingen av funktionshinderspolitiken. För att säkerställa att myndighetens samverkan med funktionshindersrörelsen sker på ett sätt som går i linje med konventionens krav om aktiv involvering (art 4.3) utgår arbetet från en överenskommelse mellan MFD och funktionshindersrörelsen.

Överenskommelsen utgör basen för den myndighetsövergripande dialogen

¹⁸ MFD (2018) Funktionshinderspolitiskt stöd i samarbete. Delrapportering av ett regeringsuppdrag om stöd till kommuner och landsting.

med funktionshindersrörelsen och tecknas mellan MFD och Funktionsrätt Sverige, Lika Unika och Nätverket unga för tillgänglighet, NUFT.¹⁹ Den första överenskommelsen arbetades fram av tidigare Handisam för perioden 2013 – 2016.²⁰ Under 2017 arbetade MFD och organisationerna tillsammans fram en ny överenskommelse som ännu tydligare tar sin utgångspunkt i artikel 4.3. Överenskommelsen undertecknades i början på 2018.

Kärnan i överenskommelsen är ett funktionshindersråd som träffas tre gånger per år. Rådet hanterar övergripande, strategiska och principiella funktionshinderfrågor på ledningsnivå. För att säkerställa syftet om aktiv involvering i planering, genomförande och uppföljning av MFD:s uppdrag och verksamhet, omfattar funktionshindersrådets verksamhetsår både verksamhetsplanering, kunskapshöjande insatser och resultatredovisning. Minnesanteckningar från rådets möten publiceras på myndighetens webbplats.²¹

Funktionshindersrörelsens och det civila samhällets perspektiv, utgångspunkter, värden, kunskap och kompetens är en central del i MFD:s kunskapsarbete. Myndigheten involverar därför aktivt funktionshindersrörelsen och det civila samhället även på andra sätt än vad som anges i överenskommelsen. För att göra detta på bästa sätt, har MFD utvecklat en samrådsmodell för samverkan med funktionshindersrörelsen. Det övergripande syftet är att skapa former för en strategisk och välfungerande samverkan. Samrådsmodellen ska även gå att använda i samverkan med det civila samhället i övrigt.²²

Myndigheten har även i flera uppdrag och projekt bildat strategiska samrådsgrupper bestående av representanter från Funktionsrätt Sverige, Lika Unika och NUFT samt andra aktörer med relevant kunskap. Exempelvis i arbetet med att ta fram MFD:s förslag om ny funktionshinderspolitik (se avsnitt Ett nytt mål för funktionshinderspolitiken sida 11)

¹⁹ MFD (2018) Överenskommelse om funktionshindersråd.

²⁰ Handisam (2013) Överenskommelse om funktionshindersråd.

²¹ MFD (2018) Överenskommelse om funktionshindersråd.

²² MFD (2017) Policy för att aktivt involvera funktionshindersrörelsen och övriga civilsamhället.

fördes en regelbunden dialog med funktionshindersrörelsen, där samtliga organisationer bjöds in till ett antal workshoppar som MFD anordnade. Organisationerna gavs också möjlighet att skriftligt skicka in inspel och synpunkter på framtidens funktionshinderspolitik. Slutligen hade MFD också ett regelbundet samråd med paraplyorganisationerna (Funktionsrätt Sverige, Lika unika och NUFT) där strategiskt viktiga vägval och frågor diskuterades.²³

Utvecklat arbete med aktiv involvering utifrån ny allmän kommentar

Under 2019 översätter MFD den allmänna kommentaren nummer 7 om artiklarna 4.3 och 33.3. Med översättningen som grund kommer myndigheten att se över och utveckla sitt arbete med aktiv involvering. Myndigheten kommer även att utarbeta stödmaterial till kommunerna för aktiv involvering.

Enskilda personer i MFD:s arbete

Utöver olika former av dialog och samråd, använder sig MFD också av enskilda personer för att hämta in kunskap. En enskild person representerar sig själv och inte en organisation eller ett förbund, och bidrar med erfarenheter och kunskap utifrån den egna funktionsnedsättningen. Enskilda personer kan delta myndighetens arbete med olika uppdrag och i aktiviteter inom myndigheten. Deltagande kan ske i olika former. Det kan utgöras av att den enskilde exempelvis besvarar enkäter, delta i fokusgrupper eller intervjuer eller provar ett verktyg som kan användas som stöd i implementeringen av ett funktionshindersperspektiv. Ett exempel på detta arbetssätt är MFD:s arbete med uppdraget om att kartlägga och analysera kvaliteten i utförandet av färdtjänstresor. I genomförandet av uppdraget använde MFD, utöver kvantitativa metoder för statistik och regelverk, också en kvalitativ del. Den kvalitativa delen bestod av dialogmöten och intervjuer med färdtjänstanvändarna, både som enskilda personer och genom

²³ MFD (2016) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle
MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet.

organisationerna som representerar dem (både funktionshinders- och pensionärsorganisationer).²⁴ MFD:s webbpanel Rivkraft²⁵ användes också för att samla in enskilda personer erfarenheter av färdtjänst. Syftet var att göra användarna av färdtjänst delaktiga i kartläggningen.

Andra aktörers arbete med aktiv involvering

I slutet av 2016 tillsatte Rådet för styrning med kunskap²⁶ en myndighetsgemensam arbetsgrupp för att stärka patient- och brukarinflytande och delaktighet i den statliga styrningen med kunskap. Arbetet leddes av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, SBU, och alla myndigheter inom rådet var representerade. Parallellt med arbetsgruppens arbete tillsattes en brukargrupp som bestod av Nationell samverkan för psykisk hälsa, Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners och queeras rättigheter, Diabetesförbundet, Funktionsrätt Sverige samt Pensionärernas riksorganisation. Brukargruppen speglade myndighetsgruppens arbete utifrån ett brukarperspektiv.

MFD bidrog aktivt i arbetsgruppen, både med att föra fram konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som en utgångspunkt för arbetet och med ett generellt tillgänglighetsperspektiv. Tillgänglighetsperspektivet gällde både arbetsgruppens arbete och det fortsatta arbetet på de samarbetande myndigheterna. Att lyfta detta perspektiv syftade till att tydliggöra att dialoger, samråd och samverkan mellan såväl myndigheterna gemensamt och brukar- och patientorganisationer eller andra företrädare, som mellan de enskilda myndigheterna och organisationerna eller andra

²⁴ MFD (2018) Kvalitet i färdtjänsten, redovisning av ett regeringsuppdrag.

²⁵ Undersökningspanelen Rivkraft låter deltagare med funktionsnedsättning att svara på frågor om tillgänglighet och livsvillkor. Alla som har en funktionsnedsättning och är över 16 år får delta. Undersökningarna görs för att kunna ta reda på vad som fungerar bra respektive dåligt i samhället för personer med funktionsnedsättning.

²⁶ Enligt förordningen (2015:155) ska den statliga styrningen med kunskap i fråga om hälso- och sjukvård och socialtjänst vara ett stöd för huvudmännen (kommuner och landsting) och professionen. Enligt förordningen ska därför nio myndigheter samverka i Rådet för styrning med kunskap. Varje myndighet representeras av sin generaldirektör och ordförande i rådet är Socialstyrelsens generaldirektör.

företrädare, ska präglas av god tillgänglighet. Genom att stärka tillgängligheten ökar förutsättningarna för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna delta i dialoger, samråd och samverkan.

Arbetsgruppen arbetade fram en policy för patient- och brukarorganisationers delaktighet i den statliga styrningen med kunskap som samtliga myndigheter i rådet har antagit. Arbetsgruppen fortsätter som ett informellt nätverk för att underlätta och förbättra patient- och brukarsamverkan och minska risken för dubbelarbete, både för myndigheter och för patienter, brukare och deras föreningar.²⁷

Ett kunskapsråd där funktionshindersrörelsen finns representerad

MFD har också ett kunskapsråd. Enligt myndighetens instruktion ska rådet bestå av representanter från intresseorganisationer och näringsliv samt personer med vetenskaplig erfarenhet. Två av platserna i rådet innehas av funktionshindersrörelsen. Kunskapsrådet har för närvarande tio ledamöter som bidrar med övergripande rådgivning om myndighetens kunskapsutveckling, innovationsarbete, metodutveckling och omvärldsbevakning. Kunskapsrådet ska även bistå med kunskap i frågor som gäller rättigheter för personer med funktionsnedsättning, genomförandet av funktionshinderspolitiken, de årliga uppföljningsresultaten och utvecklingen av funktionshindersperspektivet i samhällsutvecklingen. Kunskapsrådet sammankallas två gånger per år.

²⁷ Socialstyrelsen (2017) Statlig styrning med kunskap för hälso- och sjukvård och socialtjänst, Redogörelse för arbetet inom Rådet styrning med kunskap och Huvudmannagruppen under 2017.

Jämlikhet och icke-diskriminering (art 5)

I rekommendationerna lyfter kommittén fram den nya diskrimineringslagstiftningen som klassificerar bristande tillgänglighet som en form av diskriminering som en positiv utveckling, men uttrycker samtidigt oro över undantaget för företag som har färre än 10 anställda. Kommittén menar också att det är problematiskt att principen om reasonable accommodation, skäliga åtgärder, inte har en allmän tillämpning. Frågelistan följer upp rekommendationerna och efterfrågar de åtgärder som har vidtagits för att säkerställa att skäliga åtgärder ges en juridisk definition samt hur det säkerställs i hela samhället.

Både rekommendationerna och frågelistan tar även upp frågan om flerfaldig diskriminering.

I det följande avsnittet beskriver MFD den utveckling som har skett på diskrimineringsområdet under de senaste åren, från den nya diskrimineringslagstiftningen 2009, det borttagna undantaget vad gäller bristande tillgänglighet 2018 samt kravet på aktiva åtgärder 2016 och 2017. Avsnittet tar också upp några åtgärder MFD genomfört under tidsperioden.

Diskrimineringslagstiftningen (fråga a)

År 2009 trädde Sveriges nya och första sammanhållna diskrimineringslag i kraft. Lagen innehåller bestämmelser om både förebyggande aktiva åtgärder och rena förbudsregler mot diskriminering. Lagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter samt möjligheter för alla. Lagen omfattar sju diskrimineringsgrunder, vilka är funktionsnedsättning, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller ålder.²⁸

Enligt lagen avses med diskriminering att en person missgynnas eller kränks på grund av en eller flera av ovan nämnda diskrimineringsgrunder. Lagen omfattar därmed möjligheten att hävda diskriminering mot bakgrund av

²⁸ Diskrimineringslag (2008:567).

flera grunder, vilket är en ansats för att kunna angripa intersektionell diskriminering. Lagen förbjuder följande diskrimineringsformer: direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier samt sexuella trakasserier, instruktioner att diskriminera och bristande tillgänglighet.²⁹ I de anmälningar som inkommit till Diskrimineringsombudsmannen, DO, under de senaste två åren framgår det att funktionsnedsättning är den mest förekommande³⁰ diskrimineringsgrunden.³¹

Bristande tillgänglighet som diskrimineringsform

År 2018 vidgades lagens skydd ytterligare då undantaget i lagen kring bristande tillgänglighet, som gällde företag med färre än 10 anställda, togs bort. Diskriminering på grund av bristande tillgänglighet avser en person med en funktionsnedsättning som, i en jämförbar situation med en person utan denna funktionsnedsättning, missgynnas på grund av att åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits³². De åtgärder som ska vidtas ska vara skäligen utifrån de krav som finns på tillgänglighet i lag och annan författning, samt med hänsyn till de ekonomiska och praktiska förutsättningarna, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde och slutligen andra omständigheter av betydelse.³³ Det finns således en beskrivning i lagen angående skäligen åtgärder som hänvisar till annan lag samt beskriver aspekter som avgör skälighet för den som ska åtgärda brister. Beskrivningen i lagen omfattar däremot inte exakta skrivningar om vad som anses skäligen utifrån individen.

²⁹ Diskrimineringslag (2008:567), kap 1, 4§.

³⁰ Antalet anmälningar med funktionsnedsättning som grund var år 2018 740 anmälningar, år 2017 749 anmälningar och år 2016 674 anmälningar.

³¹ DO (2019) Årsredovisning för 2018.

³² Antalet anmälningar kring diskrimineringsformen bristande tillgänglighet var år 2018 368 anmälningar, år 2017 269 anmälningar och år 2016 314 anmälningar.

³³ Diskrimineringslagen 2008:567, 1 kap, 4§, 3st.

Aktiva åtgärder

Aktiva åtgärder innebär ett förebyggande och främjande arbete för att inom en verksamhet motverka diskriminering och på annat sätt verka för lika rättigheter och möjligheter. Lagen beskriver att arbetet ska omfatta att undersöka om det finns risker för diskriminering eller repressalier eller andra hinder för enskildas lika rättigheter och möjligheter. Arbetet omfattar även att analysera orsaker till upptäckta risker och hinder, att vidta de förebyggande och främjande åtgärder som skäligen kan krävas samt att följa upp och utvärdera detta arbete. Kravet på aktiva åtgärder gäller endast inom arbetslivet och utbildningsområdet. 2017 ändrades reglerna om aktiva åtgärder i syfte att omfatta samtliga diskrimineringsgrunder.³⁴

MFD:s insatser för icke-diskriminering och ökad jämlikhet (fråga b)

Utöver regelverken måste det även finnas ett arbete för ökad kunskap, förståelse och medvetenhet om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering som princip hos ansvariga aktörer. Denna princip måste också förstås utifrån ett intersektionellt perspektiv, med anledning av att en individ kan utsättas för flerfaldig diskriminering. En stor del av det arbete MFD utför inom området för icke-diskriminering och jämlikhet handlar om att synliggöra just detta perspektiv.

MFD har under perioden 2014 – 2018 vidtagit ett antal åtgärder inom olika områden som tar sikte på att motverka diskriminering och främja jämlikhet ur ett intersektionellt perspektiv. Dessa åtgärder beskrivs närmare under respektive artikel. Följande områden omfattas:

- Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning (se avsnitt Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning sida 28). Allt jämställdhetsarbete handlar för MFD om att applicera ett funktionshindersperspektiv på de jämställdhetspolitiska utmaningarna i samhället och genom detta identifiera ytterligare utmaningar och hinder. Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning är ett exempel på ett sådant intersektionellt arbete.

³⁴ Diskrimineringslagen 2008:567, 3 kap.

- Barnrätt i praktiken, barnkonventionens tillämpning i MFD (se avsnitt Ett barnrättsarbete som inkluderar alla barn, oavsett funktionsförmåga sida 36). En funktionsnedsättning kan, i kombination med andra diskriminerande faktorer som exempelvis kön, tendera att få en förstärkt negativ effekt. En intersektionell ansats i allt barnrättsarbete är viktig för att förhindra att olika grupper av barn, som lever under utsatta levnadsförhållanden, negligeras i arbetet. Därför är en intersektionell förståelse särskilt angelägen när arbetet syftar till att stärka rättigheter för barn med funktionsnedsättning.
- Uppdrag om att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. (se avsnitt Ytterligare kampanjer för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning sida 58). Åtgärderna i uppdraget hade ett intersektionellt perspektiv bland annat genom att de kampanjbilder som användes inkluderade perspektiven ålder, etnisk tillhörighet och kön. Universell utformning, socialt ansvarstagande och Agenda 2030 lyftes också fram i arbetet, vilka alla inkluderar ett intersektionellt perspektiv.

Kvinnor med funktionsnedsättning (art 6) och en ökad utsatthet för våld (art 16)

Att säkerställa att ett genus- och funktionshindersperspektiv genomsyrar alla politikområden och all lagstiftning är ett viktigt verktyg för att komma till rätta med strukturella problem som skapar ojämställdhet och ojämlikhet. Kommittén konstaterar i sina rekommendationer att Sverige behöver vidta ytterligare åtgärder för att säkerställa detta. Det behövs även särskilda åtgärder för att förhindra flerfaldiga former av diskriminering av kvinnor och flickor med funktionsnedsättning (art 6).

Att kvinnor med funktionsnedsättning har en ökad utsatthet för våld, återkommer i kommitténs resonemang (art 16). Rekommendationerna tar upp flera aspekter av våld mot kvinnor med funktionsnedsättning som både inkluderar strukturella frågor såsom bemötande och praktiska frågor såsom utbildning för relevant personal och tillgängliga skyddade boenden.

MFD bedömer att de åtgärder som beskrivs nedan i detta avsnitt, sammantaget bidrar till att ett köns- och funktionshindersperspektiv inkluderas i lagstiftning och politik inom alla samhällsområden. Åtgärderna bidrar också till utveckling inom områden där kvinnor och flickor med funktionsnedsättning riskerar att drabbas av marginaliseringsfaktorer som är specifika för gruppen samt flerfaldig diskriminering, såsom exempelvis när det gäller våld och annan utsatthet.

En jämställdhetspolitik som inkluderar alla, oavsett funktionsförmåga (fråga a och b)

Sverige har sedan 2014 bedrivit ett jämställdhetsarbete som lever upp till den högt satta ambitionsnivån i kommentarerna från 2014. Den svenska jämställdhetspolitiken utgår från en feministisk analys av samhället där fokus ligger på de strukturer och processer som skapar ojämlikhet mellan kvinnor och män. Maktbegreppet är en central del av jämställdhetspolitiken. Det gör att kunskapen har ökat om hur olika maktordningar som baseras på andra

kategorier än kön, såsom socioekonomisk bakgrund, etnicitet, funktionsförmåga, ålder, sexuell läggning och könsidentitet och könsuttryck, påverkar människors villkor och möjligheter. Analyser av olika maktordningar i relation till kön kan ha stor betydelse för jämställdhetspolitikens genomslag och träffsäkerhet. Därför är funktionshindersperspektivet en av utgångspunkterna för den svenska jämställdhetspolitiken.³⁵

De jämställdhetspolitiska mål³⁶ som antogs av riksdagen 2006 är dock fortfarande långt ifrån uppnådda. Kvinnor och män har fortfarande inte samma makt att forma samhället och sina egna liv.³⁷ Det gäller i hög grad för gruppen personer med funktionsnedsättning. I rapporten En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor och delaktighetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning från 2015 konstaterar MFD att de ojämställdhetsproblem som finns i befolkningen generellt, i mångt och mycket reproduceras och ibland till och med förstärks, i gruppen personer med funktionsnedsättning.³⁸

Sedan 1990-talet³⁹ har begreppet jämställdhetsintegrering varit den huvudsakliga strategin för att uppnå de jämställdhetspolitiska målen. Jämställdhetsintegrering utgår från uppfattningen att jämställdhet skapas genom att ett jämställdhetsperspektiv integreras i allt beslutsfattande, där resurser fördelas samt där beslut fattas och normer skapas. Genom att statliga myndigheter jämställdhetsintegrerar sina verksamheter, kan de systematiskt synliggöra och analysera vilka konsekvenser olika förslag och beslut får för kvinnor respektive män. Kunskapen som myndigheterna får, ska sedan ligga till grund för utformningen av verksamhetens planering, genomförande, uppföljning och utveckling på alla nivåer inom all offentlig

³⁵ Skr. 2016/17:10, Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

³⁶ Prop. 2005/06:155, Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken.

³⁷ Skr. 2016/17:10, Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid.

³⁸ MFD (2015) En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor och delaktighetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning.

³⁹ Prop. 1993/94:147, Jämställdhetspolitiken: Delad makt - delat ansvar.

verksamhet.⁴⁰ Givet hur ojämställdhetsproblemen ser ut i gruppen personer med funktionsnedsättning, handlar jämställdhetsintegreringsarbetet för MFD om att applicera ett funktionshindersperspektiv på de jämställdhetspolitiska utmaningarna i samhället, för att på så sätt identifiera ytterligare utmaningar och hinder. 58 myndigheter, däribland MFD, och alla statliga lärosäten har fått regeringens uppdrag att jämställdhetsintegrera sina verksamheter. I och med detta får MFD genom nätverk, träffar och gemensamma spridningsaktiviteter, en bred arena för att verka för ett jämställdhetsintegreringsarbete som också inkluderar ett funktionshindersperspektiv.⁴¹

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, är en av de aktörer som har arbetat aktivt med jämställdhetsperspektivet och funktionshindersperspektivet. Bland annat har SPSM hållit seminarier om hur flickor och pojkar med funktionsnedsättning får tillgång till likvärdigt stöd i skolan. SPSM har även lyft fram perspektivet i sin bildpolicy samt i det konsultativa arbetet med produktionsstöd i den del av myndighetens webbplats som riktar sig till läromedelsproducenter och förlag.

I specialskolorna har SPSM genomfört ett granskande arbete utifrån ett jämställdhetsperspektiv, bland annat kring planer mot diskriminering och kränkande behandling och kring betyg och bedömningar samt extra anpassningar och särskilt stöd. SPSM har också kartlagt området statliga stöd och bidrag och kartläggningen visade att de flesta bidragen har en relativt jämn könsfördelning.⁴²

För att få genomslag i hela samhället, behöver även regionala och lokala aktörer inkluderas i arbetet. Länsstyrelser, landsting och kommuner är avgörande aktörer i arbetet med jämställdhet och i arbetet med att genomföra funktionshinderspolitiken. Genom MFD:s uppdrag om att i samarbete med länsstyrelserna⁴³ ge stöd till kommuner och landsting att

⁴⁰ Regeringen 2019-04-03: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstallldhet/jamstallldhetsintegrering/>.

⁴¹ MFD (2016) Jämställdhetsintegrering i Myndigheten för delaktighet - Handlingsplan för att integrera jämställdhet i myndigheten under 2017-2018.

⁴² SPSM (2019) Årsredovisning för 2018.

⁴³ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet.

genomföra sina funktionshinderspolitiska planer och strategier (se avsnitt Stöd till kommuner och landsting genom länsstyrelserna sida 13), har MFD en möjlighet att bedriva ett arbete som inkluderar fler perspektiv, såsom jämställdhet och barnrätt. Att ge ett stöd till kommuner och landsting i deras funktionshinderspolitiska arbete som också inkluderar ett jämställdhetsperspektiv blir därför en del i arbetet med att funktionshinderspolitiken ska få genomslag i hela samhället.

En myndighet för jämställdhet med flera perspektiv

För en hållbar och strategisk styrning av jämställdhetspolitiken, skapade regeringen 2017 en ny myndighet, Jämställdhetsmyndigheten. Uppfattningen om att andra maktordningar än kön kan bidra till bättre prioriteringar och större träffsäkerhet i genomförandet av jämställdhetspolitiken, återspeglades i den nya myndighetens instruktion. Myndigheten ska utöver att beakta maktordningar baserade på kön, även beakta maktordningar baserade på andra kategorier, såsom funktionsnedsättning.⁴⁴

Samma år som myndigheten bildades aktualiserades jämställdhetsfrågan på en global nivå, i och med de #metoo-upprop som rullade fram över världen. Uppropen har beskrivits som en unik historisk händelse där kvinnor gick samman och berättade om sina erfarenheter av sexuella trakasserier på ett strukturerat sätt. I Sverige växte ett nätverk av upprop för specifika branscher successivt fram och under vintern 2017 uppstod två upprop som samlade berättelser om övergrepp och trakasserier från kvinnor med funktionsnedsättning. Det ena uppropet var #Slutvillkorat som samlade alla kvinnors berättelser, oavsett funktionsnedsättning. Det andra var #slådövorrattill där kvinnor och flickor med dövblindhet, dövhet och hörselnedsättning samlades. Båda dessa upprop kom att utgöra grund för det arbete som Jämställdhetsmyndigheten har bedrivit under 2018, där filmer ska belysa vissa grupperns särskilda förutsättningar. Två av dessa filmer berör direkt problematiken kopplat till våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.⁴⁵ Filmerna kommer att finnas under våren 2019 på Jämställdhetsmyndighetens webbplats i alla tillgängliga format.

⁴⁴ Förordning med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten; SFS 2017:937.

⁴⁵ Jämställdhetsmyndigheten (2019) Årsredovisning för 2018.

Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning

Mäns våld mot kvinnor är idag ett omfattande samhällsproblem som omfattar flera olika former av våld. Flickor och kvinnor med funktionsnedsättning är en heterogen grupp som utsätts för samma typer av våld som andra flickor och kvinnor kan utsättas för. Dessutom kan kvinnor och flickor med funktionsnedsättning utsättas för funktionshindersrelaterat våld. Denna typ av våld riktar in sig just på personens funktionsnedsättning, hjälpmedel, kommunikation eller liknande.⁴⁶

Regeringen har tagit fram en tioårig nationell strategi för mäns våld mot kvinnor som lägger tonvikten på förebyggande insatser. Strategin betonar att alla samhällssektorer som kommer i kontakt med våldet och dess konsekvenser, måste bli bättre på att upptäcka det. Även i denna strategi är det tydligt att människors möjligheter inte bara påverkas av kön, utan av andra faktorer. Kvinnors och flickors olika livssituationer och omständigheter, såsom funktionsnedsättning, kan förvärra utsattheten för våld. Utöver detta finns också funktionshinder med i strategin som ett eget perspektiv. Strategin utgår tydligt från att insatser för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor genomgående måste utgå från ett funktionshindersperspektiv och vara tillgängliga för alla, oavsett funktionsförmåga.⁴⁷

Med utgångspunkt i denna nationella strategi fick MFD 2017 i uppdrag att redovisa samlad kunskap om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.⁴⁸ I genomförandet av uppdraget höll MFD ett strategiskt samråd med civilsamhället, där flera organisationer från funktionshindersrörelsen och från det civila samhället i övrigt bidrog till MFD:s arbete. I sin rapport presenterade MFD utvecklingsbehov samt förslag till aktiviteter och åtgärder inom flera sektorer där myndigheten själv inte alltid är ansvarig aktör. De identifierade utvecklingsområdena var: ett

⁴⁶ Med funktionshindersrelaterat våld menas handlingar som direkt riktar sig mot själva funktionsnedsättningen hos den våldsutsatta och försvårar en redan utsatt situation. Begreppet beskrivs bland annat i en rapport från Nordens välfärdscenter, NVC från 2016 När samhället inte ser, hör eller förstår.

⁴⁷ Skr. 2016/17:10, kapitel 5, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

⁴⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Myndigheten för delaktighet.

utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld, förbättrad upptäckt av våld samt starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn, effektivare brottsbekämpning och förbättrad kunskap och metodutveckling. MFD:s rapport har bidragit till att belysa att kvinnor med funktionsnedsättning har en särskilt utsatt och sårbar situation när det kommer till mäns våld mot kvinnor. Rapporten har också bidragit till att utveckla myndighetens egna interna arbete genom nya kunskaper och perspektiv. Rapporten har även fått en tydlig extern effekt hos andra aktörer (se MFD:s rapport ger effekt hos andra aktörer sida 30).⁴⁹

MFD har även påbörjat ett stödjande arbete inom området. Myndigheten har köpt rättigheterna⁵⁰ till en film som belyser vilka uttryck våld mot kvinnor med funktionsnedsättning kan ta. Filmen ska uppmuntra till diskussion om mäns våld mot kvinnor i miljöer där det finns ett beroendeförhållande till förövaren. Exemplet som används i filmen är färdtjänstresor, där en person med funktionsnedsättning har ett tydligt beroendeförhållande till chauffören. Filmen utgör en del i myndighetens verktygslåda om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning och ska användas i olika stödjande åtgärder. En ytterligare film som riktar sig till beslutsfattare och tjänstemän på kommunal nivå har upphandlats och producerats under 2018. Denna film ska komplettera den första filmen genom att synliggöra våld som kan förekomma i kommunernas verksamheter och uppmuntra till ett systematiskt utvecklingsarbete kring detta.

MFD deltar också aktivt i ett myndighetsnätverk inom ramen för det uppdrag som landets länsstyrelser har om att aktivt främja och lämna stöd till insatser för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttryck som till exempel tvångsäktenskap, barnäktenskap och könsstympning av flickor och kvinnor. Länsstyrelsen Östergötland ansvarar

⁴⁹ MFD (2017) Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.

⁵⁰ MFD köpte rättigheterna 2017 från Amphi produktion.

för samordningen av nätverket och redovisningen av länsstyrelsernas uppdrag.⁵¹

MFD:s rapport ger effekt hos andra aktörer

MFD:s rapport om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning har bidragit till att lyfta frågan om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning och har satt tydliga avtryck i olika uppdrag som riktats till eller vidtagits av andra aktörer.

I Jämställdhetsmyndighetens uppdrag från 2018 om att redovisa ett förslag till fördjupade uppföljningar av regeringens jämställdhetspolitik utifrån de jämställdhetspolitiska delmålen, fanns en specifik hänvisning med om att i uppföljningen beakta MFD:s rapport om mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning.⁵² I myndighetens slutrapport konstaterar Jämställdhetsmyndigheten att nuvarande indikatorer för jämställdhetspolitiken begränsar möjligheterna att genomföra analyser om mäns våld mot kvinnor där andra maktordningar än kön, till exempel funktionsnedsättning, kan beaktas. För att kunna analysera förekomsten eller följa utvecklingen av våld mot kvinnor med funktionsnedsättning krävs ett utvecklingsarbete av de nuvarande indikatorerna.⁵³

⁵¹ Nätverket har sin bakgrund i regeringens Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer (skr. 2007/08:39) i vilken en rad uppdrag gällande hedersrelaterat våld riktades till flera olika myndigheter. Regeringens senaste Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (skr. 2009/10:229) resulterade i ytterligare uppdrag för nationella myndigheter rörande hedersrelaterat våld och förtryck. Detta ledde till att Länsstyrelsen Östergötland bildade ett nationellt nätverk för att samordna myndigheternas insatser inom området.

⁵² Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Jämställdhetsmyndigheten.

⁵³ Jämställdhetsmyndigheten (2018) System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken, Återrapportering av ett regleringsbrevsuppdrag.

I det uppdrag som Brottsoffermyndigheten fick 2018 om att informera alla unga om den nya sexbrottslagstiftningen, syns ett tydligt funktionshindersperspektiv och en direkt hänvisning till MFD:s rapport.⁵⁴ MFD sitter även med i referensgruppen för detta informationsuppdrag och bidrar med synpunkter på genomförandet. En del i Brottsoffermyndighetens uppdrag, länk till kampanjsidan Av fri vilja, delades i MFD:s digitala kanaler.

Under 2018 har Socialstyrelsen haft i uppdrag att samordna en särskild satsning för att erbjuda personal, främst inom socialtjänsten, utbildning om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor i särskilt utsatta grupper.⁵⁵ MFD har deltagit i uppdraget som samrådande myndighet och medverkade bland annat på konferensen #Upptäckvåldet, där funktionshindersperspektivet blev mycket uppmärksammat.⁵⁶

MFD har även bidragit till spridningen av funktionshindersperspektivet i och med sin medverkan på den spridningskonferens som Jämställdhetsmyndigheten anordnade den 4 december 2018. MFD berättade då om hur arbetet med våld mot kvinnor med funktionsnedsättning visar på hur myndigheter kan arbeta på ett sätt som inkluderar flera perspektiv och hur det leder till ett bättre och mer träffsäkert resultat.⁵⁷

Socialstyrelsen har även sedan tidigare bedrivit ett utvecklat arbete om våld som allt tydligare omfattar ett funktionshindersperspektiv. Under 2014 trädde nya föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer i kraft.⁵⁸ Syftet var att höja kvaliteten i stödet till våldsutsatta barn och vuxna samt barn som bevittnat våld och att stödja våldsutövare att upphöra med

⁵⁴ Justitiedepartementet (2018) Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att genomföra informations- och utbildningsinsatser med anledning av en ny sexualbrottslagstiftning.

⁵⁵ Socialdepartementet (2018) Uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för socialtjänstens personal om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor.

⁵⁶ Socialstyrelsen 2019-03-04:
<https://www.socialstyrelsen.se/nyheter/konferenser/upptackvaldet>.

⁵⁷ Jämställdhetsmyndigheten 2019-04-03:
<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/kalender/jim-spridningskonferens>.

⁵⁸ SOSFS 2014:4. Författningen gäller för socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

våldet.⁵⁹ Till detta tog Socialstyrelsen fram en handbok som i sin inledning lyfter konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som en del av grunden för att kunna förebygga våld. Handboken tar inte bara upp personer med funktionsnedsättning som en grupp med särskild utsatthet, utan den behandlar också tydligt frågan om ett specifikt funktionshinderrelaterat våld. Handboken beskriver hur den särskilda utsattheten hos kvinnor med funktionsnedsättning kan se ut samt hur våldet i denna grupp kan tendera att förvandlas till vårdfrågor istället för rättsliga frågor samt hur detta våld mer allmänt tenderar att osynliggöras.⁶⁰

Även andra aktörer har fortsatt att utveckla sitt arbete med hur olika former av diskriminering samverkar när det kommer till mäns våld mot kvinnor. Ett exempel är länsstyrelserna och Nationellt centrum för kvinnofrid som med medel från Socialstyrelsen tagit fram ett metodstöd som ska ge nationell och regional kompetensutveckling inom området. Metodstödet Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer syftar till att ge verktyg som kan stärka olika aktörers arbete med att tillgängliggöra samhällets skydd och stöd till alla, där funktionsförmåga är en viktig del.⁶¹

Sexuell och reproduktiv hälsa (fråga c)

För att fylla ett tomrum inom både särskolan och sexualupplysning riktad till ungdomar och unga vuxna med intellektuell funktionsnedsättning har en applikation tagits fram inom projektet Applikation för sex- och samlevnadsundervisning i särskolan. Projektet finansieras av Post- och Telestyrelsen, PTS, med 3,5 miljoner kronor inom ramen för PTS uppdrag att stärka utvecklingen av fler och bättre kommunikations-lösningar för personer med funktionsnedsättning. Privatliv är en webbapp som är helt

⁵⁹ De nya föreskrifterna och allmänna råden ersätter Socialstyrelsens allmänna råd (2009:22) om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

⁶⁰ Socialstyrelsen (2016) Våld Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer.

⁶¹ Länsstyrelsen i Skåne (2018) Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer.

anpassad efter målgruppen och går att använda även av personer som inte kan läsa eller skriva.⁶²

Statistik och data, utsatthet för hot och våld (fråga d)

När överfall och våld anmäls, registreras inte om har en funktionsnedsättning. Det gör att det inte finns data över antalet personer med funktionsnedsättning som blivit utsatta för överfall och våld.

Inom ramen för MFD:s uppföljningssystem har myndigheten tagit fram siffror ur SCB:s undersökning av levnadsförhållanden, som visar på hur personer med funktionsnedsättning upplever oro för överfall och utsatthet för hot och våld.

Oro för överfall och hot

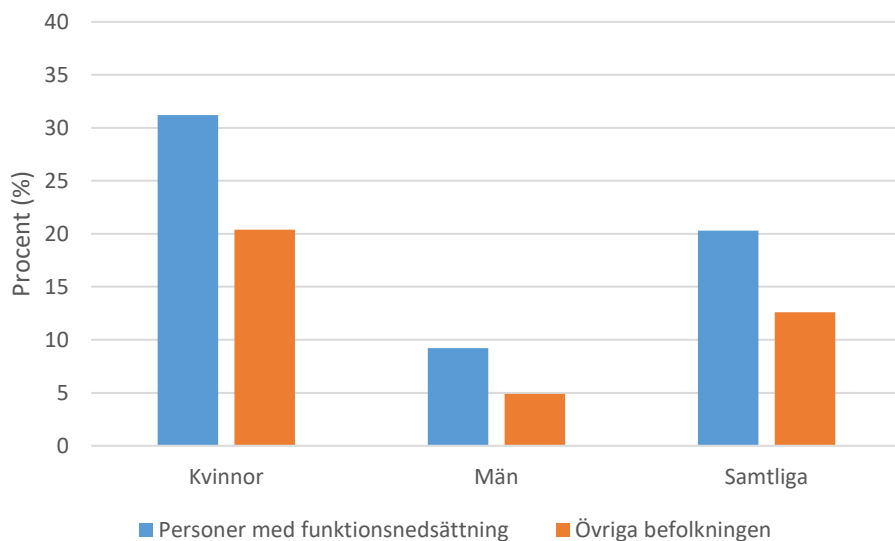
Personer med funktionsnedsättning uppger i högre utsträckning än den övriga befolkningen att de under det senaste året avstått från att gå ut kvällstid, av oro för att bli överfallen eller hotad. Skillnaderna mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen gäller både bland kvinnor och bland män. Det är betydligt vanligare att kvinnor har avstått från att gå ut på kvällen, oavsett funktionsförmåga.⁶³

⁶² Post- och Telestyrelsen 2019-04-03:

<https://pts.se/sv/nyheter/pressmeddelanden/20162/pts-finansierar-appen-privatliv--relations--och-sexualupplysning-for-unga-med-funktionsnedsattning/> och 2019-04-03: <https://www.mittprivatliv.se/>.

⁶³ SCB, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17.

Diagram 1. Andel (%) som avstått från att gå ut på kvällen på grund av oro, bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen 16 år eller äldre, 2016/17.

Källa: SCB, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17.

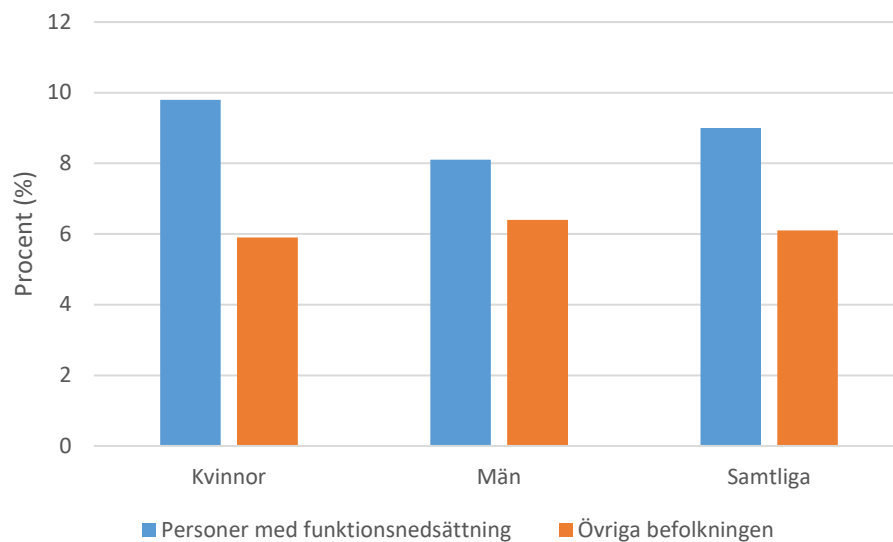
Utsatthet för hot och våld

Uppgifter om utsatthet för våld eller hot om våld för personer med funktionsnedsättning presenteras i SCB:s ULF-undersökning vart fjärde år. Kvinnor med funktionsnedsättning uppger i högre grad än kvinnor i den övriga befolkningen att de under det senaste året varit utsatta för våld eller hot om våld. I den övriga befolkningen finns det inte några sådana signifikant säkerställda skillnader. Skillnader mellan olika typer av funktionsnedsättning är allt för osäkra för att presentera.⁶⁴

Funktionsnedsättning är inte en bakgrundsvariabel i Nationella trygghetsundersökningen, NTU.

⁶⁴ SCB, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17.

Diagram 2. Andel (%) som har blivit utsatta för våld eller hot, bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen 16 år eller äldre, 2016/17.

Källa: SCB, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17.

Barn med funktionsnedsättning (art 7, 10, 16 och 25)

Att barn med funktionsnedsättning har en förhöjd utsatthet, både för våld, ökad psykisk ohälsa och andra psykosociala problem samt en ökad risk för självmord, präglar kommitténs rekommendationer. Frågor kring barns utsatthet återkommer i kommentarerna till både artikel 7, artikel 16 och artikel 10 (i frågelistan finns detta under artikel 25) och finns därför samlade i detta avsnitt. Kommittén understryker att ett arbete för att minska utsattheten hos denna grupp barn, måste bedrivas på många områden och på olika nivåer samtidigt. En del är ett övergripande arbete med att utveckla forskning och insamling av uppgifter och statistik om våld mot barn med funktionsnedsättning samt att öka medvetenheten hos allmänheten generellt. En annan del är den praktiska nivån som bland annat omfattar föräldrar och personal som arbetar med barn samt till exempel ökade resurser till elevhälsan. För att arbetet med barn med funktionsnedsättning ska få avsedd effekt, är det också centralt att dessa barn kan utöva sin rätt att komma till tals i alla frågor som rör dem.

För att minska utsattheten hos barn med funktionsnedsättning och uppnå likvärdighet i levnadsvillkor, måste alla barn ses som rättighetsbärare med ett eget värde och egna åsikter, oavsett funktionsförmåga. För att uppnå det behövs både ett strukturerat arbete kring hur ett barnrättsperspektiv ska inkluderas inom alla samhällsområden och att ett funktionshindersperspektiv inkluderas i barnrättsarbetet. I det följande kommer först ett avsnitt som beskriver arbetet med att göra barnkonventionen till svensk lag, då MFD bedömer att det har möjlighet att bidra till en positiv utveckling för barn med funktionsnedsättning. Därefter följer ett antal avsnitt som var och ett besvarar en frågeställning i frågelistan.

Ett barnrättsarbete som inkluderar alla barn, oavsett funktionsförmåga

Sedan några år pågår ett arbete i Sverige med målet att göra barnkonventionen till svensk lag. Flera utredningar har prövat olika frågor relaterade till denna fråga och 2018 röstade riksdagen för att inkorporera barnkonventionen

i svensk lag senast 2020. En inkorporering av barnkonventionen i svensk lag ska bidra till att synliggöra barnets rättigheter. Det är ett sätt att skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet. För att öka kunskapen om barnets rättigheter genomförs sedan 2017 ett kunskapslyft riktat mot statliga myndigheter, landsting och kommuner.⁶⁵ MFD är en del av detta kunskapslyft.

FN:s olika konventioner inom området mänskliga rättigheter ger uttryck för de mänskliga rättigheterna som en helhet och konventionerna stärker ömsesidigt varandra.⁶⁶ Under sitt uppdrag inom ramen för kunskapslyftet, utgick MFD därför ifrån att identifiera hur konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och barnkonventionen kan stärka och komplettera varandra. Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning tar ett tvärsektoriellt grepp på funktionshinderperspektivet. Den kan på så sätt utgöra ett raster och komplement för en bättre och bredare tillämpning både av barnkonventionen och av andra konventioner.⁶⁷ Det är MFD:s ambition att under 2019 fortsätta arbetet med

⁶⁵ Kunskapslyftet består av Socialstyrelsen, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Statens skolverk, Migrationsverket, Statens institutionsstyrelse, Inspektionen för social-försäkring, Inspektionen för vård och omsorg, Specialpedagogiska skolmyndigheten samt Statens skolinspektion. Barnombudsmannen fick samtidigt i uppdrag att under perioden 2017–2019 stödja särskilt berörda statliga myndigheter i arbetet med att säkerställa tillämpningen av barnets rättigheter i myndigheternas verksamhet.

⁶⁶ I ett diskussionspapper från 2009 beskriver Unicef hur barnkonventionen, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och även konventionen om avskaffande av diskriminering av kvinnor behöver läsas tillsammans för att säkerställa rättigheter för barn med funktionsnedsättning. Unicef menar att de tre konventionerna gemensamt bildar ramen för de skyldigheter som konventionsstaterna har att skydda, främja och övervaka rättigheter för barn med funktionsnedsättning. (Unicef (2009) Using the human rights framework to promote the rights of children with disabilities: Discussion Paper An analysis of the synergies between CRC, CRPD and CEDAW.

⁶⁷ MFD (2018) Barnrätt i praktiken; och Unicef (2009) Using the human rights framework to promote the rights of children with disabilities.

att både utveckla och stödja andra aktörer i ett praktiskt barnrättsarbete som inkluderar alla barn, oavsett funktionsförmåga.⁶⁸

Kunskap och data om våld mot barn med funktionsnedsättning (art 7 fråga a, art 16 fråga a)

Under senare år har åtgärder vidtagits för att öka kunskapen om den särskilda utsatthet för våld som barn med funktionsnedsättning riskerar. Sverige har idag två centrum för forskning om barn i utsatta situationer och våld mot barn. Nationellt kunskapscentrum Barnafrid vid Linköpings universitet har i uppgift att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn. Uppdraget till universitetet nämner specifikt att Kommittén för barnets rättigheter uttryckt oro över att barn med funktionsnedsättning utsätts för mer våld än barn utan funktionsnedsättning utsätts för. Universitetet ska fungera som en samordnande funktion som kan arbeta utifrån ett brett barnrättsperspektiv och se till att alla aktörers specifika kunskap och roll tas tillvara.⁶⁹ Vidare har sedan tidigare Stiftelsen Allmänna Barnhuset i uppdrag att utveckla och stödja metod- och kunskapsutveckling med syfte att stärka barn och ungdomar i socialt utsatta situationer.

Allmänna Barnhuset och Barnafrid tog 2016 fram en systematisk kunskapssammanställning om utsattheten för våld och kränkningar mot flickor och pojkar med funktionsnedsättning. Den omfattar perspektivet barn med funktionsnedsättning i utsatta miljöer och belyser skillnader mellan barn med olika funktionsnedsättningar samt skillnader mellan flickor och pojkar. Sammanställningen ökar kunskapen om att barnen som grupp är mer utsatta för våld än andra barn, men visar också på bristen av forskning om skillnaderna mellan olika funktionsnedsättningar, mellan barn med lättare funktionsnedsättningar respektive grava eller multipla funktionsnedsättningar samt mellan flickors och pojkars utsatthet. Det

⁶⁸ MFD (2018) Barnrätt i praktiken.

⁶⁹ Socialdepartementet (2016) Uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn.

saknas också forskning som berör sambandet mellan andra riskfaktorer för utsatthet och funktionsnedsättning.⁷⁰

Barnombudsmannen har i flera av sina årsrapporter lyft frågor som har betydelse för barn med funktionsnedsättning, såsom unga i tvångsvård, barn och unga om samhällets stöd vid kränkningar och trakasserier i skolan och om barn på flykt.⁷¹ 2016 handlade årsrapporten specifikt om barn med funktionsnedsättning och om det stöd som de upplever att de får från samhället. I rapporten får barn med olika funktionsnedsättningar berätta om sina val, tankar och strategier i livet och rapporten visar hur dessa barn ofta är dubbelt osynliggjorda.⁷²

Satsningar på psykisk hälsa – ett prioriterat område (art 7 fråga b, art 25 fråga d)

Frågor om psykisk ohälsa återkommer på ett par ställen i frågelistan och kommittén vill även veta hur satsningarna inom området ser ut.

Regeringen har under perioden 2012 – 2016 avsatt omkring 850 miljoner kronor per år till insatser inom området psykisk hälsa. Merparten av medlen har fördelats direkt till kommuner och landsting/regioner genom överenskommelser mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting, SKL.⁷³ År 2015 beslutade regeringen att en särskild utredare – en nationell samordnare – skulle stödja det arbete som utförs av myndigheter,

⁷⁰ Allmänna barnhus (2016) Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar.

⁷¹ Barnombudsmannen (2014) Bryt tystnaden - Barn och unga om samhällets stöd vid psykisk Ohälsa; Barnombudsmannen (2015) Välkommen till verkligheten - Barn och unga om samhällets stöd vid kränkningar och trakasserier i skolan; Barnombudsmannen (2017) Vi lämnade allt och kom hit - Röster från barn och unga på flykt.

⁷² Barnombudsmannen (2016) Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd.

⁷³ Socialdepartementet (2014) Reviderad handlingsplan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2014-2016.

kommuner, landsting och organisationer inom området psykisk hälsa samt verka för att arbetet samordnas på nationell nivå.⁷⁴

Regeringen har antagit en strategi för arbetet inom området psykisk hälsa mellan åren 2016 och 2020. I strategin pekas fem områden ut som ska vara vägledande för statens insatser inom området fram till 2020.⁷⁵ Områdena Delaktighet och rättigheter och Utsatta grupper tar sikte på personer med funktionsnedsättningar. Strategin har ett livscykelperspektiv och innefattar alla åldrar, arter och grader av ohälsa.⁷⁶

Som en del av strategin fördelar Folkhälsomyndigheten (under perioden 2016 – 2019) mellan 15 och 25 miljoner kronor per år i verksamhetsbidrag till ideella organisationer som arbetar främjande och förebyggande inom området psykisk hälsa och suicidprevention. Däribland finns organisationer som bland annat arbetar med olika funktionsnedsättningar, bland annat neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.⁷⁷ Även Socialstyrelsen fördelar statsbidrag för informatörsverksamhet som rör psykisk ohälsa och psykiska funktionsnedsättningar samt för vissa organisationer inom det sociala området och som bidrar till att människor som befinner sig i eller riskerar att befinna sig i en utsatt levnadssituation, kan förbättra sina levnadsvillkor.⁷⁸

⁷⁴ Dir 2015:138, Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa.

⁷⁵ Regeringens strategi inom området psykisk hälsa 2016-2020 - Fem fokusområden fem år framåt.

⁷⁶ Sedan strategin antogs har satsningen inom psykiatri och psykisk hälsa vidgats. Området psykisk hälsa har förstärkts med 500 miljoner kronor för 2018 och 1 miljard kronor för år 2019 och 2020. Satsningen görs i syfte att förstärka första linjens vård samt den specialiserade psykiatrin för barn och vuxna.

⁷⁷ Vidare fördelas 5 miljoner årligen till NSPH (där organisationer inom funktionsnedsättningen ingår).

⁷⁸ Socialstyrelsen 2019-04-11:

<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/informatorsverksamhet-som-ror-psykisk-ohalsa-och-psykiska-funktionsnedsattningar/> och

<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/vissa-organisationer-inom-det-sociala-området/>.

Folkhälsomyndigheten följer också utvecklingen av barns och ungdomars livsvillkor genom undersökningen Skolbarns hälsovanor.⁷⁹ Den senaste undersökningen genomfördes 2017/18. Inom ramen för undersökningen ställdes bland annat frågor om ungas psykiska hälsa och frågor om långvarig sjukdom, funktionsnedsättning eller annat långvarigt hälsoproblem. I sin uppföljningsrapport från 2019 uppmärksammar MFD bland annat följande resultat ur Skolbarns hälsovanor från 2017/18. En större andel elever med funktionsnedsättning (48 procent) uppger att de känner sig ganska eller mycket stressade av skolarbetet, jämfört med andra elever (38 procent). Det är en större andel flickor med funktionsnedsättning (56 procent) som uppger att de är stressade av skolarbetet i jämförelse med pojkar med funktionsnedsättning (37 procent). För övriga flickor är andelen 48 procent och för övriga pojkar 28 procent. Elever med funktionsnedsättning har en mer negativ syn på trivseln i skolan. Av elever med funktionsnedsättning tycker 65 procent att eleverna i klassen trivs tillsammans, jämfört med 72 procent bland övriga elever.⁸⁰

Vidare har Folkhälsomyndigheten sedan 2018 i uppdrag att ta fram en webbaserad utbildning om psykisk ohälsa och suicid bland barn och unga riktad till ledare i ideell sektor. Webbutbildningen kommer att ha ett barn- och ett funktionshinderperspektiv.⁸¹ Det beräknas lanseras under hösten 2019.

En förstärkt elevhälsa

Elevhälsan ska finnas för alla elever i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser och främst vara förebyggande och hälsofrämjande. I ovan nämnda nationella strategi för psykisk hälsa ses

⁷⁹ Studien, som baseras på självskattningsformulär, har genomförts sedan 1985/86 bland 11-, 13- och 15-åringar i Sverige. Undersökningen är internationell och genomförs i samarbete med Världshälsoorganisationen, WHO.

⁸⁰ MFD (2019) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018.

⁸¹ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Folkhälsomyndigheten, ändringsbeslut 2018-06-14.

elevhälsan som viktig för en tidig upptäckt av riskfaktorer och hälsoproblem.

Följande åtgärder har vidtagits för att stärka elevhälsan under perioden 2014 – 2018 som kan ha betydelse för elever med funktionsnedsättning⁸²

- Skolverket fördelar sedan 2016 ett statsbidrag för personalförstärkning inom elevhälsan. Statsbidraget kan sökas av huvudmän för förskoleklass, grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan.
- Socialstyrelsen och Skolverket tog under 2014 fram en vägledning för att stärka arbetet med elevhälsan och bidra till utvecklingen av en likvärdig elevhälsa i landet. Vägledningen beskriver bland annat elevhälsans uppdrag, utgångspunkter, arbetssätt och ansvar, där ett funktionshindersperspektiv genomgående finns med. Ett kapitel handlar specifikt om mottagande i grundsärskolan, gymnasiesärskolan och specialskolan.
- Regeringen tillsatte 2017 en utredning om bättre möjligheter för elever i de obligatoriska skolformerna att nå de kunskapskrav som minst ska nås. Utredningen har i uppdrag att kartlägga och analysera skolornas stöd- och elevhälsoarbete samt lämna förslag på insatser som skapar ett mer aktivt och väl fungerande elevhälsoarbete och därmed stärka elevhälsans kompensatoriska roll i syfte att skapa bättre förutsättningar för elever att nå de kunskapskrav som minst ska nås. Uppdraget slutrapporteras under 2019.
- 2017 fick Skolverket och Socialstyrelsen i uppdrag att tillsammans genomföra ett treårigt utvecklingsarbete som syftar till att förbättra samverkan mellan elevhälsan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten så att barn och unga får tidiga och samordnade insatser.

⁸² Skolverket (2018) Kunskapssammanställning med utgångspunkt i rekommendationer inom utbildningsområdet.

Att låta barn med funktionsnedsättning komma till tals (art 7 fråga c)

I de uppdrag som flera myndigheter haft inom ramen för ovan nämnda kunskapslyft har barnkonventionens artikel 12 (rätten att bli hörd) varit en viktig fråga. Under 2018 har MFD med utgångspunkt i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning påbörjat ett arbete med hur artikel 12 i barnkonventionen kan tillämpas praktiskt i myndigheten. MFD:s ambition är att myndighetens arbete ska kunna fungera som stöd även för andra aktörer, så att alla barn får komma till tals, oavsett funktionsförmåga.⁸³

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, är en av de myndigheter som arbetar aktivt med att involvera barn i myndighetens verksamhet, som en del i ett pågående arbete med att utveckla barnrättsperspektivet. SPMS har en barnpanel för att säkra att barns och ungas röster blir hörda inom verksamhetsområdet. Målet är att barns åsikter och erfarenheter tas tillvara i det dagliga arbetet. I barnpanelsrapport nummer 2 beskriver elever med olika funktionsnedsättningar i grundskolan sina tankar och erfarenheter om trygghet, arbetsro och studiemotivation.⁸⁴ Rapporten ska vara klar i april 2019.

att barn med funktionsnedsättning i stor utsträckning inte får möjlighet att uttrycka sina åsikter i utredningar som rör insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Även andra studier har visat liknande resultat.⁸⁵ En förändring av LSS genomfördes därför 2017 som tydliggör att när en insats rör ett barn, ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter. Av den nya bestämmelsen framgår

⁸³ MFD (2018) Barnrätt i praktiken.

⁸⁴ SPSM (2019) Årsredovisning för 2018.

⁸⁵ SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag: Betänkande av Barnrättsutredningen.

det även att barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.⁸⁶

Socialstyrelsen hade under 2018 i uppdrag att följa upp hur principen om barnets bästa tas tillvara i bedömningar, beslut och planering av insatser enligt LSS.⁸⁷ Vid avgörande om principen om barnets bästa har uppfyllts, beaktade Socialstyrelsen huruvida barnets rätt att få information och att uttrycka sin åsikt hade tillgodosetts eller inte. Socialstyrelsen genomförde en enkätundersökning i landets kommuner som visar på flera utmaningar. Socialstyrelsens slutrapport visar att barnets bästa inte tillvaratas i tillräcklig utsträckning vid handläggning av insatser till barn enligt LSS. Brist på kunskap om funktionsnedsättningens konsekvenser och hur man samtalar med barn med kommunikationssvårigheter försvårar arbetet. Undersökningen visar också att det saknas tillgång till kommunikationshjälpmedel.⁸⁸

Socialstyrelsen tog under 2018 fram ett kunskapsstöd om att samtala med barn. Kunskapsstödet vänder sig till alla som möter och samtalar med barn inom socialtjänst, hälso- och sjukvård och tandvård. Kunskapsstödet är generellt och grundläggande, och tar genomgående upp de specifika situationer som samtal med barn med funktionsnedsättning kan generera. Socialstyrelsen hämtade in synpunkter och kunskap brett i framtagandet av materialet. MFD, barn och unga själva samt representanter för funktionshindringsrörelsen deltog i detta arbete.⁸⁹

Ett viktigt initiativ från civilsamhället är projektet Opratat. Opratat.se är ett samtalsverktyg för att prata om tankar och känslor i familjer med barn med funktionsnedsättning. Opratat.se vänder sig till barn mellan 4 och 12 år, till barnens familjer och andra vuxna som barnet möter. Webbplatsen innehåller

⁸⁶ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, 8§, andra stycket.

⁸⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Socialstyrelsen.

⁸⁸ Socialstyrelsen (2019) Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS.

⁸⁹ Socialstyrelsen (2018) Att samtala med barn Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården.

filmer, bilder, texter och ljudfiler som kan vara en ingång till samtal om sådant som kan vara svårt att prata om. Innehållet i filmerna och i berättelserna bygger på intervjuer och samtal med 160 barn med funktionsnedsättning, syskon, föräldrar och mor- och farföräldrar. Barn har varit med i projektet som medforskare och har medverkat i både utveckling av filmer och skapande av berättelser samt i helheten på webbsidan. Medforskarna var även involverade i slutredovisningen och presentationen av oprat.se.⁹⁰

Oprat.se drivs av Nationellt kompetenscentrum anhöriga. Oprat har tagits fram i ett projekt som drivits av Funktionsrätt Sverige i samarbete med Nationellt kompetenscentrum anhöriga, Rädda barnen, 1177 Vårdguiden och Region Skåne med utvecklingsmedel från Arvsfonden.⁹¹

Barnombudsmannens arbete (art 7, fråga d)

Barnombudsmannen granskar systematiskt hur barns mänskliga rättigheter tillgodoses, med utgångspunkt i barnkonventionen. Att lyssna på barn som berättar om sina liv och hur deras mänskliga rättigheter respekteras eller kränks är en viktig del av Barnombudsmannens verksamhet.

Barnombudsmannen har anpassat och vidareutvecklat en metod för att lyssna till barn och ungdomar som kallas Unga Direkt. Den har sitt ursprung hos Forandringsfabrikken i Norge, en organisation med lång erfarenhet av att lyssna på barn i utsatta situationer. Metoden Unga direkt syftar till att skapa möjligheter att lyssna systematiskt på barn och unga. Unga Direkt utgår från att barnen berättar sådant som de själva har erfarenhet av. Barnen ses som experter på sin egen situation och möts med respekt. Metoden passar både för enskilda samtal och för att träffa barn i grupp.⁹²

⁹⁰ Funktionsrätt Sverige (2017) Analysskrift Oprat – barn som medforskare.

⁹¹ Nationellt kompetenscentrum 2019-04-03: <http://www.anhoriga.se/opratat/om-webbplatsen/>.

⁹² Barnombudsmannen 2019-04-03: <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/om-unga-direkt/>.

Barnombudsmannen redovisade 2014 ett uppdrag om att vidareutveckla metoder för att långsiktigt och inom sina prioriterade områden lyssna på barn med olika typer av funktionsnedsättning och specifikt barn med kommunikationssvårigheter.⁹³ Barnombudsmannen tolkade uppdraget som att det särskilt avsåg det behov av stöd som kan krävas för att barn med funktionsnedsättning som medför kommunikationssvårigheter, ska kunna komma till tals. Inom ramen för uppdraget genomförde Barnombudsmannen en pilotstudie i syfte att ta reda på vilka förutsättningar som behöver finnas för att barn och unga med funktionsnedsättning både ska ges förutsättningar och möjligheter att komma till tals.

Studien genomfördes tillsammans med barn och unga med olika typer av funktionsnedsättningar, både med och utan kommunikationssvårigheter. Studien skulle utgöra underlag för Barnombudsmannens metodutveckling på området för att långsiktigt och inom ramen för myndighetens prioriterade områden lyssna på barn med olika funktionsnedsättningar.⁹⁴

Stöd till föräldrar till barn med funktionsnedsättning (art 7, fråga e)

Socialstyrelsen har tagit fram ett utbildningspaket om bemötande som ett stöd till barnhälsovården för att möta föräldrar som känner oro för att deras barn kan ha en funktionsnedsättning eller föräldrar vars barn har fått en diagnos. Utbildningspaketet innehåller både material som riktar sig till professionen som möter föräldrarna, och material som riktar sig till föräldrar som fått besked om att deras barn har en funktionsnedsättning.⁹⁵ I materialet finns information om vilket stöd föräldrarna och barnet kan få från samhället och vem man kan vända sig till.⁹⁶ I arbetet med att ta fram

⁹³ Socialdepartementet (2013) Uppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera barn med funktionsnedsättning.

⁹⁴ Barnombudsmannen (2014) Regeringsuppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera barn med funktionsnedsättning.

⁹⁵ Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning Kunskapsstöd till barnhälsovården.

⁹⁶ Socialstyrelsen (2017) Behöver ditt barn stöd från samhället?

utbildningspaketet har myndigheten både involverat en fokusgrupp med föräldrar till barn med funktionsnedsättning samt haft en dialog med olika anhörig- och funktionshinderorganisationer.⁹⁷

Statistik och data (art 7 fråga f, art 25 fråga 19 a)

Utsatthet för barnmisshandel (art 7 fråga f)

Det saknas idag officiell statistik kring utsattheten för barnmisshandel och liknande. I Allmänna barnhus kartläggning Våld mot barn från 2016 genomfördes en nationellt representativ elevenkårsundersökning om utsatthet för barnmisshandel. Med barnmisshandel avsågs våld utövat av en vuxen mot ett barn. Drygt hälften av elever i undersökningen uppgav att de hade en funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom. Undersökningen genomfördes i årskurs 9 i grundskolan och årskurs 2 på gymnasiet.

Undersökningen visade att alla redovisade funktionsnedsättningar hade ett signifikant samband med barnmisshandel. De elever som uppgav att de hade neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (såsom ADHD, Aspergers syndrom och autism) samt de som uppgav att de hade en ätstörning, framstår i undersökningen som särskilt utsatta.

Bland elever med funktionsnedsättning hade fler varit utsatta för sexuella övergrepp av en vuxen i jämförelse de elever som inte hade en funktionsnedsättning. Dubbelt så många elever med funktionsnedsättning hade upplevt våld mellan sina föräldrar jämfört med elever utan funktionsnedsättning. Elever med funktionsnedsättning uppgav även fysisk misshandel i större utsträckning än elever utan funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom. Psykisk misshandel och försummelse uppgavs av mer än dubbelt så många elever med funktionsnedsättning som elever utan funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom.⁹⁸

⁹⁷ Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning Kunskapsstöd till barnhälsovården, bilaga 1.

⁹⁸ Allmänna barnhus (2016) Våld mot barn 2016, En nationell kartläggning

Tabell 1. Antal och andel med olika funktionsnedsättningar/ sjukdomar som blivit utsatta för någon form av barnmisshandel.

	Antal i hela studiegruppen	Utsatt för någon form av barnmisshandel	
	(N)	n	%
Ingen funktionsnedsättning eller kronisk sjukdom (ref)	1120	231	31,0
		(ref)	(ref)
Synnedsättning	269	164	61,0
Hörselnedsättning	170	101	59,4
Läs- och skrivsvårigheter (dyslexi)	441	245	55,6
Talsvårigheter	125	72	57,6
Diabetes	54	25	46,3
Epilepsi	44	27	61,4
Inflammatorisk tarmsjukdom (Mb Crohn, Ulcerös Colit)	54	31	57,4
Astma	615	332	54,0
Allergi/intolerans (t ex pollen, gräs, pälsdjur, födoämnesallergi, glutenintolerans)	1357	622	45,9
Eksem	511	258	50,5
Rörelsehinder	64	42	65,6
ADHD eller ADD	426	279	65,5
Aspergers syndrom, Autism eller Tourettes syndrom	116	79	68,1
Ätstörning (Anorexia eller Bulimia Nervosa)	194	154	79,4

Källa: Allmänna barnhus (2016) Våld mot barn 2016, En nationell kartläggning.

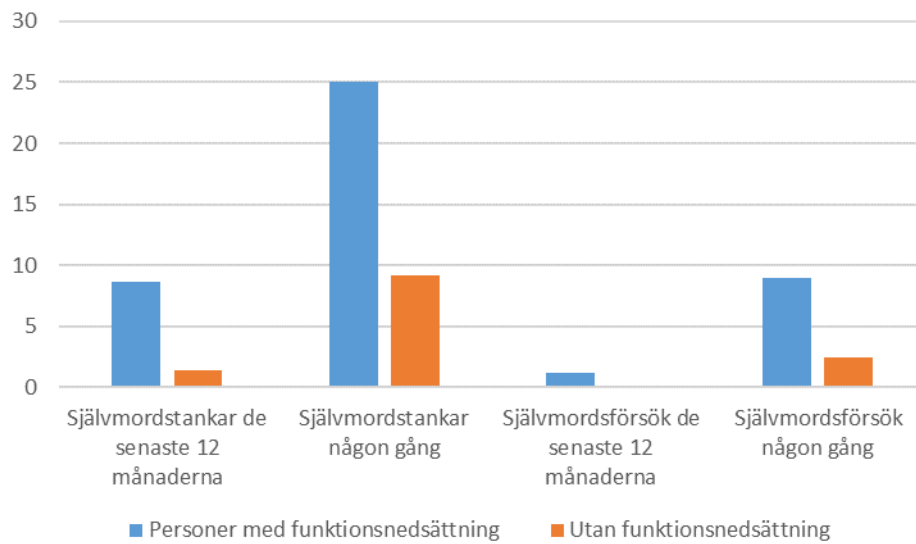
Självordstankar och självmordsförsök (art 25, fråga 19 a)

Det finns idag inga data över antalet avlidna i suicid bland personer med funktionsnedsättning. Ur Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät för 2016 och 2018 går det dock att se hur skillnaderna ser ut mellan personer med funktionsnedsättning och befolkningen i övrigt, vad gäller självordstankar eller självmordsförsök.

Antalet personer som har haft självordstankar eller gjort självmordsförsök är betydligt högre bland personer med funktionsnedsättning än bland den övriga befolkningen. Bland personer med funktionsnedsättning har 25

procent haft självmordstankar någon gång. Motsvarande andel bland övriga befolkningen är 9 procent.⁹⁹

Diagram 3. Andel (%) personer 16-84 år anger att de har haft självmordstankar eller självmordsförsök. 2016, 2018.

Källa: Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät, 2016 och 2018.

⁹⁹ Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät, 2016 och 2018.

Tabell 2. Självordsförsök de senaste 12 månaderna, andel (%).

Kön	År	Ålder	Utan funktionsnedsättning	Med funktionsnedsättning
Kvinnor	2014-2015	16-29 år	1	5
Kvinnor	2014-2015	30-64 år	0,4	2,7
Kvinnor	2014-2015	65-84 år	0	0,4
Kvinnor	2014-2015	Totalt 16-84 år	0,4	2,5
Kvinnor	2016,2018	16-29 år	0,4	3,5
Kvinnor	2016,2018	30-64 år	0,1	0,7
Kvinnor	2016,2018	65-84 år	0	0,1
Kvinnor	2016,2018	Totalt 16-84 år	0,1	1,2
Män	2014-2015	16-29 år	0,9	3,1
Män	2014-2015	30-64 år	0,3	1,5
Män	2014-2015	65-84 år	0,2	0,3
Män	2014-2015	Totalt 16-84 år	0,4	1,5
Män	2016,2018	16-29 år	0,1	2,5
Män	2016,2018	30-64 år	0,1	1,1
Män	2016,2018	65-84 år	0	0,5
Män	2016,2018	Totalt 16-84 år	0,1	1,2
Samtliga	2014-2015	16-29 år	0,9	4,2
Samtliga	2014-2015	30-64 år	0,3	2,2
Samtliga	2014-2015	65-84 år	0,1	0,4
Samtliga	2014-2015	Totalt 16-84 år	0,4	2
Samtliga	2016,2018	16-29 år	0,2	3,1
Samtliga	2016,2018	30-64 år	0,1	0,9
Samtliga	2016,2018	65-84 år	0	0,3
Samtliga	2016,2018	Totalt 16-84 år	0,1	1,2

Källa: Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät, 2014-2015 samt 2016 och 2018.

Tabell 3. Själv mordstankar de senaste 12 månaderna, andel (%).

Kön	År	Ålder	Utan funktionsnedsättning	Med funktionsnedsättning
Kvinnor	2014-2015	16-29 år	7,2	26,9
Kvinnor	2014-2015	30-64 år	2,9	14,2
Kvinnor	2014-2015	65-84 år	0,8	5,2
Kvinnor	2014-2015	Totalt 16-84 år	3,4	14,3
Kvinnor	2016,2018	16-29 år	3,6	20,1
Kvinnor	2016,2018	30-64 år	1,1	8,6
Kvinnor	2016,2018	65-84 år	0,4	2,9
Kvinnor	2016,2018	Totalt 16-84 år	1,4	9,7
Män	2014-2015	16-29 år	6,3	16,4
Män	2014-2015	30-64 år	2,8	13,3
Män	2014-2015	65-84 år	0,8	5,2
Män	2014-2015	Totalt 16-84 år	3,2	11,5
Män	2016,2018	16-29 år	3,8	12,8
Män	2016,2018	30-64 år	0,8	7,7
Män	2016,2018	65-84 år	0,3	2,6
Män	2016,2018	Totalt 16-84 år	1,4	7,3
Samtliga	2014-2015	16-29 år	6,7	22,4
Samtliga	2014-2015	30-64 år	2,9	13,8
Samtliga	2014-2015	65-84 år	0,8	5,2
Samtliga	2014-2015	Totalt 16-84 år	3,3	13
Samtliga	2016,2018	16-29 år	3,7	17
Samtliga	2016,2018	30-64 år	0,9	8,2
Samtliga	2016,2018	65-84 år	0,4	2,8
Samtliga	2016,2018	Totalt 16-84 år	1,4	8,6

Källa: Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät, 2014-2015 samt 2016 och 2018.

Gruppboenden för barn (art 7 fråga g)

Sedan 1990-talet publicerar Socialstyrelsen årligen statistik om barnboenden. I statistiken framgår uppgifter om insats (bostad med särskild service eller familjehem), ålder, kön och personkretstillhörighet enligt LSS. I sin lägesrapport om insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning 2019¹⁰⁰ tar Socialstyrelsen upp frågan om barnboende enligt LSS.¹⁰¹ Anledningen är att det har uppmärksammats att det förekommit att barn beviljas LSS-boende istället för personlig assistans enligt LSS eller Socialförsäkringsbalken, SFB.

Socialstyrelsen konstaterar dock i rapporten att antalet barn och unga med insatsen barnboende enligt LSS fortsätter att minska. Sedan 2007 har andelen barn och unga i boende för barn enligt LSS minskat med 29 procent. Socialstyrelsens tidigare analyser visar att majoriteten av dessa barn och ungdomar är 19 år eller äldre under sista året med insatsen, vilket betyder att insatsen upphör i samband med att de unga har avslutat sin gymnasieutbildning. Socialstyrelsen konstaterar att minskningen av boende för barn tycks förklaras av att personerna som har insatsen blir äldre, samtidigt som allt färre barn söker och beviljas insatsen.

I oktober 2018 hade 893 barn och unga insatsen boende enligt LSS och av dessa bodde 49 i familjehem och resten i bostad med särskild service.

Socialstyrelsens tidigare analyser visar samtidigt att boende för barn enligt LSS ibland beviljas när annat stöd dras in, såsom statlig assistansersättning. Även om insatsen boende för barn enligt LSS minskar fattas ändå nya beslut. Mellan 2016 och 2017 fattades 260 nya beslut, vilket innebär att 29 procent av samtliga beslut om boende för barn enligt LSS i oktober 2017 var nybeviljade. En mindre del av de nya besluten avsåg barn upp till 12 år, 14 procent. Antalet beslut om boende för barn enligt LSS är något färre

¹⁰⁰ Frågan finns även med i Socialstyrelsens lägesrapport om insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning för 2018, se Socialstyrelsen (2018) Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning Lägesrapport 2018.

¹⁰¹ Socialstyrelsen (2019) Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning Lägesrapport 2019.

2017 än året innan, men andelen nya beslut är ungefär lika stor för båda åren.

Enligt Socialstyrelsen beviljades troligen flertalet av dessa barn insatsen på grund av skolgång på annan ort. Några barn beviljades insatsen på grund av omfattande funktionsnedsättningar vars behov inte kan tillgodoses i hemmet. Samtidigt beviljades några av barnen troligen insatsen till följd av att annat stöd har dragits in. Socialstyrelsens analyser visar att flera av de barn och unga som fått boende för barn hade andra insatser året innan:

- Elva barn bodde i andra boendeformer, varav 10 barn i särskilt boende enligt socialtjänstlagen, SoL.
- 28 barn hade annat stöd i hemmet, 23 hade personlig assistans enligt LSS och fem hade hemtjänst enligt SoL.
- Knappt 15 barn hade assistansersättning enligt SFB.

I årets analyser ser Socialstyrelsen en viss ökning av antalet beslut om boende för barn, där barnen året innan hade kommunalt beslutad personlig assistans eller statlig assistansersättning. År 2017 hade knappt 40 barn ett beslut om personlig assistans eller assistansersättning året innan beslut fattades om boende för barn. Året innan var motsvarande antal 15. Ökningen förklaras enligt Socialstyrelsen av ett ökat inflöde från kommunalt beslutad personlig assistans.

Omkring 220 barn och unga hade året innan ett första beslut om boende för barn enligt LSS varken kommunalt beslutad personlig assistans, statlig assistansersättning eller någon annan boendeform. Majoriteten av dessa fick sannolikt insatsen på grund av skolgång. Socialstyrelsen kan dock inte utesluta att det till viss del även kan handla om barn som fått avslag på ansökan om personlig assistans, antingen hos kommunen eller hos Försäkringskassan. Det är inte heller uteslutet att några av dessa barn kan ha vårdats på sjukhus en längre tid.¹⁰²

Socialstyrelsen har även tagit fram handboken Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning, Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser. Handboken vänder sig till LSS-handläggare och

¹⁰² För samtlig statistik och data, se Socialstyrelsens rapport Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning Lägesrapport 2019.

utförare som ger insatser till barn och unga. Boken beskriver vad som är bra att tänka på runt stöd till familjer med barn som har stora funktionsnedsättningar. Syftet är bland annat att underlätta tillämpningen av SOSFS 2012:6 om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS.¹⁰³

¹⁰³ Socialstyrelsen (2014) Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser.

Medvetandegörande om situationen om personer med funktionsnedsättning (art 8)

I kommitténs rekommendationer uppmanades Sverige till handling på ett konkret sätt - att utarbeta en strategi för att öka allmänhetens kunskap om olika funktionsnedsättningar. Kommittén ansåg dock att en strategi för allmänhetens kunskap behövde kompletteras med andra åtgärder. Att göra innehållet i konventionen mer känt kan enligt rekommendationerna även göras genom att genomföra återkommande, regelbundna och kontinuerliga nationella kampanjer och andra utbildningsinsatser som riktar sig till offentliganställda och privata aktörer. Kommitténs frågelista följer upp dessa rekommendationer och efterfrågar specifik information om MFD:s tvååriga uppdrag om att öka kunskap och medvetenhet om konventionen, samt om andra genomförda nationella kampanjer och utbildningsinsatser.

I följande avsnitt lyfter MFD fram de viktigaste delarna av uppdraget som genomfördes mellan åren 2015 och 2017. Avslutningsvis innehåller avsnittet också exempel på medvetandegörande initiativ från funktionshindersorganisationer.

MFD:s uppdrag att öka kunskap och medvetenhet om konventionen (fråga a)

Som en direkt åtgärd med anledning av rekommendationerna fick MFD 2015 ett tvåårigt uppdrag av regeringen att öka kunskapen och medvetenheten om konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. MFD skulle också verka för att öka medvetenheten om bristande tillgänglighet som en form av diskriminering, informera om rekommendationerna från 2014 och översätta de allmänna kommentarerna om artikel 9 respektive 12 till svenska samt sprida dem.¹⁰⁴ Uppdraget genomfördes i samarbete med Diskrimineringsombudsmannen och

¹⁰⁴ Socialdepartementet (2015) Uppdrag om kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Barnombudsmannen. Målgrupperna för kommunikationssatsningen var både det offentliga Sverige, näringslivet och civilsamhället.¹⁰⁵

MFD bedömer att myndigheten genomförde uppdraget med en tydlig utgångspunkt i att individen har rättigheter och att de hinder som gör att personer med funktionsnedsättning inte kan delta på jämlika villkor ska avhjälpas, vilket ligger i linje med kommitténs rekommendationer. I uppdraget förtydligade myndigheten också skillnaden mellan skyldighetsbärare och rättighetsbärare. Mot denna bakgrund bedömer MFD att den människorättsbaserade synen på funktionshinder stärktes i genomförandet av uppdraget.

Uppdragets genomförande och resultat

Inom ramen för uppdraget genomförde MFD ett flertal, såväl breda som riktade, kommunikations- och utbildningsinsatser. MFD utvecklade både digitala och tryckta material om konventionen och dess innehåll. MFD genomförde också ett stort antal föreläsningar och medverkade vid konferenser och mässor i syfte att sprida kunskap och på så sätt öka medvetenheten om konventionen, de allmänna kommentarerna samt bristande tillgänglighet som en form av diskriminering. Under 2017 deltog till exempel cirka 2 300 anställda i kommuner i olika arrangemang kring konventionen.¹⁰⁶

MFD inledde även ett samarbete med Uppsala universitet, som har i uppdrag att utbilda alla offentliganställda i mänskliga rättigheter.¹⁰⁷ En viktig del av samarbetet var MFD:s bidrag till universitetets webbutbildning om mänskliga rättigheter, där myndigheten bistod med två kompletterande moduler. En modul handlade om konventionen för personer med funktionsnedsättning och en om konventionens framväxt. En annan central del i samarbetet med universitet var att säkerställa webbutbildningens

¹⁰⁵ MFD (2018) Kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag.

¹⁰⁶ MFD (2018) Kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag.

¹⁰⁷ Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Uppsala universitet angående kompetensutveckling om mänskliga rättigheter för statligt anställda.

tillgänglighet. Det resulterade i att webbutbildningen översattes till teckenspråk, textades (utöver minoritetsspråken) och uppfyllde kraven på tillgänglig webb.¹⁰⁸

En ytterligare insats som MFD utförde var att tillsammans med Nordiska Ministerrådet och Nordens Välfärdscenter genomföra projektet Nordiskt Funktionshindersforum. Forumet ägde rum i Stockholm 2017 och handlade om att omsätta konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i konkret handling, genom forskning och metoder för samverkan.¹⁰⁹ Viktiga partners till projektet var bland andra Uppsala universitet och funktionshindersorganisationerna Funktionsrätt Sverige och Lika Unika.

Resultatet av MFD:s kommunikations- och utbildningsinsatser blev att kunskapen om konventionen ökade hos uppdragets målgrupper. MFD, DO och BO bedömde att kommunikationssatsningen även ökade kunskapen om konventionen hos respektive myndighet. DO bedömde att kännedomen om bristande tillgänglighet också hade ökat hos målgrupperna. Ett annat resultat var att samverkan mellan viktiga aktörer stärktes.¹¹⁰

Funktionshindersrörelsens roll i uppdraget

Att aktivt involvera funktionshindersrörelsen i uppdraget var både en utgångspunkt och en förutsättning för arbetet. Funktionshindersrörelsen fick möjlighet att medverka vid de flesta mötesplatser som arrangerades inom ramen för denna kommunikationssatsning. Även de mer långsiktiga kommunikationssatsningarna och materialen utvecklades så långt som det var möjligt i dialog med funktionshindersrörelsen. Ett strategiskt samråd med Lika Unika, Funktionsrätt Sverige och Nätverket Unga för Tillgänglighet ägde rum fyra gånger per år, där strategiska frågor kring budskap, målgrupper, prioriteringar och metodval togs upp. Till exempel

¹⁰⁸ MFD (2018) Kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag.

¹⁰⁹ Nordens välfärdscenter 2019-03-19: <https://nordicwelfare.org/en/evenemang/nordic-forum-on-disability-2017-human-rights-disability-and-research/>.

¹¹⁰ MFD (2018) Kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag.

formulerades uppdragets tvåspårsstrategi gemensamt med organisationerna, där ordinarie och riktade satsningar kunde kombineras genom hela uppdraget.

MFD och funktionshindersrörelsens nära samarbete vid översättningarna och spridningarna av de allmänna kommentarerna resulterade också i en checklista över den arbetsmetod som användes och som visade sig fungera väl. MFD använder idag denna checklista som arbetsrutin i myndighetens fortsatta arbete med att översätta och sprida de allmänna kommentarerna.¹¹¹

Ytterligare kampanjer för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning (fråga b)

Mot bakgrund av ett regeringsuppdrag genomförde MFD under 2017 ett antal kunskapshöjande åtgärder för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden.¹¹² MFD genomförde bland annat en annonskampanj om att rekrytera för ett rikare arbetsliv. Även i denna satsning var en aktiv involvering av funktionshindersrörelsen och andra civilsamhällesorganisationer en förutsättning för genomförandet. Genom kampanjen ville MFD förmedla bilden av personer med funktionsnedsättning som en outnyttjad resurs på arbetsmarknaden. Kampanjen syftade också till att öka förutsättningarna för arbetsgivare, och andra relevanta aktörer, att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. Kampanjen genomfördes framförallt i sociala och andra digitala medier under en tvåveckorsperiod i början på 2018.¹¹³ MFD tog även fram en checklista för att hjälpa

¹¹¹ MFD (2018) Kommunikationssatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag.

¹¹² Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Myndigheten för delaktighet om särskilda insatser för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden.

¹¹³ MFD (2018) Rekrytera för ett rikare arbetsliv, redovisning av ett regeringsuppdrag för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden.

arbetsgivare att enklare främja mångfald på arbetsplatsen.¹¹⁴ Insatserna koordinerades med Diskrimineringsombudsmannens uppdrag om att motverka diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden.

Exempel på andra medvetandegörande initiativ som funktionshindersorganisationer tog under perioden 2014 – 2018 (Arvsfondsprojekt):

- Föreningen Med lagen som verktyg startade 2015 för att stärka juridikens ställning i samhället, förbättra kunskapen om diskriminering på grund av funktionsnedsättning och försvara mänskliga rättigheter. Föreningen använder sig av lagar och juridik för att förändra samhället för medborgare med funktionsnedsättning. Detta görs genom att driva rättsprocesser (pro bono i vissa fall) och skapa rättspraxis, utbilda funktionshindersrörelsen och juristkåren, sprida information och driva debatt om och hur rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska implementeras och kan skyddas.¹¹⁵
- Projektet Från snack till verkstad drevs mellan 2015 och 2018 av Funktionsrätt Sverige. Projektets övergripande syfte var att stärka användningen av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning i Sverige. Projektet skapade dels metodstöd för att bland annat stödja funktionshindersrörelsens fortsatta arbete med uppföljningen av konventionen, dels guider som till exempel hjälper enskilda att överklaga myndighetsbeslut. Projektet har även med hjälp av jurist och i samarbete med Funktionsrätt Sveriges medlemsförbund drivit enskilda fall i domstol. Syftet var att försöka få domstolarna att göra konventionskonforma tolkningar och på så vis göra det möjligt för fler individer med funktionsnedsättning att få sina mänskliga rättigheter tillgodosedda.¹¹⁶

¹¹⁴ MFD 2019-03-07: <http://www.mfd.se/kunskapsomraden/jobb-for-alla/praktiska-verktyg/liten-checklista-for-ett-rikare-arbetsliv/>.

¹¹⁵ Med lagen som verktyg 2019-02-28: <https://lagensomverktyg.se/foreningen/>.

¹¹⁶ Funktionsrättskonventionen – från snack till verkstad 2019-02-28: <https://funktionsrattskonventionen.se/>.

Tillgänglighet (art 9)

I sina rekommendationer till Sverige lyfter kommittén fram flera aspekter kring tillgänglighet, främst kopplade till den lokala och regionala nivån. Rekommendationerna lyfter fram vikten av att säkerställa att tillgänglighet beaktas i alla delar i de lokala regelverken och att lokala strategier kan säkerställa jämlik tillgång för invånare med funktionsnedsättning.

Kommittén lyfter särskilt fram att kommuner och lokala myndigheter måste avsätta nödvändiga medel, utforma vägledningar och systematiskt följa upp, utvärdera och säkerställa full tillgänglighet i sina lokaler och verksamheter. Rekommendationerna lägger även ett särskilt fokus på att tillgänglighet för personer med olika funktionsnedsättningar ska integreras som en del i all kommunal planering.

På såväl statlig som kommunal nivå framhåller kommittén vikten av att tillgänglighet inkluderas systematiskt i alla avtal och i offentliga upphandlingar. Kommittén lyfter också särskilt fram behovet av att komplettera regelverket om den offentliga sektorns ansvar att tillhandahålla sin information och kommunikation i tillgängliga format.

Nedanstående avsnitt ger en del av svaret på de frågor som frågelistan ställer, som till största del består av uppföljande frågor kring hur rekommendationerna har tagits till vara i svensk lagstiftning, praxis och politik. Avsnittet innehåller en inledande redogörelse för hur tillgänglighet utgör en bärande del av den svenska funktionshinderspolitiken. Därefter följer en redogörelse över lagförändringar under tidsperioden (fråga a), arbete med universell design, standarder och upphandling (fråga b). Till sist finns ett stycke som hänvisar till andra aktörers arbete som relaterar till fråga c i frågelistan.

Tillgänglighet – en bärande princip

I det nationella målet för funktionshinderspolitiken är tillgänglighet en bärande princip och en del av inriktningen som ligger i linje med kommitténs allmänna kommentar nummer två om tillgänglighet. Den

svenska inriktningen omfattar fyra delar (se avsnitt Ett nytt mål för funktionshinderspolitiken sida 11):

- Principen om universell utformning.
- Åtgärda befintliga brister i tillgängligheten.
- Individuella stöd och lösningar.
- Förebygga och motverka diskriminering.

För att ytterligare stärka principen om universell utformning har regeringen också tillsatt en utredning om styrningen i funktionshinderspolitiken. Utredningen ska bland annat beskriva tillämpningen av principen om universell utformning.¹¹⁷

Lagstiftning för att säkerställa tillgängligheten (fråga a)

I Sverige regleras tillgänglighet i flera olika lagstiftningar. Några exempel på sådan reglering är i plan- och bygglagen¹¹⁸ och i lagen om tillgänglighet till digital offentlig service¹¹⁹. Sverige påverkas också i hög grad av EU:s regelverk. På nationell nivå har flera lagar som stärker regelverket kring tillgänglighet ändrats sedan 2014.

Nedan följer ett antal exempel på lagar som ändrats under tidsperioden 2014 – 2018:

- Lagen om offentlig upphandling ändrades 2016. Lagen anger att vid anskaffningar av sådant som ska användas av fysiska personer, ska de tekniska specifikationerna bestämmas med beaktande av samtliga användares behov, däribland tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.¹²⁰ Ändringarna i lagen gjordes mot bakgrund av EU:s upphandlingsdirektiv.¹²¹

¹¹⁷ Dir. 2017:133 Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken.

¹¹⁸ Plan- och bygglagen (2010:900).

¹¹⁹ Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service.

¹²⁰ Lag (2016:1145) om offentlig upphandling.

¹²¹ Europaparlamentets och Rådets direktiv 2014/24/EU om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG

- Vallagen har ändrats i flera aspekter både 2014 och 2015. Ändringarna innebär att möjligheten att söka dispens för otillgängliga vallokaler har tagits bort, att möjligheterna att lämna röster till kommunala ambuleringar har stärkts för personer som på grund av exempelvis funktionsnedsättning inte kan ta sig till vallokalen och att partisymboler har återinförts på valsedlarna i syfte att underlätta för väljarna att välja valsedlar.¹²²
- År 2015 fördes bristande tillgänglighet in som en form av diskriminering i diskrimineringslagen. Det innebär att bristande tillgänglighet enligt lagen kan ses som diskriminering. Lagen beskriver bland annat att diskriminering avser en person med en funktionsnedsättning som, i en jämförbar situation med en person utan denna funktionsnedsättning, missgynnas på grund av att åtgärder för tillgänglighet inte har vidtagits.¹²³ År 2018 vidgades lagens skydd ytterligare då ett undantag i lagen, som gällde företag med färre än 10 anställda, togs bort.¹²⁴
- En ny förvaltningslag trädde i kraft i juli 2018. Den nya lagen ställer krav på att en myndighet ska vara tillgänglig för kontakter med enskilda och informera allmänheten om hur och när sådana kontakter kan tas. Vidare ska myndigheter vidta de åtgärder i fråga om tillgänglighet som behövs, för att kunna uppfylla sina skyldigheter gentemot allmänheten enligt 2 kap. Tryckfrihetsförordningen om rätten att ta del av allmänna handlingar.¹²⁵
- År 2019 började lagen om tillgänglighet till digital offentlig service att gälla. Den ställer krav på webbplatser och mobila applikationer i offentlig sektor så att de blir mer tillgängliga, framför allt för personer

¹²² Vallag (2005:837).

¹²³ Det ska, enligt lagen, ske utifrån vad som är skäligt enligt kraven som ställs på tillgänglighet i lag och annan författning, samt med hänsyn till andra faktorer såsom ekonomiska och praktiska förutsättningar, varaktigheten och omfattningen av förhållandet eller kontakten mellan verksamhetsutövaren och den enskilde och slutligen andra betydande omständigheter.

¹²⁴ Diskrimineringslagen (2008:567).

¹²⁵ Förvaltningslag (2017:900).

med funktionsnedsättning.¹²⁶ Den nya lagen antogs med anledning av EU:s webbtillgänglighetsdirektiv.¹²⁷

MFD:s insatser för ökad tillgänglighet

MFD:s arbete utgår från det nationella målet för funktionshinderspolitiken. Tillgänglighet är därmed en grundläggande och bärande princip i myndighetens arbete. Det innebär att tillgänglighet är ett grundkrav i den interna styrningen och utvecklingen av myndighetens arbete samt en grundförutsättning för alla interna och externa arbeten och leveranser. MFD:s mål är att myndigheten också ska vara ett föredöme vad gäller tillgänglighet i lokaler, organisering och i styrning av verksamheten.

En viktig del i MFD:s arbete är att stödja myndighetens målgrupper, det vill säga statliga myndigheter, kommuner, regioner och privata aktörer, i rollen som tjänsteleverantörer och arbetsgivare. På så sätt kan de öka och säkerställa tillgängligheten i sina lokaler, verksamhet och kommunikation. MFD gör detta på många sätt. Utgångspunkten är att utifrån de behov som myndighetens aktörsuppföljning visar, utveckla olika stöd till aktörerna. Dessa stöd har olika karaktär. Det kan vara process- och metodstöd men också konkreta checklistor som exempelvis den checklista MFD har tagit fram för tillgängliga vallokaler (se avsnitt Tillgänglighet i röstningsförfarandet sida 109). MFD stödjer också andra aktörer genom att medverka i utbildningar och andra aktiviteter, egna kunskapshöjande arrangemang, studiebesök samt genom olika samarbeten. MFD arbetar också för att myndighetens webbplats ska bli ett digitalt kunskapsnav där olika aktörer ska kunna få tillgång till olika metodstöd som de sedan kan använda i respektive verksamhetsutveckling.

Det verktyg som MFD utvecklar i anslutning till sin aktörsuppföljning och det arbete som myndigheten utför i samarbete med länsstyrelserna kring en regional stödstruktur för kommunerna (se avsnitt Stöd till kommuner och

¹²⁶ Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital service.

¹²⁷ EU:s direktiv (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer.

landsting genom länsstyrelserna sida 13) är centrala plattformar i myndighetens arbete för att stödja utvecklingen av ett tillgängligt samhälle.

MFD har under perioden 2014 – 2018 deltagit aktivt i olika standardiseringsarbeten.¹²⁸ Målet har varit att verka för att tillgänglighetsstandarder och normer utvecklas. Standarder är ett viktigt verktyg i arbetet med effektiva kvalitetsledningssystem och som krav samt uppföljningsstöd i olika upphandlingar.

Den svenska samordningsgruppen för tillgänglighet inom Swedish Standard Institute, SIS, har varit en viktig del i standardiseringsarbetet. MFD har lett gruppens arbete. Samordningsgruppen fungerar främst som expert- och remissinstans för andra kommittéers standarder.¹²⁹ Under 2019 kommer en strategisk rådgivande grupp för tillgänglighet inom den internationella standardiseringsorganisationen, ISO, att tillsättas. MFD bidrar med en expert i gruppen och är också delfinansiär av sekretariatet och ordföranden som finns hos den svenska standardiseringsorganisationen, SIS. Den nya gruppen ska bland annat utveckla rekommendationer om verktyg som kan stödja tekniska kommittéer i att utveckla standarder som omfattar tillgänglighet, ge rekommendationer till ISO i utvecklingen av nya standarder inom tillgänglighet och samordna tillgänglighetsaspekter inom de olika standardiseringsorganisationerna på europeisk och internationell nivå.¹³⁰

En annan viktig del i MFD:s tillgänglighetsarbete har varit att vidga och säkerställa att arbetet kring tillgänglighet också omfattar kognitiv tillgänglighet. Arbetet kring kognitiv tillgänglighet har främst handlat om att öka kunskapen och medvetenheten om frågan. Det handlar också om att på olika sätt stimulera till att, via digitaliseringen, skapa nya och mer tillgängliga vägar för personer med kognitiv funktionsnedsättning att vara delaktiga och självständiga i samhället. En del av arbetet har omfattat personer med demenssjukdom (se avsnitt Stöd till kommuners ökade

¹²⁸ MFD har deltagit i TK 445, TK 453, TK 504, TK 344, TK 380, TK 478, TK 536.

¹²⁹ Swedish Standard Institute, TK 536, 2019-03-05:
<https://www.sis.se/standardutveckling/tksidor/tk500599/sistk536/>

¹³⁰ International Standardization for Organization, ISO, 2019-04-11:
<https://www.iso.org/committee/54996.html>.

användning av digitalisering som ett verktyg för verksamhetsutveckling sida 73).

Andra myndigheters insatser kring tillgänglighet (fråga c och d)

För att byggnader, publika lokaler och transporter ska bli tillgängliga, är regioners och kommuners arbete och insatser avgörande. Kommuner och regioner ansvarar för planering, är infrastrukturägare samt har tillsyn av tillgänglighet på olika sätt. En central aktör för att öka tillgängligheten på framför allt kommunal nivå, men även nationellt, är Boverket.¹³¹ Boverket har ett sektorsansvar för funktionshinderfrågor och deras normerande arbete får stor inverkan på kommunernas arbete med planer och tillsyn. Boverket fick 2018 i uppdrag av regeringen att i samarbete med MFD ta fram en vägledning för kommunerna om hur funktionshindersperspektivet bör behandlas i kommunens översiktsplan, för att stärka perspektivet i den kommunala planeringen. Uppdraget redogörs för i Boverkets årsredovisning för 2018.¹³² Boverket fick också i uppdrag att se över om reglerna för enkelt avhjälpna hinder, enligt plan- och bygglagen, behöver förtydligas eller ändras.¹³³ Rapporten, Analys av reglerna om enkelt avhjälpna hinder, kom 2018.¹³⁴ Enkelt avhjälpna hinder är de svenska bestämmelserna för att avhjälpa hinder i den byggda miljön och det är kommunerna som har tillsynsansvar för detta.

Utöver Boverket är Myndigheten för tillgängliga medier, MTM, en viktig aktör när det gäller arbetet med ett tillgängligt samhälle. MTM:s uppdrag är att vara ett nationellt kunskapscentrum för tillgängliga medier och att arbeta

¹³¹ Boverket är en förvaltningsmyndighet inom området för samhällsplanering, byggnad och boende. Myndigheten ska verka för kunskapsspridning inom detta sektorsområde och arbetar med frågor rörande byggd miljö, hushållning med mark- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och bostadsfinansiering.

¹³² Boverket (2019) Årsredovisning för 2018.

¹³³ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Boverket inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik.

¹³⁴ Boverket (2018) Analys av reglerna om enkelt avhjälpna hinder.

för att alla ska ha tillgång till litteratur och samhällsinformation utifrån vars och ens förutsättningar, oavsett läsförmåga eller funktionsnedsättning.¹³⁵ Eftersom frågelistan (fråga e) efterfrågar åtgärder riktade till den offentliga sektorn när det gäller tillgänglig kommunikation, har MFD i denna rapport valt att återge MTM:s arbete främst när det gäller tillgänglig information som en förutsättning för politiskt deltagande (se avsnitt Tillgänglig information – en förutsättning för deltagande sida 111).

¹³⁵ Myndigheten för tillgängliga medier 2019-04-11: <https://www.mtm.se/om-oss/>.

Risksituationer och humanitära nödlägen (art 11)

Personer med funktionsnedsättning har en uppenbar större sårbarhet när det kommer till krissituationer och humanitära nödlägen. Kommittén rekommenderar att Sverige ska säkerställa att åtgärder för förebyggande av risker vid katastrofer är fullt tillgängliga och inkluderande för personer med funktionsnedsättning. Sverige bör också vidta åtgärder för att säkerställa beredskap för att ge personer med funktionsnedsättning det stöd som krävs i händelse av en katastrof.

Frågelistan följer upp rekommendationerna och efterfrågar även hur funktionshindersrörelsen har involverats i arbetet.

Ansvar för att förebygga och hantera olyckor och kriser i Sverige ligger på flera aktörer och nivåer. Bland annat har Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, regioner, kommuner och andra organisationer olika ansvar. Det saknas idag, utifrån MFD:s kännedom, en samlad bild av hur åtgärder för att förebygga risker vid katastrofer och andra kriser är inkluderande och tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Likhet inför lagen (art 12)

Rekommendationerna från kommittén fokuserar helt på det svenska systemet för ställföreträdande beslutsfattande. Kommittén rekommenderar Sverige att ersätta detta med ett system för stödjande beslutsfattande. Ett sådant system måste enligt rekommendationerna erbjuda ett brett utbud av åtgärder som tar hänsyn till och respekterar personens självbestämmanderätt, vilja och önskemål. Det ska också beakta den enskildes rätt att efter egen förmåga själv kunna ge och ta tillbaka sitt samtycke till medicinsk behandling, få tillgång till rättssystemet, rösta, gifta sig och arbeta.

MFD bedömer att de åtgärder som beskrivs nedan i detta avsnitt, sammantaget ger en del av svaret på frågorna a och b i frågelistan. Åtgärderna bidrar till att ge en bild av den utveckling som har skett vad gäller rätten till självbestämmande. Avsnittet lyfter även upp den angränsande frågan om digitalisering, som ger nya möjligheter till självständighet och självbestämmande för den enskilde.

MFD vill i och med kommitténs fokus på att ersätta det ställföreträdande beslutsfattandet också belysa det faktum att det finns situationer där gränsen mellan ställföreträdande beslutsfattande och beslutsfattande med stöd är svår att identifiera. Tvångsvård är ett sådant område. I en situation kan det handla om att staten med tvångsåtgärder säkerställer någons rätt till liv. I andra fall kan tvångsåtgärden ses som en inskränkning på rätten till självbestämmande. Det svenska systemet med god man kan också i vissa situationer beskrivas som ställföreträdande beslutsfattande, medan i andra situationer snarare framstår som beslutsfattande med stöd.

Ställföreträdande beslutsfattande (fråga a och b)

Det finns idag i Sverige inga juridiska begränsningar som gör att personer med funktionsnedsättning inte har samma rätt som andra att rösta i allmänna val¹³⁶ eller att gifta sig.¹³⁷

Frågan om ställföreträdande beslutsfattande är dock mer komplex än det som handlar om juridiska aspekter. Det kan handla om tillgängligheten till exempelvis domstolar och handlingar eller om att ha tillgång till tillräckligt med information för att kunna lägga sin röst.

För att öka möjligheten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta rättskapacitet på jämlika villkor och att stärka möjligheterna till självbestämmande behövs flera typer av insatser. Det kan handla om att förändra lagar på olika områden, såsom hälso- och sjukvårdsområdet. År 2015 gjordes en förändring av patientlagen som bland annat syftade till att stärka och förtydliga patientens ställning samt till att främja patientens integritet, självbestämmande och delaktighet. I den nya lagen anges uttryckligen att hälso- och sjukvård inte får ges utan patientens samtycke om inte annat följer av lag. Patienten kan, om inte annat särskilt följer av lag, lämna sitt samtycke skriftligen, muntligen eller genom att på annat sätt visa att hen samtycker till den aktuella åtgärden.¹³⁸

Ett annat sätt att stärka möjligheterna till självbestämmande är genom den nya lag som trädde i kraft 2017 som reglerar framtidsfullmakter.¹³⁹ Framtidsfullmakter är enligt förarbetena till lagen ett alternativ till gode män och förvaltare och ett komplement till vanliga fullmakter. Syftet med den

¹³⁶ I och med att myndighetskravet avskaffades 1989 fick Sverige allmän och lika rösträtt för alla som fyllt 18 år. Innan dess hindrades en stor grupp personer med psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning att rösta vid allmänna val, då de enligt lag var omyndighetsförklarade.

¹³⁷ Förutsättningar för att ingå äktenskap bestäms i Äktenskapsbalk (1987:230), 2 kap. I lagen framgår inga äktenskapshinder mot personer med funktionsnedsättning.

¹³⁸ Patientlag (2014:821).

¹³⁹ Lag (2017:310) om framtidsfullmakter.

nya lagen är att öka personers självbestämmande genom att se till att privatpersoner kan behålla kontrollen över frågor som är av stor betydelse för dem. Framtidsfullmakten ska börja gälla när den enskilde på grund av till exempel sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning inte längre har förmågan att själv fatta beslut.¹⁴⁰

Insatser för att stärka rätten till självbestämmande

MFD:s uppdrag inom digitala tjänster

MFD har sedan 2014 haft flera uppdrag inom digitala tjänster och välfärdsteknik.¹⁴¹ Flera delar i dessa uppdrag har syftat till att öka individens möjlighet till självbestämmande.

Digital teknik för att minska användning av tvångsåtgärder

Under 2013 och 2014 hade Socialstyrelsen i uppdrag att följa upp hur vård och omsorg om vuxna personer med nedsatt beslutsförmåga och stöd till deras närstående som kommunerna ansvarar för utvecklas. Arbetets inriktning låg på tvångs- och begränsningsåtgärder och hur den kommunala vården och omsorgen (inklusive enskilda verksamheter) ska kunna undvika och förebygga dessa åtgärder.¹⁴² Uppdraget samordnades med tre andra pågående regeringsuppdrag. De fyra uppdragen bildade tillsammans ett åtgärdsprogram mot tvångs- och begränsningsåtgärder under åren 2013 och 2014.¹⁴³

¹⁴⁰ Prop 2016/17:30 Framtidsfullmakter - en ny form av ställföreträdarskap för vuxna, Civilutskottets betänkande 2016/17:CU11.

¹⁴¹ Regleringsbrev avseende budgetåren 2014, 2015, 2016, 2017 och 2018 avseende Myndigheten för delaktighet.

¹⁴² Socialdepartementet (2013) Uppdrag angående vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga.

¹⁴³ Socialdepartementet (2013) Uppdrag angående vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga.

De tre andra uppdragen var:

- Svenskt Demenscentrums arbete med att ta fram en handbok om hur tvångs- och begränsningsåtgärder kan undvikas. Målgruppen var verksamheter och personal inom demensområdet som målgrupp.¹⁴⁴
- MFD:s arbete med att stödja utvärderingar och informera om miljöanpassningar, teknik och hjälpmedel som kan bidra till att minska tvångs- och begränsningsåtgärder.¹⁴⁵
- IVO:s arbete med att göra verksamhetstillsyn vad gäller tvångs- och begränsningsåtgärder. IVO skulle särskilt granska hur verksamheterna bedriver sitt kvalitetsarbete och säkra att uppnådda resultat i form av få inslag av begränsningar och tvång blir varaktiga.¹⁴⁶

Inom ramen för sitt uppdrag genomförde MFD följande åtgärder:

- Försöksverksamheter i fem kommuner för att i praktiken pröva teknikanvändning och miljöanpassningar.
- Genomgång av möjligheterna till miljöanpassningar och ett omfattande stödmaterial med inriktning på arbetet med personer med kognitiva nedsättningar.
- Sammanställning av goda exempel på arbete med välfärdsteknologi och miljöanpassningar, som stöd och inspiration till fortsatt verksamhetsutveckling i särskilt boende och daglig verksamhet.¹⁴⁷

Utöver detta samarbetade MFD, inom ramen för ett uppdrag om digital teknik år 2014¹⁴⁸, med Socialstyrelsen som i en rättsutredning belyste vilka

¹⁴⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende anslag 4:5.

¹⁴⁵ Socialdepartementet (2013) Uppdrag angående teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga.

¹⁴⁶ Regleringsbrev för Inspektionen för vård och omsorg avseende verksamhetsåret 2014; och Inspektionen för vård och omsorg (2015) Skapa trygghet utan tvång, Rapport om tillsynsinsats vid verksamheter där personer med nedsatt beslutsförmåga bor eller vistas.

¹⁴⁷ MFD (2014) Teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga.

¹⁴⁸ Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Myndigheten för delaktighet.

rättsliga krav som måste vara tillgodosedda för att en åtgärd som exempelvis innebär övervakning ska vara tillåten. Rättsutredningen belyste också vad som krävs för att ett samtycke ska vara giltigt, vilka former av samtycken som förekommer samt har redogjort för vilken befogenhet en ställföreträdare har att fatta beslut åt sin huvudman.¹⁴⁹

Uppnådda resultat

MFD:s arbete visade att välfärdsteknologi och miljöanpassningar har potential att öka såväl aktivitetsnivån som möjligheterna till delaktighet och självständighet för personer med nedsatt beslutsförmåga. Det visade också att dessa insatser kan minska användningen av begränsningar och tvång.

Resultatet av MFD:s arbete har bidragit till ökad kunskap om och användning av välfärdsteknologi och miljöanpassningar. Detta kan i sin tur användas för att förebygga tvångs- och begränsningsåtgärder och skapa förutsättningar för personer med nedsatt beslutsförmåga att med stöd kunna fatta beslut som rör den egna vardagen.¹⁵⁰

Socialstyrelsens arbete resulterade, utöver slutrapporten¹⁵¹ med observationer från uppdraget, i en uppdatering av myndighetens stöd om skydds-, tvångs och begränsningsåtgärder till verksamheterna. Socialstyrelsen tog bland annat fram en publikation riktad till chefer, kvalitetsansvariga, medicinskt ansvariga sjuksköterskor, socialt ansvariga samordnare eller motsvarande som arbetar i verksamheter som ger stöd, vård och omsorg till personer med insatser enligt socialtjänstlagen. Publikationen beskriver hur ett systematiskt kvalitetsarbete kan skapa förutsättningar för en lärande organisation där kvaliteten utvecklas. Det

¹⁴⁹ MFD (2015) Digitala tjänster delrapport 2014.

¹⁵⁰ MFD (2014) Teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga.

¹⁵¹ Socialstyrelsen (2015) Vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga, Slutrapport.

omfattar möjligheten att både förebygga och minimera tvångs- och begränsningsåtgärder på verksamhetsnivå.¹⁵²

Socialstyrelsen tog även fram publikationer med lärande exempel¹⁵³ som exempelvis beskriver ett särskilt boende för personer med demenssjukdom eller hur hjälpmedel i vissa fall kan vara begränsande och därmed otillåtna om de används på felaktigt vis.¹⁵⁴

Stöd till kommuners ökade användning av digitalisering som ett verktyg för verksamhetsutveckling

Under 2014 – 2018 har MFD fortsatt haft uppdrag om digitala tjänster och teknik i kommunerna. I dessa uppdrag har MFD utfört ett stort antal åtgärder i syfte att främja individens rättigheter och möjlighet till ökad delaktighet, trygghet, aktivitet, självständighet och självbestämmande, oavsett ålder, kön och funktionsförmåga.

Under 2016 genomförde regeringen en bred kunskapssatsning inom omsorgen om äldre och personer med funktionsnedsättning.¹⁵⁵ Det övergripande temat för MFD:s arbete under 2016 var ett demensvänligt samhälle med rätten till självständighet och självbestämmande som en grundläggande utgångspunkt. Inom ramen för årets uppdrag genomförde MFD en medvetandekampanj för att stärka möjligheten till själv-

¹⁵² Socialstyrelsen (2016) Att förebygga tvångs- och begränsningsåtgärder genom det systematiska kvalitetsarbetet.

¹⁵³ De lärande exemplen är inga färdiga koncept som kan följas i syfte att nå ett visst mål eller för att leva upp till de krav och mål som enligt lag gäller för en verksamhet. Varje arbetssätt måste anpassas till den verksamhet det gäller. Det är också respektive verksamhet som ansvarar för att de arbetssätt som tillämpas och de förändringar som genomförs är förenliga med gällande lagstiftning.

¹⁵⁴ Socialstyrelsen (2016) Att vända intresset bort från dörrarna - Mot mindre tvång och begränsningar; och Socialstyrelsen (2016) Hur ett buntband kan förebygga tvång och begränsningar - Mot mindre tvång och begränsningar.

¹⁵⁵ Regeringen 2019-04-03:

<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/09/regeringen-gor-kunskapssatsning-inom-aldre--och-funktionshindersomsorgen/>

bestämmande hos personer med demens och annan kognitiv funktionsnedsättning.¹⁵⁶ Kampanjen genomfördes i samarbete med Demensförbundet, Anhörigas Riksförbund, Alzheimer Sverige och Svenskt Demenscentrum. Arbetet utgick från situationer som intervjuade personer med demenssjukdom själva upplever som svåra att hantera. En vanlig sådan situation är att självständigt kunna handla i matvarubutiken. Uppdraget inriktades därför till stor del på att skapa förståelse för och medvetenhet om den problematik personer med demens upplever när de handlar i matvaruaffärer. MFD lanserade därför, som en del i kampanjen, ett informations- och kunskapsmaterial om dagligvaruhandeln. Materialet ger tips på hur det med enkla medel går att göra förändringar som underlättar för personer med demenssjukdom och andra kognitiva svårigheter att handla i butik. Materialet ger också en allmän orientering om levnadsvillkoren för personer med demenssjukdom och exempel på konkreta situationer i olika butiksmiljöer. Materialet syftar till att öka kunskapen om demens hos en bred allmänhet.¹⁵⁷ Ett annat informationsmaterial, som också lanserades i samband med detta, beskriver levnadsvillkoren för personer med demenssjukdom och syftar till att öka allmänhetens generella kunskap om situationen. Detta material togs fram av Svenskt Demenscentrum på uppdrag av MFD.¹⁵⁸ MFD genomförde även en undersökning¹⁵⁹ om kunskapen om personer med demens hos anställda inom dagligvaruhandel samt deltog på en konferens¹⁶⁰ om demens och vikten av ett demensvänligt samhälle.

I uppdraget 2017 tog MFD bland annat fram applikationen Kläder efter väder som hjälper personer med kognitiv funktionsnedsättning att välja kläder som passar vädret. Appen är kopplad till SMHI och väderprognosen för de kommande åtta timmarna. Utifrån väderprognosen får personen som

¹⁵⁶ De olika projekten inom medvetandekampanjen grundade sig på det regeringsuppdrag MFD fick 2015, i regleringsbrevet för 2016, i syfte att öka kunskaperna om hur det är att leva med demens.

¹⁵⁷ MFD (2016) Det ska vara lätt att handla.

¹⁵⁸ MFD (2016) När glömska är en sjukdom, bra att veta om demenssjukdomar.

¹⁵⁹ Novus, MFD (2016) Bemötande inom dagligvaruhandeln.

¹⁶⁰ MFD 2019-03-01: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2016/en-konferens-om-demens-som-engagerade/>

använder appen bilder som ger stöd i att välja kläder. Appen finns på Appstore och Google Play och är licensierad så att andra aktörer har möjlighet att vidareutveckla den för att driva innovationsarbetet framåt.¹⁶¹

I uppdraget 2018 tog MFD fram och spred information samt lämnade stöd till kommunerna om användning och implementering av digital teknik. Inom ramen för uppdraget utvecklade MFD ett metodstöd med syfte att stödja kommunerna i arbetet med att öka individens integritet och självbestämmande genom digitala lösningar. Som ett exempel har MFD visat hur det går att arbeta med så kallad nyckelfri hemtjänst för att säkerställa den enskildes integritet och självbestämmande.

Utgångspunkten för metodstödet är att öka kommunernas medvetenhet om mänskliga rättigheter och praktiskt visa hur åtgärder genom digital teknik kan säkerställa respekten för grundläggande rättigheter samt stärka den enskildes integritet och självbestämmande. Uppdraget redovisades till regeringen i mars 2019.¹⁶²

Vision e-hälsa 2025 och digitala gap

Digitaliseringen av samhället erbjuder helt nya möjligheter för att uppnå en ökad självständighet och självbestämmande för den enskilde. År 2016 tog regeringen tillsammans med SKL fram vision e-hälsa 2025. Enligt visionen ska Sverige vara bäst i världen på att använda digitaliseringens och e-hälsans möjligheter i syfte att underlätta för människor att uppnå en god och jämlik hälsa och välfärd samt att utveckla och stärka egna resurser för ökad självständighet och delaktighet i samhället.¹⁶³

Många landsting och kommuner arbetar intensivt med digitalisering inom vård och omsorg. Uppföljning från Socialstyrelsen och MFD visar dock att arbetet tenderar att fokusera på informationsöverföring och andra behov som professionerna och aktörerna inom hälso- och sjukvård och socialtjänst

¹⁶¹ MFD (2018) Årsredovisning för 2017.

¹⁶² MFD (2019) Från digital teknik till digitalisering, redovisning av ett regeringsuppdrag om delaktighet, självbestämmande och trygghet.

¹⁶³ Vision e-hälsa 2019-04-03: <https://ehalsa2025.se/>.

har.¹⁶⁴ MFD menar att det idag finns stora möjligheter att använda digitaliseringens möjligheter till innovation och förändrade arbetssätt, som ett verktyg för att öka den enskildes oberoende och självbestämmande. Detta gäller förstås även utanför vård- och omsorgssektorn.

Med en ökad digitalisering ökar också risken för nya klyftor. För människor som av olika skäl inte är del av det digitala samhället kan digitaliseringen kraftigt minska tillgängligheten och i värsta fall helt utestänga personer från olika tjänster och service. Socioekonomiska förutsättningar är en viktig förklaring till att många människor står utanför digitaliseringen. MFD:s uppföljning av funktionshinderspolitiken visar på ökande skillnader i ekonomisk standard mellan grupper av personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen.¹⁶⁵ På uppdrag av PTS har föreningen Begripsam tillsammans med Kungliga tekniska högskolan, och Konsumentverket genomfört fördjupade studier som tydligt visar på hur det digitala utanförskapet ser ut. I rapporten konstateras att 48 procent av deltagarna i studien tycker att internet är svårt. Rapporten syftar dock till att nyansera denna bild och visar på att skillnaderna mellan personer med olika funktionsnedsättningar är mycket stora. Rapporten beskriver generella svårigheter, hur det är att använda vissa specifika funktioner på nätet samt attityder till det digitala samhället.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Socialstyrelsen (2017) E-hälsa och välfärdsteknik i kommunerna 2017.

¹⁶⁵ MFD (2018) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2017.

¹⁶⁶ Begripsams Svenskars internetvanor. På uppdrag av PTS har Begripsam också utvecklat en statistikwebbplats, dels för att tillhandahålla undersökningens stora mängd data på ett så tillgängligt sätt som möjligt dels för att göra det lättare att filtrera och kombinera data för att få ut resultat inom specifika områden.

Tillgång till rättssystemet (art 13)

För att garantera rättssäkerhet och rättstrygghet för alla, måste de institutioner som ansvarar för området, såsom polis, åklagare, domstol och kriminalvård, i alla delar vara tillgängligt för alla, oavsett funktionsförmåga. Under strategiperioden 2011 – 2016 ingick Polisen, Domstolsverket och Brottsoffermyndigheten som strategiska myndigheter.¹⁶⁷ Myndigheterna arbetade under strategin mot mål som handlade om att öka kompetensen hos myndigheterna om förutsättningar och behov hos personer med funktionsnedsättning utifrån respektive myndighets verksamhet. De årliga rapporteringarna från dessa beskriver det utvecklingsarbete som gjordes under strategiperioden.¹⁶⁸

I rapporteringen framgår att rättsväsendet, inom ramen för strategiperioden, har fokuserat på utbildningsinsatser inom myndigheter på området. MFD bedömer att det finns behov av ytterligare insatser på området, både kring kompetenshöjningar och kring ett fortsatt arbete som syftar till ökad kunskap om eventuella funktionshinder i rättskedjan. Den kunskapen måste sedan användas till att åtgärda eventuella hinder.¹⁶⁹

¹⁶⁷ Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

¹⁶⁸ Brottsoffermyndigheten (2016) Brottsoffermyndighetens arbete för att uppnå delmål i En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016; Domstolsverket (2016) Slutredovisning, Uppdrag om delmål, uppföljning och redovisning och; Polisen (2016) Slutredovisning av Polismyndighetens regeringsuppdrag avseende delmål för En strategi för genomförande av funktionshinderpolitiken 2011- 2016.

¹⁶⁹ E-utbildningen Domstolen är till för alla betraktas som obligatorisk för alla anställda inom Sveriges Domstolar. Utbildningen syftar till att höja medvetenheten kring olika typer av funktionshinder genom att bland annat belysa hur olika situationer kan te sig för en person med funktionsnedsättning och vilka anpassningar som kan göras. I den delen innehåller utbildningen små intervjuer med olika personer med funktionsnedsättning. Dessa frågor finns även i någon mån med i Domstolsakademins kurspaket om domarrollen samt på fiskalsutbildningen.

Frihet och personlig säkerhet (art 14) och Rätt att inte utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (art 15)

Personer som tvångsvårdas är en grupp som befinner sig i en mycket utsatt situation. Detta gäller inte minst barn och unga som tvångsvårdas. I rekommendationerna tar kommittén upp frågan om tvångsvård både när det gäller artikel 14 och artikel 15. Kommittén uttrycker oro över att svensk lag tillåter att en person blir intagen mot sin vilja på en sjukvårdsinrättning om personen har en psykosocial funktionsnedsättning och anses utgöra en fara för sig själv eller andra. Kommittén är vidare oroad över att lagen även tillåter psykiatrisk tvångsvård på eller utanför sjukvårdsinrättningar. Kommittén framhåller att ingen ska kunna hållas kvar mot sin vilja på en sjukvårdsinrättning på grund av faktisk eller upplevd funktionsnedsättning. All psykiatrisk vård ska förutsätta att den berörda personen lämnar ett fritt och informerat samtycke till detta.

I rekommendationerna uppmanar kommittén Sverige att avskaffa användningen av metoder för behandling av personer med psykosocial funktionsnedsättning på sjukvårdsinrättningar om samtycke saknas. Rekommendationerna uttrycker också en specifik oro för de metoder som används vid tvångsvård eller ofrivillig behandling av pojkar och flickor med funktionsnedsättning i psykiatriska vårdmiljöer, särskilt användningen av remmar och bälten samt användningen av avskiljning.

I frågelistan ställs ett antal frågor till Sverige som berör den svenska psykiatrivården generellt och tvångsvården specifikt. MFD lyfter nedan fram några åtgärder som beskriver utveckling vad gäller att minska användningen av tvång i vården, både vad gäller barn och vuxna (art 14 fråga a och art 15 fråga b). Övriga frågor besvaras bäst av aktörer inom psykiatriområdet.

Ökad patientmedverkan och minskat tvång

Det är centralt att så långt som möjligt säkerställa både patientens medverkan i vården och att vården och behandlingen så lite som möjligt inkräktar på dennes integritet och värdighet. År 2016 lämnade regeringen propositionen Ökad patientmedverkan vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård till riksdagen. Syftet var att skapa bättre förutsättningar för patienter att vara delaktiga i den vård som ges med stöd av lagen om psykiatrisk tvångsvård och lagen om rättspsykiatrisk vård.¹⁷⁰

Bestämmelser om ökad patientmedverkan vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård infördes i lagen om psykiatrisk tvångsvård¹⁷¹ och i lagen om rättspsykiatrisk vård¹⁷² vad gäller den öppna tvångsvården. Dessa bestod bland annat av bestämmelser om att samordnade vårdplaner ska utformas i samråd med patienten, om ökad öppenhet i ansökningar om öppen psykisk tvångsvård och öppen rättspsykiatrisk vård samt om uppföljningssamtal efter en genomförd tvångsåtgärd.¹⁷³

Även inom demensvården är arbetet med att minska tvång och begränsningar en viktig del. År 2016 presenterades en nationell strategi för omsorg om personer med demenssjukdom, för att förbättra kvaliteten i omsorgen och öka tryggheten för kvinnor och män med demenssjukdom och deras anhöriga.¹⁷⁴ Inom ramen för strategin fick Svenskt Demenscentrum i uppdrag att ta fram en kunskapsöversikt och ett utbildningspaket om hur det går att arbeta för en demensvård utan tvång och begränsningar. Demenscentrum kartlade bland annat vilka tvångs- och begränsningsåtgärder som idag används inom demensvården och i vilken omfattning. De tog också fram utbildningspaketet Nollvision, som ska

¹⁷⁰ Prop. 2016/17:94, Ökad patientmedverkan vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.

¹⁷¹ Lag (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.

¹⁷² Lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.

¹⁷³ Prop. 2016/17:94, Ökad patientmedverkan vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård.

¹⁷⁴ Socialdepartementet, Nationell strategi för omsorg om personer med demenssjukdom.

inspirera och utbilda för en personcentrerad vård. En sådan vård, med engagerad och kunnig personal, kan säkerställa en trygg och säker demensvård utan tvångsåtgärder och rutiner som begränsar personernas liv. Nollvision består av handböcker/skrifter, webbutbildningar, mobilapplikationer, filmer riktade till både yrkesverksamma inom vård och omsorg, chefer och arbetsledare och till anhöriga till personer med demenssjukdom.¹⁷⁵

Minska tvångsåtgärder riktade mot barn (art 15 fråga b)

Den nationella strategin för psykisk hälsa slår fast att en av vårdens mest angelägna frågor är att minska behovet av tvångsåtgärder inom den psykiatriska vården, eftersom det handlar om grundläggande fri- och rättigheter.

Den nationella samordnaren som tillsattes av regeringen (se avsnitt Satsningar på psykisk hälsa – ett prioriterat område sida 39) fick därför 2016 ett kompletterande uppdrag att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för de barn som tvångsvårdas samt bidra till kvalitetsutveckling inom hälso- och sjukvården, med särskilt fokus på tvångsvården.¹⁷⁶ Uppdraget resulterade i betänkandet För barnets bästa? som innehåller referenser till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Betänkandets slutsats var att det går att minska, men inte helt avskaffa användningen av tvångsåtgärder. I betänkandet bedömer utredningen att det kan finnas situationer då det för barnets bästa är den enda lösning som står till buds. Betänkandet understryker dock att förutsättningarna för de åtgärder som kan tillgripas måste stramas åt ytterligare i lagstiftningen och att kraftfulla insatser behöver vidtas i syfte att systematiskt kontrollera hur tvångsåtgärder används. Betänkande lyfter också fram vikten av nya initiativ för att utveckla kunskap, kvalitet och

¹⁷⁵ Svenskt demenscentrum 2019-04-03: <http://www.demenscentrum.se/Arbeta-med-demens/Metoder-och-arbetsatt/Nollvision--for-en-demensvard-utan-tvang-och-begransningar1/>.

¹⁷⁶ Dir. 2016:106 Tilläggsdirektiv till Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa.

kompetens i den psykiatriska heldygnsvården för barn, vilket är en förutsättning för att kraftigt kunna minska användningen av tvångsåtgärder. Utredningen har under sitt arbete samrått och involverat både barnen själva och organisationer som företräder barn, unga och vuxna med funktionsnedsättningar.¹⁷⁷

Förändrad lagstiftning

År 2018 trädde ett antal förändringar i flera olika lagar i kraft, som alla syftade till att stärka rättssäkerheten och barnrättsperspektivet för barn och unga som tvångsvårdas. Ändringarna syftade även till att stärka de särskilda befogenheter som Statens institutionsstyrelse, SiS, har för tvångsvårdens genomförande vid särskilda ungdomshem och så kallade LVM-hem, hem för vård enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall.¹⁷⁸

Förändringarna rörde lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga¹⁷⁹, lagen om vård av missbrukare i vissa fall och lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.¹⁸⁰

Den förändrade lagstiftningen ska öka rättssäkerheten, delaktigheten, tryggheten och säkerheten för barn och unga som vårdas vid de särskilda ungdomshemmen och för dem som vårdas vid LVM-hem. I huvudsak handlar förändringarna om att den maximala tiden som den unge i ett särskilt ungdomshem får hållas i avskildhet kortas från 24 timmar till fyra timmar, att fler särskilda befogenheter är möjliga att överklaga till domstol och att ett offentligt biträde kan förordnas för barn under 15 år vid ett överklagande.¹⁸¹

¹⁷⁷ SOU 2017:111, För barnets bästa? Utredningen om tvångsåtgärder mot barn i psykiatrisk tvångsvård: Betänkande av Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa.

¹⁷⁸ Lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.

¹⁷⁹ Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

¹⁸⁰ Lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.

¹⁸¹ Två nya särskilda befogenheter, rumsvsitation och säkerhetskontroll, infördes tillsammans med förstärkt möjligheter för den unge att påverka vem ur personalen

Socialstyrelsens arbete

I Socialstyrelsen har under tidsperioden haft flera uppdrag som relaterar till frågan om tvångsvård. Ett uppdrag rörde tillgången på utbildning för personal som arbetar på hem för vård eller boende, HVB. Ett annat uppdrag rörde förutsättningarna för en integrerad och mer specialiserad dygnsvård för vård enligt LVU och hälso- och sjukvård, främst psykiatrisk vård.¹⁸²

Socialstyrelsens slutrapport av uppdraget lyfter fram att tydligare former och förutsättningar för en integrerad och specialiserad vård i HVB är en del av arbetet för barns och ungas rättigheter. Socialstyrelsen menar också att eftersom många barn och unga som är placerade i HVB har funktionsnedsättningar så är konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning viktig att beakta vid vård i HVB. I rapporten framhålls att dessa rättigheter inte bara är en grund för att hålla samman olika vårdinsatser för barn och unga i HVB. Rättigheterna kommer också till uttryck i olika författningar som ålägger myndigheter, verksamheter och professionella att alltid främja och ta till vara barnets eller den unges delaktighet, inte minst när vården ges utan samtycke. De som ansvarar för eller ger vård och stöd måste efterfråga och lyssna på barnets eller den unges berättelse om behov och önskemål.¹⁸³

som genomför eller närvarar vid åtgärden. Vidare ska den unge som vistas på ett särskilt ungdomshem erbjudas uppföljande samtal efter en avskiljning, visitation av bostadsrum eller en kroppsvisitation eller yttlig kroppsbesiktning. Under samtalet ska den unge få information om anledningen till tvångsåtgärden och ges möjlighet att framföra sin uppfattning om den vidtagna åtgärden.

¹⁸² Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Socialstyrelsen.

¹⁸³ Socialstyrelsen (2019) Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov – Förutsättningar och former för integrerad och annan specialiserad vård, Socialstyrelsen.

Rätt att leva självständigt och att delta i samhället (art 19)

MFD bedömer att myndigheten inte är rätt aktör för att besvara de frågor som frågelistan ställer i anslutning till artikel 19. Frågorna handlar i första hand om den personliga assistansen och de åtgärder som vidtagits inom området.

Personlig rörlighet (art 20)

Sverige fick inga rekommendationer från kommittén på området personlig rörlighet 2014. I frågelistan har kommittén helt valt att fokusera på transportområdet. MFD ger därför en övergripande bild av det svenska transportområdet samt ger exempel på åtgärder som vidtagits under perioden 2014 – 2018 för att möjliggöra tillgång till kollektivtrafik och för att öka personlig rörlighet.

MFD bedömer att frågor om bilstöd och parkeringstillstånd bäst besvaras av andra aktörer inom området.

Det svenska transportsystemet

Det svenska transportsystemet omfattar många olika aktörer. Åtgärder inom tillgänglighet och användbarhet genomförs i flera led och på olika nivåer. Trafikverket är den myndighet som ansvarar för infrastrukturen, medan regionala kollektivtrafikmyndigheter har ansvar på regional nivå för exempelvis fordon och själva utförandet av transporter samt för färdtjänst. Kommuner har ett visst ansvar för till exempel busshållplatser, färdtjänst och allmänna plaster. Några statliga bolag har i sin tur ansvar för stationshus och flygplatser.¹⁸⁴

Trafikanalys ansvarar för den årliga uppföljningen av de transportpolitiska målen. I uppföljningen från 2018 framgår det bland annat att nyckelmått på användbarhet för personer med funktionsnedsättning har förbättrats en aning. Ett exempel är att andelen användbarhetsanpassade bussar ökat från år till år under perioden 2013 – 2018.¹⁸⁵

¹⁸⁴ MFD (2016) Kollektivtrafiktjänster, Bilaga 4 till Konsekvensutredning avseende Europeiska kommissionens förslag till direktiv om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

¹⁸⁵ Trafikanalys (2018) Uppföljning av de transportpolitiska målen 2018.

Tillgänglighet regleras på flera nivåer

Flera aspekter av tillgänglighet i kollektivtrafiken regleras i EU:s regelverk, såsom passagerarförordningen och tekniska driftspecifikationer.¹⁸⁶ Den nationella lagstiftningen innehåller ytterligare bestämmelser inom området. I lagen om handikappanpassad kollektivtrafik anges bland annat att särskilda behov hos personer med funktionsnedsättning ska beaktas när kollektivtrafik planeras och genomförs.¹⁸⁷ I lagen om kollektivtrafik anges att kollektivtrafikmyndigheterna i trafikförsörjningsprogram ska fastställa mål som innehåller tidsbestämda mål och åtgärder för anpassning av kollektivtrafiken och som tar hänsyn till behov hos personer med funktionsnedsättning.¹⁸⁸ I plan- och bygglagen regleras även hur utemiljön och byggnader ska utformas i kollektivtrafiken.¹⁸⁹ Slutligen regleras frågan om färdtjänst i lagen om färdtjänst.¹⁹⁰

Regionalt och lokalt arbete

Utifrån ovan beskrivna regelverk ligger den största delen av ansvaret och arbetet för att tillgängliggöra kollektivtrafiken, såsom biljettautomater och fordon, på de regionala kollektivtrafikmyndigheterna. Många av de regionala myndigheterna har utvecklat egna riktlinjer för tillgänglighet som styr arbetet.¹⁹¹ Det varierar hur myndigheterna är organiserade, men oftast drivs och sköts kollektivtrafiken av utförare som upphandlats eller som ägs av offentliga bolag. Det gör att upphandling blir en viktig del i arbetet med

¹⁸⁶ MFD (2016) Kollektivtrafiktjänster, Bilaga 4 till Konsekvensutredning avseende Europeiska kommissionens förslag till direktiv om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

¹⁸⁷ Lag (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik.

¹⁸⁸ Lagen (2010:1065) om kollektivtrafik.

¹⁸⁹ Plan- och bygglagen (2010:900).

¹⁹⁰ Lag (1997:736) om färdtjänst.

¹⁹¹ Exempel från Region Uppsala (2016) Riktlinjer för tillgänglighet i kollektivtrafiken i Uppsala län för personer med funktionsnedsättning och Trafikförvaltningen Stockholms läns landsting (2019) Riktlinjer tillgänglighet för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning.

ökad tillgänglighet, framför allt för att öka en universell utformning av kollektivtrafiken.¹⁹²

Under strategiperioden 2011 – 2016 följde MFD upp arbetet inom transportområdet. MFD:s samlade bild är att det på den regionala nivån pågår arbete både med att åtgärda befintliga hinder och att ställa krav i upphandling för att öka tillgängligheten. En heltäckande bild av transportområdets alla led och nivåer är dock svår att uppnå, då kollektivtrafiksystemen är stora och omfattar tusentals fordon, bytespunkter, perronger, stationer, hållplatser och automater.

Exempel på genomförda uppdrag inom området:

- År 2018 kartlade och analyserade MFD kvaliteten i utförandet av färdtjänstresor.¹⁹³ MFD:s kartläggning visar att, trots att många resenärer är nöjda med färdtjänsten, så har kvaliteten i färdtjänsten brister och reglerna för färdtjänsten skiljer sig åt över landet. Kartläggningen visar bland annat att det brister i punktlighet, bemötande, information samt flexibilitet och kompetens hos personalen. Det brister även i upphandlingsprocessen för färdtjänst. Vidare möter föräldrar i behov av färdtjänst hinder i möjligheten att resa med barn. Det finns också svårigheter att genomföra en färdtjänstresa med hjälpmedel. MFD föreslår i sin uppdragsredovisning ett antal åtgärder som kan förbättra kvaliteten i färdtjänst. Förslagen bygger på resenärernas syn på god kvalitet och en kartläggning av hur utförare av färdtjänst arbetar med kvalitetsutveckling. I sina förslag fokuserar MFD på åtgärder som kan öka huvudmännens systematiska kvalitetsarbete, förbättra den nationella

¹⁹² MFD (2016) Kollektivtrafiktjänster, Bilaga 4 till Konsekvensutredning avseende Europeiska kommissionens förslag till direktiv om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster.

¹⁹³ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet. Detta uppdrag gavs till MFD mot bakgrund av att regeringen, i propositionen om nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken, lyft ett antal brister inom färdtjänsten och därmed såg behovet av att utreda kvaliteten inom färdtjänsten med fokus på den enskilde resenären.

statistiken och ge upphandlande aktörer ökat stöd vid upphandling av färdtjänst samt förbättra kvaliteten i utförandet av färdtjänst. Vidare pekar myndigheten på att det finns behov av att utreda myndighetsutövningen vid beslut om färdtjänstillstånd.¹⁹⁴ I samband med att rapporten presenterades bjöd myndigheten in berörda huvudmän och aktörer till ett seminarium. Syftet var att redovisa resultaten av myndighetens kartläggning och vilka åtgärder som behövs för att utveckla kvaliteten i färdtjänsten.

- År 2018 kartlade Trafikanalys hinder för tillgänglighet och användbarhet inom kollektivtrafiksystemet för personer med funktionsnedsättning.¹⁹⁵ En delrapport har redovisats med jämförande statistik om resvanor bland personer med och utan funktionsnedsättning.¹⁹⁶ I början av 2019 lämnade myndigheten in sin slutredovisning innehållandes undersöknings- och analysresultat av hinder i kollektivtrafiken.¹⁹⁷ Uppdraget genomfördes i samverkan med andra myndigheter, bland andra MFD.

¹⁹⁴ MFD (2018) Kvalitet i färdtjänsten, redovisning av ett regeringsuppdrag.

¹⁹⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Trafikanalys inom utgiftsområde 22 Kommunikationer.

¹⁹⁶ Trafikanalys (2018) Resvanor och funktionsnedsättningar – statistik ur resvaneundersökning.

¹⁹⁷ Trafikanalys (2019) Kollektivtrafikens barriärer – kartläggning av hinder i kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning.

Respekt för privatlivet (art 22)

MFD bedömer att denna artikel och de frågor som frågelistan ställer ligger utanför de områden som myndigheten har möjlighet att följa upp.

Respekt för hem och familj (art 23)

MFD bedömer att denna artikel och de frågor som frågelistan ställer ligger utanför de områden som myndigheten har möjlighet att följa upp.

Utbildning (art 24)

Kommittén berömmar Sverige för vårt inkluderande utbildningssystem där endast en liten del av barnen får sin undervisning utanför ordinarie grundskola. Kommittén lyfter även fram den nya skollagen, med rätten att överklaga beslut om särskilt stöd. Rekommendationerna till Sverige handlar om att fortsätta ansträngningarna för att garantera inkludering av alla barn med funktionsnedsättning i det ordinarie utbildningssystemet och för att säkerställa att de får det stöd som krävs. Frågelistan följer upp rekommendationen med att fråga efter just dessa åtgärder. Detta avsnitt beskriver framför allt de åtgärder som Sverige vidtar genom främst den verksamhet som Specialpedagogiska myndigheten, SPSM, bedriver för att inkludera alla barn i det ordinarie skolväsendet och säkerställa tillgången till nödvändigt stöd.

Elevhälsa är ett annat viktigt område för att barn med funktionsnedsättning ska kunna gå i den ordinarie skolan. Dessa åtgärder beskrivs närmare under artikel 7 (se avsnitt En förstärkt elevhälsa sida 41).

För en kompletterande bild av åtgärderna inom utbildningsområdet, hänvisar MFD till det regeringsuppdrag som Skolverket har haft under 2018. Skolverket har haft i uppdrag att sammanställa befintlig kunskap om utbildningen för barn och elever med funktionsnedsättning med utgångspunkt i rekommendationerna. Sammanställningen omfattar utvecklingen sedan regeringens senaste redovisning till kommittén och beaktar de insatser som genomförts sedan dess. Rapporten redogör också för planerade insatser inom området vid myndigheten.

I rekommendationerna uttrycker kommittén också oro över rapporter om att skolor kan vägra att ta emot vissa elever med funktionsnedsättning med hänvisning till organisatoriska och ekonomiska svårigheter. Frågelistan följer upp rekommendationerna och ställer en fråga om de åtgärder som vidtagits för att avskaffa denna möjlighet. Det saknas idag, utifrån MFD:s kännedom, en samlad bild och en systematisk uppföljning kring antalet nekade utbildningsplatser.

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM (fråga a)

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM, ska verka för att alla barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Myndigheten ansvarar för specialpedagogiskt stöd samt för utbildning i specialskolan och i förskoleklass och fritidshem vid en skolenhet med specialskola.

Det specialpedagogiska stödet erbjuds till alla skolformer inom det svenska skolväsendet. Stödet från SPSM sker utifrån skolornas efterfrågan och är alltid frivilligt. Stöd omfattar specialpedagogisk rådgivning, specialpedagogisk utredning, information om läromedel, kompetensutveckling och specialpedagogisk utvecklingsverksamhet. Stödet är riktat till lärare, förskollärare, fritidspedagog, speciallärare, specialpedagog eller personal inom elevhälsan. Myndigheten är en samarbetspartner och bidrar med kunskap och kompetens till förskolor, skolor och vuxenutbildningar i hela landet. Utgångspunkten i stödet är att alla barn, elever och vuxenstuderande ska få en lärmiljö som ger bästa möjliga förutsättningar för alla, oavsett funktionsförmåga.

Stödet baseras på fyra delar: rådgivning till skolverksamheten, specialpedagogiska utredningar, möjligheter till rådgivning i enklare ärenden via e-post och telefon samt kompetensutvecklingsaktiviteter, såsom kurser tillsammans med stödmaterial och studiepaket.¹⁹⁸

SPSM arbetar också med att ta fram olika stödmaterial för att stödja arbetet med en tillgänglig utbildning och lärmiljö. Att främja utveckling och anpassning av läromedel för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning är en annan arbetsuppgift. Två viktiga stödmaterial är

¹⁹⁸ SPSM 2019-04-03: <https://spsm.se/stod/>.

myndighetens värderingsverktyg¹⁹⁹ för tillgänglig utbildning som bygger på en tillgänglighetsmodell och DATE lärmaterial.²⁰⁰

Ytterligare tjänster är Hitta läromedel, som är en söktjänst som presenterar vilka läromedel som passar i olika specialpedagogiska sammanhang. Stödmaterial Elevhälsan är vidare ett omfattande stödpaket för att utveckla skolornas elevhälsoarbete till att bli förebyggande och främjande.²⁰¹

Barns delaktighet i SPSM:s verksamhet – en del i ett rättighetsbaserat arbete

Under 2018 har SPSM påbörjat ett arbete med att utveckla, stärka och etablera en rättighetskultur i myndigheten. Utgångspunkten är mänskliga rättigheter där barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning betonas. Myndigheten strävar efter att skapa en helhet utifrån dessa två konventioner i rättighetsarbetet samt de rättighetsperspektiv som myndigheten sedan tidigare utvecklat och infört: tillgänglig utbildning, delaktighet, jämställdhet och barnrätt.

Under 2018 inrättade myndigheten en tjänst för ett barnombud i specialskolan. Barnombudet ska delta i ett proaktivt och långsiktigt arbete för att öka tryggheten för elever i specialskolan. Barnombudet har också i uppdrag att stärka elever till att vara medvetna om sina rättigheter. Barnombudet deltar också i myndighetens interna arbete med att ytterligare stärka barnrättsperspektivet samt ingå i myndighetens rättighetsgrupp med syfte att utveckla, stärka och behålla en rättighetskultur.²⁰²

¹⁹⁹ SPSM 2019-04-03: <https://www.spsm.se/stod/tillganglighet-delaktighet-och-inkludering/tillganglighet/varderingsverktyg-for-tillganglig-utbildning/>.

²⁰⁰ SPMS 2019-04-03: <https://www.spsm.se/date-larmaterial/>.

²⁰¹ SPSM 2019-04-03: <https://hittalaromedel.spsm.se/>.

²⁰² SPSM (2019) Årsredovisning 2018.

SPSM arbetar även aktivt med elevsidor på webben. På elevsidorna finns information riktad till barn och unga om elevers rättigheter i skolan. Här finns också filmer och elevers egna berättelser.²⁰³

Statistik och data (fråga c)

Elever i olika skolformer

I Sverige går ca 99 procent av alla elever i grundskolan, enligt uppgifter från Statistiska centralbyrån för läsåret 2017/18. Övriga elever går i grundsärskola eller specialskola. På gymnasienivå är andelen elever på gymnasiesärskola ca 1,5 procent i förhållande till elever i gymnasieskolan. Andelen elever inom särsvux är också ca 1,5 procent i förhållande till antalet elever inom komvux. Det går 650 elever i specialskolan, år 2018.²⁰⁴

Unga som varken arbetar eller studerar

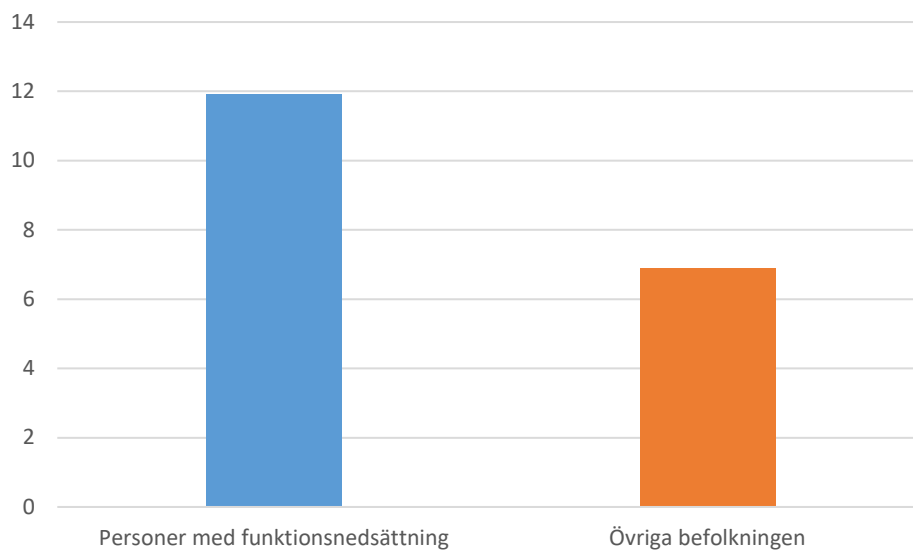
För att komplettera Skolverkets officiella statistik har MFD i sin uppföljning tagit ut siffror från SCB:s undersökning av levnadsförhållande, som visar på skillnader vad gäller unga som varken arbetar eller studerar.

Unga med funktionsnedsättning är överrepresenterade i gruppen unga som varken arbetar eller studerar. Bland unga kvinnor och män (16 till 29 år) med funktionsnedsättning är det 12 procent som varken arbetar eller studerar, jämfört med 7 procent i den övriga befolkningen. Det finns inga signifikanta könsskillnader för någon av grupperna.

²⁰³ SPSM 2019-04-03: <https://www.spsm.se/stod/elevsidor/>.

²⁰⁴ Statistiken är hämtad av SPSM i Skolverkets officiella statistik, Tabell Antal elever och skolenheter inkl fritidshem, 2019-04-11: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik>.

Diagram 4. Andel (%) som varken arbetar eller studerar, bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen 16-29 år, 2016/17.

Källa: SCB, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17.

Hälsa (art 25)

Det finns inga rekommendationer till Sverige vad gäller artikel 25. MFD bedömer att myndigheten inte är rätt aktör för att besvara de frågor som frågelistan ställer om tillgängligheten till psykiatrivården och hälso- och sjukvården för kvinnor och flickor. Frågan om psykisk hälsa hos barn med funktionsnedsättning behandlas under artikel 7 (se avsnitt Satsningar på psykisk hälsa – ett prioriterat område sida 39).

Arbete och sysselsättning (art 27)

Förbättrade möjligheter till arbete och försörjning är de mest avgörande faktorerna för att förbättra jämlikheten och delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning. Kommitténs rekommendationer till Sverige fokuserar helt på detta område. Möjligheterna för personer med funktionsnedsättning att få arbete behöver förbättras. Kommittén föreslår ökade stödåtgärder som till exempel personliga biträden i arbetslivet, arbetshjälpmedel, sänkta sociala avgifter, ekonomiskt stöd till arbetsgivare, rehabilitering och yrkesutbildning. Rekommendationerna framhåller också vikten av åtgärder för att minska sysselsättnings- och löneskillnaderna mellan könen. Därutöver vill kommittén att Sverige bedömer effekten av att termen ”personer med nedsatt arbetsförmåga eller begränsningar” används på arbetsmarknaden med hänvisning till personer med funktionsnedsättning och att denna ändras i enlighet med principen om icke-diskriminering.

Arbetsgivare, men även andra aktörer inom arbetsmarknadsområdet, spelar en viktig roll när det kommer till att främja mångfald, jämställdhet och för att motverka diskriminering i arbetslivet. Personer med en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga har idag en lägre sysselsättningsgrad än den övriga befolkningen. Arbetslösheten är dessutom högre för personer med funktionsnedsättning jämfört med den övriga befolkningen. Bristande delaktighet på arbetsmarknaden får konsekvenser och leder till att många personer med funktionsnedsättning lever i en ekonomiskt utsatt situation. Möjligheten till försörjning har sin grund i möjligheten att arbeta, men är även beroende av de system som samhället tillhandahåller, exempelvis aktivitetsstöd och sjukpenning.

I det följande avsnittet ger MFD en bild av det svenska systemet och de stöd som finns till för att främja möjligheterna till arbete för personer med funktionsnedsättning samt myndighetsspecifika åtgärder som vidtagits för att stärka dessa arbetsmöjligheter. Detta svarar i huvudsak mot frågeställning a i frågelistan. MFD lyfter även fram specifika projekt och kampanjer som drivits under 2014 – 2018 med ambitionen att skapa en mer inkluderande arbetsmarknad.

Statliga program och insatser på arbetsmarknadsområdet (fråga a)

Det finns flera statliga program och insatser som syftar till att främja arbetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning och göra det enklare för arbetsgivare att anställa personer med funktionsnedsättning. En central del i detta är det arbetsmarknadspolitiska programmet om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, vilket regleras i en särskild förordning.²⁰⁵ Detta program syftar till att kompensera för den nedsatta arbetsförmågan och att stärka möjligheten att få eller att behålla ett arbete. I förordningen finns ett antal insatser för att öka möjligheten till delaktighet i arbetslivet. Insatserna är följande:

- bidrag till hjälpmedel på arbetsplatsen,
- bidrag till litteratur och tolk för personer med syn- eller hörselnedsättning,
- bidrag för personligt biträde,
- särskild stödperson för introduktion och uppföljning (SIUS),
- bidrag till uppstartskostnader vid start av näringsverksamhet,
- lönebidrag, och
- skyddat arbete.

År 2017 ändrades några av insatserna, bland annat höjdes både taket för den bidragsgrundande lönekostnaden för subventionerade anställningar med lönebidrag och taknivån för ersättningen för personer som har behov av teckentolkstöd vid fortbildning.²⁰⁶

Ett annat exempel på ett statligt program som ska främja möjligheten till arbete för personer med funktionsnedsättning är moderna beredskapsjobb. Programmet omfattar personer som står långt från arbetsmarknaden och innebär ett arbete på en statlig myndighet som subventioneras med

²⁰⁵ Förordning (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

²⁰⁶ Förordning (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.

anställningsstöd med subventionsformen extratjänst.²⁰⁷ En annan riktad satsning har varit uppdraget till statliga myndigheter att ställa praktikplatser till förfogande åt Arbetsförmedlingen och ta emot arbetssökande personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga från Arbetsförmedlingen för praktik.²⁰⁸ MFD har under 2018 anställt en person i enlighet med uppdraget.²⁰⁹ Samma år beslutade MFD att också ta emot en praktikant med start i början av 2019. Uppdraget om statlig praktik har förlängts till att fortsätta även perioden 2019 – 2020.²¹⁰

Ytterligare en möjlighet till anställning är genom det statliga bolaget Samhall AB. Samhall skapar utvecklande jobb åt personer med funktionsnedsättning. På lika marknadsmässiga villkor och i konkurrens med andra aktörer, levererar Samhall tjänster och varor via kunduppdrag. Samhall verkar på över 600 orter i landet med anställda i nästan alla kommuner. Arbete via Samhall går via Arbetsförmedlingen.²¹¹ Samhall har i samarbete med Arbetsförmedlingen genomfört insatser riktade till personer med psykosocial funktionsnedsättning. I det arbetet ingick att ett av målen för verksamheten 2015 var att minst 40 procent av de anställda hos Samhall skulle vara från deras och Arbetsförmedlingens gemensamt prioriterade grupper. Dessa grupper utgjordes av personer med psykisk funktionsnedsättning, generella inlärningssvårigheter och/eller neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. I Arbetsförmedlingens återrapportering från 2016, angående strategiperioden för genomförandet av funktionshinderspolitiken,

²⁰⁷ Ett flertal statliga myndigheter har fått i uppdrag att mellan åren 2017 och 2020 erbjuda moderna beredskapsjobb.

²⁰⁸ Arbetsmarknadsdepartementet (2016) Uppdrag till statliga myndigheter att ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik 2016–2018 m.m.

²⁰⁹ Regleringsbrev för budgetår 2017 avseende Myndigheten för delaktighet.

²¹⁰ Arbetsmarknadsdepartementet (2018) Uppdrag till statliga myndigheter att fortsatt ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik 2019 och 2020 m.m.

²¹¹ Samhall 2019-02-19: <https://samhall.se/vart-uppdrag/> och <https://samhall.se/om-samhall/>.

framgår det att 46 procent av de anställda hos Samhall var från dessa grupper.²¹²

Arbetsförmedlingen

Arbetsförmedlingen har i uppdrag att bidra till en väl fungerande arbetsmarknad och en ökad sysselsättning. Myndigheten ansvarar för att rusta dem som står långt ifrån arbetsmarknaden och på ett så effektivt sätt som möjligt sammanföra arbetsgivare och arbetssökanden. Arbetsförmedlingen kontrollerar även att arbetssökande respektive de arbetsgivare som får anställningsstöd följer gällande regelverk.²¹³ En central del i Arbetsförmedlingens verksamhet riktar sig specifikt till att förbättra möjligheterna på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning, som medför nedsatt arbetsförmåga.²¹⁴

Under strategiperioden 2011 – 2016 var Arbetsförmedlingen en av de strategiska myndigheterna.²¹⁵ Arbetsförmedlingens arbete skulle både bidra till en förbättrad och mer effektiv matchning mellan de som söker arbete och de som söker arbetskraft och öka sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga.²¹⁶

Som en del i regeringens breda satsning på jämställdhetsintegrering inom arbetsmarknadspolitiken förtydligades Arbetsförmedlingens instruktion 2015. Myndighetens verksamhet ska fortsättningsvis utformas så att den främjar jämställdhet och mångfald samt motverkar en könsuppdelning på arbetsmarknaden. Arbetsförmedlingens arbete med jämställdhetsintegrering handlar också om specifika jämställdhetsanalyser av gruppen personer med

²¹² Arbetsförmedlingen (2016) Återrapportering 2016 – en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

²¹³ Arbetsförmedlingen 2019-04-08: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/vart-uppdrag>.

²¹⁴ Arbetsförmedlingen 2019-04-08: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/funktionsnedsattning>.

²¹⁵ Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

²¹⁶ Arbetsförmedlingen (2016) Återrapportering 2016 – en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

funktionsnedsättning, såsom arbetsmarknadspolitiska insatser för kvinnor och män med funktionsnedsättning som medför en nedsatt arbetsförmåga.

Arbetsförmedlingen har även antagit en tillgänglighetsplan för perioden 2015 – 2017. Att den myndighet som ska förmedla arbeten har en verksamhet och lokaler som är tillgängliga för alla, och att den information som myndigheten lämnar finns i alla tillgängliga format, är en förutsättning för att alla ska kunna ta del av deras stöd. Myndigheten har också drivit en intern informationskampanj för all personal om diskrimineringslagens bestämmelse om bristande tillgänglighet, liksom ett externt projekt om kognitiv tillgänglighet tillsammans med Brukarrådet och Begripsam.²¹⁷

Exempel på åtgärder och aktiviteter som Arbetsförmedlingen vidtagit under perioden 2014 – 2018:

- 2014 utformade Arbetsförmedlingen en strategi för arbetet med arbetsgivarkontakter för att öka möjligheterna för personer som stod långt från arbetsmarknaden att få anställning samt att genom proaktiva arbetsgivarkontakter öka antalet förvärvade platser.²¹⁸
- I januari 2017 antog Arbetsförmedlingen en strategi för matchning till jobb genom utbildning. Syftet är att skapa förutsättningar för inskrivna arbetslösa att börja en utbildning vid rätt tidpunkt som är väl anpassad efter individens förutsättningar. En del av strategin är också att arbetsförmedlare, i sin vägledning av personer med funktionsnedsättning, bör visa karriärvägar till yrken där arbetsförmågan inte längre är nedsatt.²¹⁹

²¹⁷ Arbetsförmedlingen (2016) Återrapportering 2016 – en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

²¹⁸ Arbetsförmedlingen(2016) Återrapportering 2016 – en strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

²¹⁹ Arbetsförmedlingen (2017) Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb genom utbildning.

Kampanjer för att främja arbetsmöjligheter

Att främja arbetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning är en förutsättning för att kunna skapa mer inkluderande arbetsmarknader. Under 2018 har Arbetsförmedlingen haft i uppdrag att genomföra informationssatsningar för att bidra till att fler personer med funktionsnedsättning får jobb, för att skapa en mer inkluderande arbetsmarknad. Detta har resulterat i långsiktiga informationskampanjer, såsom Se kompetensen och Gör plats.²²⁰ Kampanjerna har bidragit med kunskap och stöd till potentiella arbetsgivare. De har också syftat till att få arbetsgivare att tänka i nya banor när de letar efter arbetskraft samt få fler arbetsgivare att se kompetens istället för hinder.²²¹

Termen nedsatt arbetsförmåga (fråga f)

För att kunna ta del av program och insatser behövs en funktionshinderskod från Arbetsförmedlingen.²²² Utifrån rekommendationerna från 2014 har Arbetsförmedlingen under 2018 haft i uppdrag att se över terminologin ”nedsatt arbetsförmåga inom arbetsmarknadspolitiken”.²²³ I en rapport från 2018 framhåller Arbetsförmedlingen att ett nytt språkbruk behövs och föreslår därför att termen ”nedsatt arbetsförmåga” avskaffas i sitt nuvarande användningsformat. Arbetsförmedlingen lämnar inget förslag på ersättningsterm i sin rapport.²²⁴

²²⁰ Arbetsförmedlingen Kampanj, Gör plats, 2019-02-18: <https://gorplats.se/kampanjen/>.

²²¹ Arbetsförmedlingen, 2019-02-20: <https://www2.arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=7C2202B3F006A325>.

²²² MFD (2016) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet.

²²³ Regleringsbrev för budgetår 2018 avseende Arbetsförmedlingen.

²²⁴ Arbetsförmedlingen (2018) Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga – återsrapportering enligt Arbetsförmedlingens regleringsbrev 2018-11-15.

MFD:s insatser

Under 2017 drev MFD annonskampanjen Rekrytera för ett rikare arbetsliv. Kampanjen syftade till att sprida kunskap om diskriminering och att öka förutsättningarna för arbetsgivare, och andra relevanta aktörer, att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden (se avsnitt Ytterligare kampanjer för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning sida 58).²²⁵

Sedan år 2018 ingår MFD också, tillsammans med Arbetsförmedlingen och åtta kommuner, i projektet Fler vägar in – breddad rekrytering, som SKL driver. Projektet ska undersöka möjligheterna att lösa delar av kompetensförsörjningsbehoven i välfärden och bättre ta tillvara kompetensen hos personer med funktionsnedsättning, som idag finns utanför arbetsmarknaden.²²⁶ Projektet stöds av medel från Europeiska socialfonden och pågår fram till och med juni 2020.²²⁷

En fungerande tolktjänst – en förutsättning för många

Tolktjänst är en viktig samhällsservice för att döva och hörselskadade personer ska ha samma möjligheter till delaktighet i samhället som andra. För att kunna delta i arbetslivet på jämlika villkor är en välfungerande tolktjänst en förutsättning.

År 2018 fick MFD i regeringsuppdrag att under perioden 2018 – 2020 informera arbetsgivare samt andra berörda aktörer om ansvar och insatser för att erbjuda tolk och annat stöd.²²⁸ MFD ska också informera om teknik

²²⁵ Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Myndigheten för delaktighet om särskilda insatser för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden.

²²⁶ MFD 2019-02-18: <http://www.mfd.se/kunskapsomraden/jobb-for-alla/inspiration/projektet-flera-vagar-in/>.

²²⁷ SKL 2019-02-18:

<https://skl.se/arbetsgivarekollektivavtal/personalochkompetensforsorjning/rekryteringsstrategierforvalfardsjobben/breddarekryteringen/funktionsnedsattningivalfarden.25772.html>.

²²⁸ Socialdepartementet (2018) Uppdrag att informera om tolktjänst i arbetslivet.

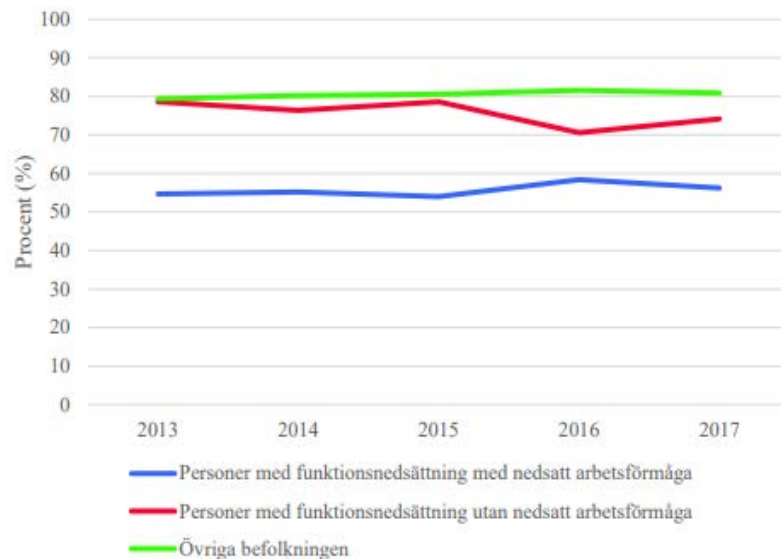
och tjänster, främja utveckling och innovation samt redovisa goda exempel. Som ett första steg har MFD utfört en kartläggning i tre delar: 1. Att undersöka användningen av distanstolkning, 2. Att kartlägga hur andra tekniska lösningar för kommunikation används och 3. Att kartlägga och analysera nya tekniska lösningar och innovationer. Kartläggningen skapar en grund för MFD:s fortsatta genomförande av uppdraget.

Statistik och data, sysselsättning och arbetslöshet (fråga b)

Ett sätt att mäta delaktighet i arbetslivet är att mäta graden av sysselsättning och arbetslöshet. I MFD:s uppföljning går det att se att dessa resultat förändras väldigt långsamt över tid. Sysselsättningsgraden är lägre bland personer med funktionsnedsättning i arbetsför ålder än i den övriga befolkningen. Skillnaderna blir som störst när den övriga befolkningen jämförs med personer med funktionsnedsättning och självs kattad nedsatt arbetsförmåga.

Av personer med funktionsnedsättning och nedsatt arbetsförmåga hade 56 procent en sysselsättning under 2017. Motsvarande andel i den övriga befolkningen var drygt 80 procent. Andelen personer med funktionsnedsättning som inte rapporterar nedsatt arbetsförmåga är relativt lik den övriga befolkningen. Det finns ingen signifikant skillnad i sysselsättning mellan könen i någon av grupperna. I SCB:s arbetskraftsundersökning uppger 62 procent av personer med nedsatt arbetsförmåga som inte är i sysselsättning att de skulle kunna utföra ett arbete med tillgång till anpassningar och/eller stöd.

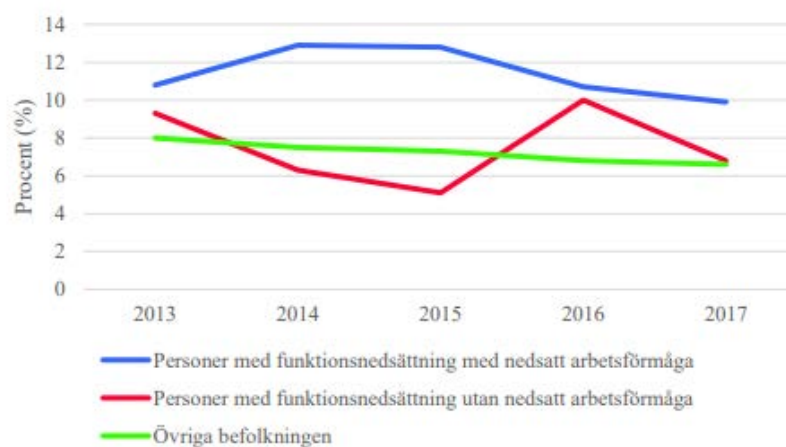
Diagram 5. Andel (procent) sysselsatta bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen 2013-2017.

Källa: SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU).

Bland de personer med funktionsnedsättning och nedsatt arbetsförmåga, som 2017 befann sig i arbetskraften, var 10 procent arbetslösa. I den övriga befolkningen och bland personer med funktionsnedsättning utan nedsatt arbetsförmåga var andelen 7 procent. Det finns inga skillnader i arbetslöshetsnivå mellan kvinnor och män med funktionsnedsättning med eller utan nedsatt arbetsförmåga.

Diagram 6. Andel (procent) arbetslösa bland personer med funktionsnedsättning och övriga befolkningen, 2013-2017.

Källa: SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU).

På två kommande sidorna följer tabeller över antalet sysselsatta (procent samt antal) personer med funktionsnedsättning och övriga uppdelat efter sektor och yrkesgrupp.

Tabell 4. Sysselsatta (procent samt antal) personer med funktionsnedsättning och övriga sysselsatta efter sektor, 2017.

	Personer med funktionsnedsättning Samtliga	Personer med funktionsnedsättning Nedsatt arbetsförmåga	Övriga befolkningen
Statlig	6,2 ± 1,6	5,7 ± 1,9	6,2 ± 0,4
Kommunal	19,7 ± 2,5	21,9 ± 3,4	17,1 ± 0,7
Landsting	5,6 ± 1,5	7,1 ± 2,2	5,7 ± 0,4
Privat	68,2 ± 2,9	65,1 ± 4,0	70,0 ± 0,7
Uppgift saknas	-	-	1,1 ± 0,2
Antal	567 000 ± 34 000	339 000 ± 27 000	4 252 000 ± 47 000

Källa: SCB:s (2018) situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2017.

Tabell 5. Sysselsatta (procent samt antal) personer med funktionsnedsättning och övriga sysselsatta efter yrkesgrupp, 2017.

	Personer med funktionsnedsättning Samtliga	Personer med funktionsnedsättning Nedsatt arbetsförmåga	Övriga befolkningen
Chefsyrken	3,7 ± 1,1	3,0 ± 1,4	6,9 ± 0,5
Yrken med krav på fördjupad högskolekompetens	23,0 ± 2,7	20,2 ± 3,3	28,1 ± 0,8
Yrken med krav på högskolekompetens eller motsvarande	13,7 ± 2,3	11,9 ± 2,9	17,6 ± 0,7
Administration och kundtjänst	9,7 ± 1,9	11,0 ± 2,6	7,4 ± 0,5
Service, omsorg och försäljning	21,8 ± 2,7	26,7 ± 3,8	18,3 ± 0,8
Lantbruk, trädgård, skogsbruk och fiske	2,1 ± 0,9	2,8 ± 1,4	1,5 ± 0,2
Byggverksamhet och tillverkning	12,0 ± 2,1	10,8 ± 2,6	9,0 ± 0,5
Maskinell tillverkning och transport m.m.	7,2 ± 1,6	7,8 ± 2,3	6,0 ± 0,5
Yrken med krav på kortare utbildning eller introduktion	6,4 ± 1,7	5,4 ± 1,8	4,5 ± 0,5
Antal	567 000 ± 34 000	339 000 ± 27 000	4 252 000 ± 47 000

Källa: SCB:s (2018) situationen på arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning 2017.

Tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet (art 28)

Det finns ingen rekommendation på artikel 28 från 2014. MFD bedömer att de frågor som finns i frågelistan från 2018 till denna artikel ligger utanför de områden som myndigheten har möjlighet att följa upp.

Deltagande i det politiska och offentliga livet (art 29)

Att kunna delta i allmänna val på lika villkor, oavsett funktionsförmåga, är en mänsklig rättighet och en av de mest grundläggande delarna i en demokrati. Det är också en förutsättning för att kunna vara fullt delaktig i samhället. Kommittén berömde i sina sammanfattande slutsatser Sverige för ett valsystem som säkerställer sekretessen för den som röstar. Den framhöll även den nya vallagen och dess möjligheter att ge ett mer flexibelt till stöd för väljare med funktionsnedsättning. Kommittén lyfte även fram att man anser att Sverige säkerställer att alla personer med funktionsnedsättning har rätt att rösta och bli valda, även personer med psykisk funktionsnedsättning och personer med utvecklingsstörning. Rekommendationerna framhöll att Sverige bör fortsätta arbetet och ansträngningarna inom områden såsom valinformation i tillgängliga format, fullt ut tillgängliga valkampanjer, säkerställa stödet vid vallokaler samt att röstmottagare vid vallokalerna är utbildade för att hjälpa väljarna.

Kommittén rekommenderade även att Sverige ska säkerställa att alla personer med funktionsnedsättning som väljs till ett offentligt förtroendeuppdrag får allt stöd som krävs, inklusive personliga assistenter. I och med att MFD inte kommenterar frågan om personlig assistans i artikel 19 (se avsnitt Rätt att leva självständigt och att delta i samhället sida 83), kommer MFD inte heller att beröra frågan i detta avsnitt.

I det följande avsnittet beskriver MFD ett antal åtgärder som myndigheten bedömer ligger i linje med frågelistans frågor om att säkerställa tillgängligheten i röstningsförfaranden, röstningsmiljön/lokaler, material, utbildning (fråga a) samt rätten till valhemlighet för alla personer med funktionsnedsättning (fråga b).

Lägre demokratiskt deltagande bland personer med funktionsnedsättning

År 2014 tillsatte regeringen den så kallade Demokratiutredningen. Den analyserade behovet av åtgärder för att öka och bredda engagemanget inom

den representativa demokratin och för att stärka individens möjligheter till delaktighet i och inflytande över det politiska beslutsfattandet mellan de allmänna valen. Utredningen hade ett tydligt funktionshindersperspektiv i sitt direktiv och frågor som rör personer med funktionsnedsättning integrerades genomgående i utredningens arbete. MFD ingick också i utredningens expertgrupp. I utredningens betänkande konstateras att personer med funktionsnedsättning, som en grupp av fler, har ett lägre röstdeltagande än befolkningen generellt. Betänkandet innehöll också ett kapitel om personer med funktionsnedsättnings delaktighet och inflytande med förslag till hur det skulle kunna öka.²²⁹

Demokratiutredningens betänkande, tillsammans med statistik från SCB²³⁰ visar att personer med funktionsnedsättning har ett något lägre deltagande i det politiska och det offentliga livet än den övriga befolkningen. Det visar sig bland annat i ett lägre valdeltagande och genom en underrepresentation bland förtroendevalda/i politiska församlingar.²³¹ Bristande tillgänglighet av olika slag utgör fortfarande ett hinder för personer med funktionsnedsättning att delta fullt ut i samhället. MFD har därför genom åren aktivt arbetat med frågor som rör det politiska deltagandet, både i själva röstningsförfarandet och i perioderna mellan valen. Demokratin blir starkare när det är många som deltar och när fler röster kommer till uttryck kan inflytandet bli mer jämlikt.

²²⁹ SOU 2016:5, Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.

²³⁰ Statistiska centralbyrån (2015) Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning. SCB har också fått i uppdrag att genomföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 och det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2019. SCB ska undersöka hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av den röstberättigade befolkningen. SCB ska också undersöka valdeltagandet bland förstagångsväljare och bland personer med funktionsnedsättning samt bland utländska medborgare. Kulturdepartementet (2018) Uppdrag till Statistiska centralbyrån att utföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 och det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2019.

²³¹ SOU 2016:5, Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.

Tillgänglighet i röstningsförfarandet (fråga a)

I januari 2014 genomfördes en förändring i vallagen som innebar att en kommun inte längre kan söka dispens för att få använda en lokal med bristande tillgänglighet.²³² Den förändrade vallagen ledde till att många kommuner efterfrågade stöd i arbetet med att tillgängliggöra sina röstnings- och vallokaler. Handisam, nuvarande MFD, arbetade fram en checklista som stöd för kommunernas arbete. Checklistan beskrev ett urval av prioriterade aspekter av det som är ett kommunalt ansvar.

För att följa upp lagändringen och öka kunskapen om tillgängligheten till röstmottagningsställen, fick Handisam samma år i uppdrag att genomföra en studie för att förbättra kunskapsunderlaget om deltagande i allmänna val för personer med funktionsnedsättning.²³³ Resultaten från studien visade att det trots den ändrade lagen, fortfarande fanns brister i tillgängligheten i röstnings- och vallokalerna. Motsvarande undersökning vid EU-valet samma år visade att de flesta röstnings- och vallokaler brast i någon eller några aspekter av tillgängligheten. Båda studierna visade dock att det var få lokaler som hade många brister i en och samma lokal och att det ofta handlade om brister som är enkla att åtgärda. Den mest förekommande problematiken handlade om valsedlarna, där drygt fyra av tio av de som upplevde brister pekar på valsedlarnas placering och utformning.²³⁴

För att följa lagändringens effekter på längre sikt, undersökte MFD tillgängligheten i vallokalerna vid de allmänna valen hösten 2018. MFD kommer även att genomföra samma studie vid valet till Europaparlamentet 2019. Inför valen 2018 uppdaterade MFD också den checklista för tillgängliga vallokaler som tagits fram 2014. Checklistan ska fortsatt vara ett stöd för kommunerna i arbetet med att välja ut och utforma lokaler som ska användas som vallokaler och röstningslokaler. I dokumentet beskrivs vad

²³² Vallag (2005:837).

²³³ Socialdepartementet (2014) Uppdrag till Myndigheten för handikappolitisk samordning att genomföra en studie av tillgängligheten till röstningsmottagningsställen under de allmänna valen 2014.

²³⁴ MFD (2015) Val på lika villkor? En studie av tillgängligheten vid de allmänna valen 2014.

kommunerna bör tänka på och ta hänsyn till när de utformar och väljer lokaler.²³⁵ MFD genomförde även flera kommunikativa insatser för att checklistan skulle nå kommunernas valnämnder.²³⁶

År 2018 gav MFD ett antal tillgänglighetskonsulter i uppdrag att inventera tillgängligheten i ett 80-tal förröstningslokaler och drygt 100 vallokaler. Inventeringen pekade på att det fanns ett antal brister vad avser tillgängligheten i vallokaler. De brister som identifierades handlade om fysisk otillgänglighet, såsom höga trösklar och stängda dörrar utan dörröppnare, men även om kognitiva brister som att skyltar är svåra att upptäcka och förstå. Olika typer av röstningslokaler visade sig i undersökningen vara olika mycket tillgängliga. MFD gjorde ett antal medieinsatser för att öka kännedomen om både checklistan och inventeringen för att öka medvetenheten om vikten av tillgänglighet i samband med valen.²³⁷

För att sprida kunskap om de vanligaste tillgänglighetsbristerna utifrån arbetet med checklistan och med att inventera vallokaler, har MFD medverkat på en rad konferenser som SKL arrangerar för valnämnder och valsamordnare inför Europaparlamentsvalet 2019.

Andra förändringar i vallagen som påverkar tillgängligheten på valdagen

- Personer som på grund av sjukdom, funktionsnedsättning eller ålder inte själva kan ta sig till sin vallokal eller röstningslokal, ska erbjudas möjlighet att få lämna sina röster till kommunala ambulerande röstmottagare.
- En väljare som inte själv kan göra i ordning sina röster får anlita inte bara röstmottagarna utan även någon annan person som biträde vid röstningen.

²³⁵ MFD:s valchecklista (2018).

²³⁶ MFD (2019) Årsredovisning för 2018.

²³⁷ MFD (2019) Årsredovisning för 2018.

- För att förenkla för väljare som har svårt att läsa och för att minska risken för sammanblandning får partierna använda partisymbolerna i färg på partisedlarna.²³⁸
- En valsedel får som partibeteckning också innehålla en partisymbol, istället för bara namnet på ett parti. Både partisymbolen och partinamnet får tryckas i färg på valedeln.²³⁹

Tillgänglig information – en förutsättning för deltagande

För att alla väljare ska få så likartade förutsättningar som möjligt att vara delaktiga i den demokratiska processen, måste alla väljare få samma möjligheter att följa politiska beslut. Det gäller också möjligheten att kunna ta del av information om hur var och en kan vara med och påverka det politiska beslutfattandet.

Valmyndigheten har ett övergripande informationsansvar inför de allmänna valen som omfattar information till allmänheten om när, var och hur röstning sker. Valmyndigheten tar fram särskilt anpassad valinformation, som information om röstningsförfarandet i lättläst, punktskrift och teckenspråk. Myndighetens webbplats har också en funktion för uppläsning.²⁴⁰

För att öka möjligheten för personer med exempelvis lässvårigheter att ta till sig information och ta del av den politiska debatten under mellanvalsperioden hade Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, Centrum för lättläst, under 2014 regeringens uppdrag att driva webbplatsen Alla väljare www.allaväljare.se.²⁴¹ Därefter gick samma uppdrag till

²³⁸ SFS 2014:301 SFS 2014:301 Lag om ändring i vallagen (2005:837).

²³⁹ SFS 2017:1073 Förordning om ändring i valförordningen (2005:874).

²⁴⁰ Valmyndigheten 2019-04-11:

<https://www.val.se/servicelankar/teckensprak.html>; och

<https://www.val.se/servicelankar/lattlast.html>.

²⁴¹ Justitiedepartementet (2013) Uppdrag till Centrum för lättläst att driva webbplatsen "Alla väljare" – www.allaväljare.se, med lättläst valinformation i samband med Europaparlamentsvalet och de nationella allmänna valen 2014.

Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Uppdraget har gått ut på att driva en webbplats som riktar sig särskilt till samhällsgrupper med traditionellt lägre valdeltagande än övriga röstberättigade såsom unga, utrikes födda och personer med funktionsnedsättning, för att på sikt uppnå ett högre och mer jämlikt valdeltagande.²⁴²

Inför valet 2018 gjorde MTM också tillsammans med Alla väljare ett särskilt nummer av den lättlästa nyhetstidningen 8 Sidor som handlade om det kommande valet. I numret fanns lättlästa intervjuer med partiledare, information om de olika partierna och om hur man gör när man röstar.²⁴³

Inför de allmänna valen 2018 specificerade regeringen för första gången att de särskilda medel som sedan 1994 betalas ut till de politiska partierna för informationsinsatser i syfte att öka valdeltagandet, ska ge partierna ökade möjligheter att nå ut till grupper av röstberättigade med lågt deltagande i tidigare allmänna val, såsom personer med funktionsnedsättning.²⁴⁴

Regeringen har också gett Mittuniversitetet i uppdrag att utvärdera användningen av dessa särskilda medel. Mittuniversitetet ska analysera hur partierna använt medlen, vilka grupper av röstberättigade som nåtts av informationsinsatserna samt undersöka om insatserna påverkat mottagarna att i ökad utsträckning rösta eller på annat sätt delta i politiken.²⁴⁵

Alla är väljare – även mellan val

Arbetet med en väl fungerande demokrati begränsar sig inte till de åtgärder som skapar ett jämlikt deltagande på valdagen. På samma sätt som det är en

²⁴² Justitiedepartementet (2014) Uppdrag till Myndigheten för tillgängliga medier att fortsätta driva hemsidan "Alla väljare" med lättläst nyhetsinformation.

²⁴³ Myndigheten för tillgängliga medier 2019-03-19: https://www.mtm.se/om-oss/val2018/Bestall_8Sidor_och_Alla_Valjares_tidning_om_valet/.

²⁴⁴ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende anslag 6:1 Allmänna val och demokrati.

²⁴⁵ Kulturdepartementet (2018) Uppdrag till Mittuniversitetet att utvärdera användningen av de särskilda medlen till partierna för informationsinsatser inför de allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019. En delredovisning om användningen av de särskilda medlen inför de allmänna valen 2018 ska lämnas senast den 1 april 2019 och en slutredovisning ska lämnas senast den 31 mars 2020.

rättighet att delta i de allmänna valen är det också en rättighet att på lika villkor kunna göra sin röst hörd, påverka politiken och därmed uppleva demokratisk delaktighet mellan valen. I rapporten Demokratisk delaktighet hos personer med psykisk funktionsnedsättning 2016 undersökte MFD deltagandet och delaktigheten i demokratin mellan de allmänna valen bland personer med psykisk funktionsnedsättning. MFD konstaterar att personer med psykisk funktionsnedsättning röstar i lägre utsträckning i de allmänna valen än befolkningen i övrigt. De är också i något lägre utsträckning aktiva i politiska diskussioner jämfört med övriga befolkningen. Både de politiskt engagerade och de mer passiva som deltog i MFD:s studie berättar om erfarenheter av hinder för den demokratiska delaktigheten. Ett antal viktiga faktorer identifieras i studien. Dessa faktorer är kopplade antingen till samhälleliga brister, såsom hårt samhällsklimat och brist på tolerans, attityder till gruppen, brister i stödsystem, upplevd risk att förlora ersättning vid ideellt engagemang samt kognitivt otillgängliga möten, eller till individuella förutsättningar, såsom ork, perioder av skov och många myndighetskontakter, självstigmatisering samt brist på förtroende för beslutsfattare.²⁴⁶

Valhemlighet för alla (fråga b)

Rätten till fria och hemliga val ska garantera väljarna skydd mot att ingen bestämmer vad någon annan ska rösta på. Ingen ska heller vara tvungen att visa eller tala om hur de har röstat. Det får inte heller gå att ta reda på hur någon har röstat.

Valutredningen från 2011 tog upp frågan om elektroniska val som försöksverksamhet i valen 2018.²⁴⁷ Demokratiutredningen tog frågan vidare och konstaterade att även om e-röstning kan gagna vissa väljargrupper, såsom personer med funktionsnedsättning, kan de vara problematiska eftersom det är svårt att garantera valhemligheten och skapa system som är tillräckligt säkra. Utredningen bedömde dock att det kunde finnas ett värde i

²⁴⁶ MFD (2016) Demokratisk delaktighet hos personer med psykisk funktionsnedsättning.

²⁴⁷ SOU 2013:24, E-röstning och andra valfrågor Slutbetänkande av 2011 års vallagskommitté.

att försöksverksamhet med e-röstning genomförs i kommunala folkomröstningar. En sådan försöksverksamhet skulle i så fall kunna utgöra ett underlag vid framtida övervägningar gällande försöksverksamhet med e-röstning i de allmänna valen.²⁴⁸

Valutredningen från 2015 fick därefter i uppdrag att överväga hur skyddet för valhemligheten kunde förstärkas. Uppdraget begränsades dock till att endast handla om sättet att tillhandahålla valsedlar. Det vill säga, på det sätt som valsedlarna finns utlagda på ett röstmottagningsställe, så är de inte skyddade mot insyn. Utredningen gjorde bedömningen att kravet på att val ska vara fria och hemliga i stort är tillgodosett genom nuvarande valsystem, men att det skulle kunna förbättras genom att valsedlarna ska tillhandahållas genom att de placeras innanför valskärmarna. Utredningen problematiserar inte valhemligheten hos personer med vissa funktionsnedsättningar, utan konstaterar att dessa personer i lag har stöd att ta med sig en person bakom skärmen. I den proposition, Snabbare omval, som regeringen lade fram 2017, valde regeringen att inte gå vidare med frågan om hur skyddet för valhemligheten ska kunna förstärkas.²⁴⁹

Det betyder att de tillgänglighetsproblem som finns i röstförfarandet för vissa grupper av personer med funktionsnedsättningar, även framgent ska lösas med ett individuellt stöd. Detta gör att det alltså är svårt att kunna uppnå en fullständig valhemlighet till exempel för personer med synnedsättningar. MFD bedömer därför att det även finns behov av att vidare utreda olika former av tekniska lösningar och hjälpmedel relaterat till röstningsförfarandet.

²⁴⁸SOU 2016:5, Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande.

²⁴⁹ Prop. 2017/18:38 Snabbare omval.

Deltagande i kulturliv, rekreation, fritidsverksamhet och idrott (art 30)

Kultur är ett brett område som omfattar möjligheten att kunna vara en åskådare såväl som en utövare av kultur. Ett tillgängligt kulturliv handlar både om att arbeta med föreställningar och attityder liksom med den fysiska tillgängligheten. Studier visar att personer med funktionsnedsättning deltar i lägre utsträckning i kulturen, i jämförelse med övriga befolkningen.²⁵⁰ Det saknas dock undersökningar och siffror som mer tydligt fastställer i vilken utsträckning personer med funktionsnedsättning är utövare av kultur. I rekommendationerna uppmanade kommittén Sverige att så snart som möjligt underteckna, ratificera och genomföra Marrakechfördraget.

I frågelistan vill kommittén få information om den del av den nationella strategin för perioden 2011 – 2016 som berör kultur, rekreation, fritidsverksamhet och idrott och hur åtstrammingsåtgärder har berört dessa rättigheter. MFD ger i det följande några resultat från området som belyser utveckling och framsteg.

Kulturrådets arbete under strategiperioden

Under strategiperioden 2011 – 2016 arbetade den strategiska myndigheten Kulturrådet med att stödja, samordna och driva på utvecklingen så att personer med funktionsnedsättning kan bli fullt delaktiga i kulturlivet.²⁵¹

Ett av Kulturrådets viktigaste områden var arbetet med att integrera ett funktionshindersperspektiv i den ordinarie bidragsgivningen om statligt stöd till kulturinstitutioner. Myndigheten gjorde detta genom att villkora bidragsgivningen till samtliga kulturinstitutioner²⁵² som får statsbidrag.

²⁵⁰ MFD (2015) Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget?

²⁵¹ Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016.

²⁵² Enligt Kulturrådet inbegriper kulturinstitutioner följande aktörer: teater-, dans-, musik-, litteratur-, biblioteks-, musei- och utställningsområdena samt regionerna inom den så kallade kultursamverkansmodellen. De två sistnämnda villkoren

Krav infördes bland annat på att institutionerna skulle anta handlingsplaner för ökad tillgänglighet, åtgärda enkelt avhjälpna hinder och tillgänglighetsanpassa webbplatser och e-tjänster.²⁵³

I MFD:s rapport om uppföljningen av kulturområdet 2015 framgår det att kravet på handlingsplaner kopplade till bidragsgivning gav resultat.²⁵⁴ Kulturrådets enkätundersökningar visar att de kulturinstitutioner som har upprättat handlingsplaner för tillgänglighet, i högre utsträckning än andra också har arbetet med andra typer av insatser för att tillgängliggöra sin verksamhet.²⁵⁵

Under strategiperioden genomförde Kulturrådet även utbildnings- och informationsinsatser om nationella målsättningar för funktionshinderspolitiken för att öka tillgängligheten och delaktigheten inom kulturlivet. Myndigheten spred material och information digitalt, tog fram stödmaterial och checklistor och delade goda exempel på insatser som gör kulturlivet mer tillgängligt och inkluderande. Myndigheten spred också kunskap genom att delta på konferenser.²⁵⁶

omfattar även fria grupper, i den omfattning det kan anses skäligt. Kultursamverkansmodellen startades 2011 och omfattar sedan 2013 samtliga av Sveriges regioner utom Stockholm. Regionerna som ingår i modellen beslutar, i samverkan med länets kommuner och kulturliv, hur det statliga bidraget fördelas till regional kulturverksamhet.

²⁵³ Kulturrådet (2016) Kultur för alla – inget hinder, slutredovisning av Kulturrådets arbete med delmålen inom funktionshinderspolitiken år 2011-2016.

²⁵⁴ MFD (2015) Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget?

²⁵⁵ Kulturrådet (2016) Kultur för alla – inget hinder, slutredovisning av Kulturrådets arbete med delmålen inom funktionshinderspolitiken år 2011-2016.

²⁵⁶ Exempel på arrangemang som Kulturrådet deltog på under 2015: Scenkonstbiennalen och Dansfunk 2.0 i Malmö, Skåne, liksom regionala konferenser i Västra Götaland och i Västernorrland. Vid dessa tillfällen har såväl kulturaktörer, tjänstemän och politiker i kommuner, regioner och landsting, liksom aktörer i civilsamhället, kunnat nås.

Kulturrådet anordnade även gratis utbildningar²⁵⁷ för regioner och landsting.²⁵⁸

Idrott och motion

På våren 2015 besvarade MFD:s undersökningspanel Rivkraft en enkät om hur paneldeltagarna upplevde sin möjlighet att delta i idrott och att motionera. Undersökningen visade att 65 procent av paneldeltagarna (1371 personer som svarade på enkäten) idrottade eller motionerade åtminstone en gång i veckan. Cirka hälften, 53 procent, av de som uppgav att de sällan eller aldrig motionerar, angav att de hindras på grund av sin funktionsnedsättning och 46 procent av paneldeltagarna önskar fler specialanpassade aktiviteter efter individens funktionsnedsättning. Närmare 6 av 10 hade inte varit och tittat på något idrottsevenemang, under det senaste året för enkäten. En viss förbättring noterades av tillgänglighet på arenor och i lokaler där idrottsevenemang genomförs. De positiva förändringarna handlade främst om fler och bättre anpassade lokaler och anläggningar. De negativa förändringarna varierade, men några hinder som lyftes var bland annat bristande eller dålig skyltning, många trappor och smala passager. Cirka en femtedel av paneldeltagarna hade känt sig diskriminerade i samband med att de idrottat eller motionerat.²⁵⁹

²⁵⁷ Liksom under 2014 genomförde Kulturrådet 2015 en heldagsutbildning om enkelt avhjälpna hinder och tillgänglig webb, särskilt riktad mot kulturansvariga från regioner och landsting. Kursen genomfördes på Etnografiska museet i Stockholm i juni 2015. Utbildningen öppnades även upp för intresserade regionala kulturaktörer. Föreläsningarna direktsändes, filmades och lades därefter ut på webb för att nå en bredare publik.

²⁵⁸ Kulturrådet (2016) Kultur för alla – inget hinder, slutredovisning av Kulturrådets arbete med delmålen inom funktionshinderspolitiken år 2011-2016.

²⁵⁹ MFD (2015) Rivkraft 9 – Idrott och motion.

Ökad tillgång till böcker i alternativt format

Med anledning av EU:s direktiv²⁶⁰ från 2017, om genomförandet av FN:s Marrakechfördrag²⁶¹, lämnades propositionen Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med syn- eller annan läsnedsättning till riksdagen 2017.²⁶² Riksdagen godkände förslaget och ändringarna trädde i kraft under 2018.²⁶³ Ändringarna i upphovsrättslagen skulle innebära att personer med syn- eller annan läsnedsättning får framställa tillgänglighetsanpassade böcker, exempelvis talböcker, utan att behöva få godkänt av den som har rättigheterna. Reglerna omfattar även den som utför arbetet åt personen i fråga samt bibliotek (upphovsmannen till verken ska dock ha rätt till ersättning i vissa fall).²⁶⁴ MFD bedömer att ändringarna ökar tillgången till böcker i alternativt format från olika länder och underlättar på så sätt för personer med synnedsättning eller lässvårigheter att få tillgång till böcker på andra språk.

²⁶⁰ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationssamhället.

²⁶¹ Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who are blind, visually impaired, or Otherwise Print Disabled.

²⁶² Prop. 2017/18:241 Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med syn- eller annan läsnedsättning.

²⁶³ Riksdagsskrivelse 2017/18:362.

²⁶⁴ Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

Insamling av statistik och information (art 31)

Tillgången till tillförlitlig och relevant statistik och data om personer med funktionsnedsättning är en central del i genomförandet och uppföljningen av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Denna data är viktig för att kunna utforma relevanta politiska satsningar och för att kunna följa upp och bedöma dess effekter.

I rekommendationerna från 2014 framhålls att Sverige bör systematisera insamling, analys och spridning av uppgifter som är uppdelade efter kön, ålder och funktionsnedsättning. Indikatorer behöver utvecklas som tar hänsyn till kön. Rekommendationerna lyfter också fram personer som tillhör urfolksgrupper.

I det följande avsnittet ger MFD en utförlig beskrivning av myndighetens uppföljningssystem och hur det har utvecklats över tid. Beskrivningen besvarar samtliga frågor i frågelistan artikel 31 a – d, samt även den fråga som ställs i artiklarna 1 – 4 om åtgärder vidtagna för att uppföljningen ska omfatta alla rättighetsområden.

MFD:s uppföljning av funktionshinderspolitiken (Art 1-4 fråga b, art 31 fråga a, b och c)

Enligt myndighetens instruktion ska MFD följa upp, utvärdera och analysera insatser från statliga myndigheter, kommuner, landsting och andra aktörer i förhållande till de nationella funktionshinderspolitiska målen.²⁶⁵

I MFD:s uppföljningsansvar ingår också att följa upp utvecklingen av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Hur levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning utvecklas i relation till den övriga befolkningen indikerar måluppfyllelsen av det nationella funktionshinderspolitiska målet.

²⁶⁵ Förordning (2014:134) med instruktion för Myndigheten för delaktighet.

Fram till 2016 baserade MFD till stor del sin uppföljning av funktionshinderspolitiken på den funktionshinderspolitiska strategin 2011 – 2016 samt på de områden som där pekades ut. Sedan 2013 rapporterar MFD också det samlade resultatet av funktionshinderspolitiken i en årlig rapport till regeringen.

Efter strategiperiodens slut 2016, har MFD utvecklat formatet för uppföljningen i syfte att få till stånd en mer träffsäker analys av utvecklingen samt att fördjupa uppföljningen kring prioriterade områden och grupper av personer med funktionsnedsättning, vilket utvecklas nedan.

Uppföljning av de offentliga aktörernas arbete

Enligt förordning 2001:526 ska statliga myndigheter verka för att personer med funktionsnedsättning ges möjlighet till full delaktighet i samhällslivet och till jämlika levnadsvillkor. Sedan 2003 har de statliga myndigheternas arbete utifrån förordningen följts upp, först av Handisam och därefter av MFD.

Fram till och med 2016 genomfördes uppföljningen av förordningen genom en enkät till alla myndigheter med fler än tio anställda. Från och med 2016 har MFD istället integrerat uppföljningen av förordningen i en enkät om offentliga aktörers arbete med funktionshindersperspektivet. Enkätens fokus ligger på ledning och styrning. Förändringen har syftat till att skapa en mer strategisk uppföljning av hur det funktionshinders-politiska målet integreras i aktörernas verksamhet. MFD har också eftersträvat ett format som gör det möjligt att även följa upp motsvarande i kommuner och regioner.

Mellan åren 2014 och 2016 följde MFD också upp hur kommuner och regionala kollektivtrafikmyndigheter arbetade med tillgänglighet och delaktighet. Uppföljningen omfattade områdena arbetsmarknad, utbildning, kultur, idrott, fysisk tillgänglighet samt transport (avseende de regionala kollektivtrafikmyndigheterna). Uppföljningen krävde relativt omfattande insatser från deltagarna och vissa uppgifter inhämtades även genom andra undersökningar. Därför inledde MFD under 2015 en dialog med SKL om hur uppföljningen skulle kunna utvecklas. Målet var en uppföljning som kompletterar andra undersökningar och som på ett effektivt sätt fokuserar på funktionshinderspolitiken.

Sedan 2017 genomför MFD en enkätundersökning riktad till samtliga kommuner, regioner och myndigheter. Enkäten genomförs årligen och följer upp arbetet med funktionshinderfrågor i styrning och ledning. Enkäten har utvecklats i samråd med funktionshindersorganisationer, SKL samt ett urval kommuner, regioner och myndigheter.

Resultatet av uppföljningen visar att ett långsiktigt och systematiskt arbete på ledningsnivå är en framgångsfaktor för att funktionshinderspolitiken ska få genomslag i praktiken. Hur arbetet operationaliseras i olika delar av aktörernas verksamhet, måste däremot se olika ut utifrån olika förutsättningar och behov.

Uppföljningen innehåller nu uppgifter om hur de offentliga aktörerna arbetar med funktionshinderfrågor inom följande områden:

Styrdokument och om konventionen för personer med funktionsnedsättning har varit vägledande vid framtagandet av dessa,

- mål och uppföljning,
- samråd med funktionshindersorganisationer,
- kompetenshöjande insatser,
- upphandling och
- arbetsgivarfrågor.

Enkäten är frivillig att besvara. År 2018 var svarsfrekvensen 63 procent för kommuner, 90 procent för regioner och 89 procent för statliga myndigheter. MFD bedömer att svarsfrekvensen kommer att öka i takt med att uppföljningen blir mer etablerad.

MFD har genom de senaste årens uppföljning fått en ökad kunskap om hur väl funktionshinderfrågor integreras i myndigheters, kommuners och regioners verksamhet. Genom en aggregerad presentation på myndighetens webb samt redovisning av varje enkätsvar har även aktörerna fått tillgång till data som underlag för egen utveckling och utvärdering. MFD bedömer att uppföljningen även har bidragit till att öka aktörernas medvetenhet om ansvaret för genomförandet av funktionshinderspolitiken och om vikten av att integrera ett funktionshindersperspektiv i ledning och styrning.

För att aktörerna även ska kunna bedöma styrkor och svagheter i det egna arbetet med funktionshindersperspektivet, utvecklar MFD för närvarande ett

digitalt verktyg som kommer att ersätta enkätformatet. Aktörerna kommer att erbjudas återkoppling i relation till sina svar, i form av information om gällande lagstiftning, beslutade standarder, länkar till ansvariga myndigheter eller andra aktörer samt tillgång till olika stödmaterial som kan underlätta ett utvecklingsarbete. Verktöget kommer under första delen av 2019 att vara färdigt för de statliga aktörerna och i slutet av året kompletteras verktöget med en version som är anpassad för de kommunala och regionala aktörerna. Verktöget kommer att länka till stödmaterial som kommer att vara både de implementeringsstöd som MFD löpande utvecklar och material som tagits fram av andra aktörer. Utgångspunkten i stödet är liksom i uppföljningen att varje aktör ska ges förutsättningar att bedöma vilka lösningar eller arbetsätt som är lämpliga i den egna verksamheten.

Det regeringsuppdrag som MFD genomför tillsammans med länsstyrelserna, (se avsnitt Stöd till kommuner och landsting genom länsstyrelserna sida 13) syftar till att bygga en stödstruktur för kommunerna kring det funktionshinderspolitiska arbetet. Detta arbete kommer också att vara ett viktigt komplement och stöd för uppföljningen.

Uppföljning av levnadsvillkor

Genom att följa upp levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning kan MFD få en bild av utfallet av funktionshinderspolitiken. MFD:s uppföljning av levnadsvillkor utgörs av sammanställning och analys av kunskap och uppgifter som tas fram genom kartläggningar eller statistik inom olika samhällsområden, såsom arbetsmarknad, hälsa och utbildning.

Genom nationella undersökningar såsom SCB:s undersökning om levnadsförhållanden kan MFD följa vissa uppgifter över tid samt göra jämförelser mellan personer med och utan funktionsnedsättning. För att möjliggöra jämförelser med övriga befolkningen behöver två års undersökningar slås samman, vilket innebär att uppdaterad statistik kan presenteras vartannat år.

Tillgången till statistik om situationen för personer med funktionsnedsättning inom olika samhällsområden varierar och utmaningar kvarstår vad gäller möjligheten att bryta ner statistiken på kön, ålder eller olika typer av funktionsnedsättningar. Det finns även andra utmaningar, såsom att yngre

personer i lägre utsträckning svarar på traditionella enkäter och att de metoder som används i undersökningar – främst enkäter eller intervjuer – inte är tillgängliga för många personer med funktionsnedsättning. MFD:s ambition är därför att både använda och bidra till utvecklingen av flera olika metoder, undersökningar och källor för att följa upp det nationella funktionshinderspolitiska målet.

Den statistik som idag finns, möjliggör för MFD att övergripande kunna följa hur levnadsvillkor mellan personer med funktionsnedsättning och övrig befolkning utvecklas över tid. I viss utsträckning kan statistiken även visa ojämlikheter mellan olika grupper av personer med funktionsnedsättning, exempelvis utifrån kön, typ av funktionsnedsättning och ålder. SCB har under åren haft uppdrag som har syftat till att utveckla och ta fram statistik för att möjliggöra uppföljningen av funktionshinderspolitiken.²⁶⁶ Hösten 2018 lämnade SCB ett antal förslag på hur statistiken skulle kunna utvecklas.²⁶⁷

MFD:s uppföljning visar att det finns skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen inom flertalet samhällsområden. För att kunna beskriva vad dessa skillnader resulterar i, vad de beror på och hur de skulle kunna minska, krävs utvecklad och fördjupad kunskap. För att kunna bedöma levnadsvillkor krävs också att statistik och andra uppgifter kompletteras med den kunskap som finns hos flickor, pojkar, kvinnor och män med egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

MFD har sedan myndigheten bildades arbetat med att utveckla uppföljningen av levnadsvillkor. Arbetet har riktats in mot att fördjupa kunskapen inom prioriterade områden med central betydelse för utvecklingen av levnadsvillkor. MFD har genomfört fördjupningsstudier om bland annat demokratisk delaktighet, föräldraskap, situationen för personer med intellektuell funktionsnedsättning, personer med nedsatt hörsel och

²⁶⁶ Se bland annat Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statistiska centralbyrån.

²⁶⁷ SCB (2018) Förbättrade möjligheter till statistik och analys om levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

ekonomiska villkor. Som en kompletterande kunskapskälla om levnadsvillkor inhämtar MFD löpande svar på frågor från en undersökningspanel. Där svarar deltagare, som är 16 år eller äldre, med egen erfarenhet av funktionsnedsättning, på en webbenkät. Frågorna tar sin utgångspunkt i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och har fokus på levnadsvillkor, tillgänglighet och hinder för delaktighet.

MFD:s arbete med uppföljning utförs i samverkan med funktionshindersrörelsens organisationer. I fördjupningsstudier och särskilda uppdrag är samråd med berörda organisationer en viktig del (se avsnitt Aktiv involvering baserad på en överenskommelse sida 15). I MFD:s kunskapsinhämtning ingår också kvalitativa metoder för att fånga personer med funktionsnedsättnings eget perspektiv.

En viktig del i en effektiv uppföljning av levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning är också att aktörer inom varje sektor analyserar och drar slutsatser av den kunskap de samlar in ur ett funktionshindersperspektiv. Ett sådant arbete skulle avsevärt öka träffsäkerheten och användbarheten av uppföljningen av levnadsvillkor. MFD arbetar genom olika kanaler för att stödja en sådan utveckling. Några viktiga sammanhang är myndighetens strategiska råd för funktionshinderspolitiken och det fördjupade myndighetssamarbete som MFD nyligen har inlett med ett antal myndigheter.

Resultatkonferens och temadialog (fråga e)

På uppdrag av regeringen har MFD sedan 2013 genomfört årliga resultatkonferenser för berörda aktörer om arbetet med strategin för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011 – 2016.²⁶⁸ Samtidigt med resultatkonferenserna har temadialoger arrangerats i samarbete med funktionshindersrörelsen och andra berörda aktörer för att öka och fördjupa kunskapen om levnadsvillkoren för personer med funktionsnedsättning. Dialogen har, i enlighet med uppdraget, tagit sin utgångspunkt i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Under hela perioden 2013 – 2016 har resultatkonferenserna och temadialogerna genomförts vid samma tillfälle, och utvecklats till ett sammanhållet koncept

²⁶⁸ Regleringsbrev för budgetåren 2013, 2014, 2015 och 2016 avseende Myndigheten för delaktighet för åren.

under namnet Delaktighetsdagen. Detta koncept lever vidare även efter att strategiperioden tagit slut. Delaktighetsdagen arrangeras en gång per år.

Resultatkonferenserna har sammantaget varit fokuserade på att beskriva och diskutera utvecklingen av inriktningsmål och delmål i strategin för genomförandet av funktionshinderspolitiken samt att presentera utvecklingen av levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning.

I och med att strategiperioden löpte ut 2016 har MFD tillsammans med funktionshindersrörelsen sett över formerna för hur samarbetet ska se ut framöver. I den gemensamma överenskommelsen från 2018 (se avsnitt Aktiv involvering baserad på en överenskommelse sida 15) finns skrivningar om att myndigheten och funktionshindersrörelsen gemensamt ska analysera resultaten för myndighetens uppföljning. Formerna för detta är under gemensamt utarbetande.

Kunskap om ursprungsbefolkningen (fråga d)

Utmaningen kring tillgången till data och möjligheten att bryta ner den på olika perspektiv gäller flera grupper. Där ingår möjligheten att kunna följa situationen för ursprungsfolk, det vill säga samer med funktionsnedsättning. Under tidsperioden 2016 – 2017 gav regeringen stöd till ett uppdrag för att öka kunskapen om levnadsförhållanden för samer med funktionsnedsättning. Arbetet genomfördes inom ramen för ett nordiskt projekt som även omfattar två norska studier, en finsk studie och ytterligare en svensk studie.²⁶⁹ Den svenska studien, som regeringen finansierade, genomfördes i 19 kommuner som tillhör samiskt förvaltningsområde. Resultaten presenteras i rapporten Förutsättningar och villkor för samer med funktionsnedsättning i de samiska förvaltningskommunerna i Sverige.²⁷⁰

I studien framkom att utbildning om samisk kultur och språk riktade till personer med funktionsnedsättning generellt saknas i de aktuella

²⁶⁹ Nordens välfärdscenter 2019-04-03: <https://nordicwelfare.org/projekt/samer-med-funktionsnedsattning/>.

²⁷⁰ Nordens välfärdscenter (2016) Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättning i Sverige.

kommunerna. Det framkommer också att förståelsen för interaktionen mellan den samiska kulturen och behov till följd av en funktionsnedsättning är bristfällig i flertalet kommuner. Det finns också få exempel på en organisatorisk strategi om hur man arbetar med frågorna i de studerade kommunerna trots att samer där har förstärkta rättigheter genom bland annat lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.²⁷¹

Den andra svenska studien omfattar djupintervjuer med samer som har en funktionsnedsättning eller en kronisk diagnos. I intervjuerna framkommer att drivkraften att bevara sitt samiska sammanhang i vardagen är stark i målgruppen. De uttrycker också betydelsen av att få bibehålla sin samiska identitet och livsstil även efter de livsförändringar en funktionsnedsättning innebär. Flera av intervjupersonerna menar också att den samiska identiteten innebär ett delvis annorlunda förhållningssätt till sin diagnos eller funktionsnedsättning. Intervjupersonerna menar att den samiska identiteten särskilt bidrar till att man i första hand fokuserar på sina förmågor, oavsett förutsättningar i övrigt. Några menar också att den samiska kontexten har hjälpt till att hitta strategier, exempelvis hantverk, för att få vardagen att fungera tillfredsställande. Många uttrycker också att familj, släkt och vänner är särskilt viktiga i ett samiskt sammanhang. Både för att dessa följt personen genom livet, men också för att man delar världsbild, historia, kultur och språk.²⁷²

Rapporterna presenterades bland annat för representanter från de samiska förvaltningsområdena och för politiker och tjänstemän på Sametinget och regeringskansliet. I Nordiska ministerrådets handlingsplan för nordiskt samarbete om funktionshinder 2018 – 2022 ingår Urfolk och funktionshinder som en av nio aktiviteter, men aktiviteten har än så länge ingen finansiering.²⁷³

²⁷¹ Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

²⁷² Nordens välfärdscenter (2016) Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättning i Sverige.

²⁷³ Nordens välfärdscenter 2019-04-03:
<https://nordicwelfare.org/funktionshinder/nordisk-handlingsplan-om-funktionshinder/>.

Internationellt samarbete (art. 32)

Kommittén berömde i sina sammanfattande slutsatser Sverige för att ett funktionshinderspolitiskt perspektiv hade förts in i det internationella samarbetet. I rekommendationerna framhölls också att Sverige finansierade deltagandet för representanter från funktionshindersrörelsen, både vid statspartsmötena och vid högnivåmötet i generalförsamlingen om funktionshinder och utvecklingspolitik 2013. Kommittén lyfte också fram både det integrerande förhållningssättet och den tvåspårsstrategi för inkludering av funktionsnedsättning i det internationella utvecklingsarbetet. Rekommendationerna till Sverige handlar om att dela med sig av goda exempel till medlemsstater, FN-organ och andra berörda aktörer samt att säkerställa att ett rättighetsperspektiv för personer med funktionsnedsättning ingår i det framtida ramverket för utveckling efter 2015.

Sverige har ett stort och långsiktigt engagemang för att stärka mänskliga rättigheter globalt. Regeringen bedriver sedan 2014 en feministisk utrikespolitik. Det innebär att all utrikespolitik ska genomsyras av ett jämställdhetsperspektiv. Att stärka rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är en annan viktig del av det svenska engagemanget, och både Sverige generellt och MFD specifikt arbetar på många olika arenor och nivåer. MFD medverkar eller finns med som experter i sammanhang i FN, EU, Europarådet och Nordiska ministerrådet. MFD bidrar med expertkunskap och med att lyfta fram både funktionshindersperspektivet och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. På internationell nivå har MFD under perioden 2014 – 2018 deltagit i nätverket International Initiative for Disability Leadership, IIDL.²⁷⁴ I maj 2018 anordnade IIDL flera nätverksträffar som bland annat handlade om tillgängliga vallokaler, tillgängliga bank- och betaltjänster och psykisk ohälsa.²⁷⁵ Under nätverksträffarna delades goda exempel, effektiva metoder identifierades och aktuell kunskap förmedlades till myndigheter och organisationer inom

²⁷⁴ MFD 2019-02-27: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2018/internationella-moten-for-battre-inkludering/>.

²⁷⁵ Utfördes i samarbete med International Initiative for Mental Health Leadership.

de olika nätverksländerna.²⁷⁶ MFD har även bidragit till det arbete som Nordens välfärdscenter utför. MFD har under 2018 suttit ordförande för Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder.²⁷⁷ Sedan Agenda 2030 och de globala målen trädde i kraft 2015 har Sverige och MFD fått ytterligare möjligheter att påverka och medverka till att funktionshindersperspektivet inkluderas internationellt inom kontexten hållbar utveckling.

Agenda 2030 (fråga a)

År 2016 tillsatte regeringen Agenda 2030-delegationen, en statlig kommitté som fram till och med mars 2019 har arbetat med att stödja och stimulera arbetet med Sveriges genomförande av de globala målen för hållbar utveckling.²⁷⁸ 2017 tog delegationen fram en nulägesanalys av de 17 globala målen och presenterade sex prioriterade områden för Sverige att arbeta med. I mars 2019 redovisade delegationen sitt slutbetänkande med förslag och bedömningar för Sveriges fortsatta genomförande av Agenda 2030 och hållbar utveckling.²⁷⁹

MFD:s roll i arbetet med att implementera Agenda 2030 utgår från den svenska funktionshinderspolitiken, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och policyramverket²⁸⁰ för det svenska utvecklingsarbetet. Agenda 2030 är en viktig utgångspunkt i utvecklingen av relevanta verksamheter och processer inom MFD. Myndighetens arbete att utveckla ett nationellt uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken är särskilt strategiskt, till exempel system och

²⁷⁶ MFD, 2019-02-27: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2018/internationella-moten-for-battre-inkludering/>.

²⁷⁷ Nordens Välfärdscenter, 2019-02-27: <https://nordicwelfare.org/funktionshinder/funktionshindersradet/>.

²⁷⁸ Dir. 2016:18 Genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling, Tilläggsdirektiv dir. 2017:8 till Agenda 2030-delegationen.

²⁷⁹ Agenda 2030-delegationen (2019) Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet.

²⁸⁰ Skr. 2016/17:60 Policyramverk för svenskt utvecklingsarbete och humanitärt bistånd.

verktyg för att kunna stödja regeringen i den uppföljning som är direkt kopplad till Agenda 2030.²⁸¹

År 2016 var MFD en av flera statliga myndigheter som bidrog med underlag till Sveriges genomförande av Agenda 2030.²⁸² MFD redovisade rapporten Bidrag för genomförande av Agenda 2030, funktionshinderspolitik för en långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling. En av myndighetens viktigaste insatser var att inkludera agendan som ett genomgående perspektiv i sitt förslag om en framtida funktionshinderspolitik som MFD lämnade 2016.²⁸³ Parallellt ingick MFD även i SCB:s uppdrag om att ta fram indikatorer för att stödja regeringen vid uppföljning och rapportering av Agenda 2030 på internationell nivå.²⁸⁴ I regeringens handlingsplan för prioriteringar i arbetet med Agenda 2030 under tidsperioden 2018 – 2020 finns ett funktionshindersperspektiv med inom vissa områden, till exempel hållbara samhällen och jämställdhet.²⁸⁵

Mellan åren 2015 och 2018 ingick MFD i en referensgrupp inom FN som arbetade med hur funktionshindersperspektivet skulle finnas med i Agenda 2030.²⁸⁶ Arbetet resulterade i en rapport som lyfter fram hur implementeringen av konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning inom ramen för Agenda 2030 kan stärka arbetet, både

²⁸¹ MFD (2016) Bidrag för genomförande av Agenda 2030 – Funktionshinderpolitik för en långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling.

²⁸² Finansdepartementet (2106) Uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030.

²⁸³ MFD (2016) Bidrag för genomförande av Agenda 2030 - Funktionshinderpolitik för en långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling.

²⁸⁴ Finansdepartementet (2017) Uppdrag till Statistiska centralbyrån om statistikbaserad analys av Sveriges genomförande av Agenda 2030; och Statistiska centralbyrån (2017) Slutrapport om statistikbaserad uppföljning av Agenda 2030.

²⁸⁵ Regeringskansliet (2018) Handlingsplan Agenda 2030 2018-2020.

²⁸⁶ United Nation, Expert Meetings on Monitoring and Evaluation for Disability-inclusive Development 2019-04-11:
<https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/monitoring-and-evaluation-of-inclusive-development/medd.html#sessions>.

inom FN:s medlemsstater och de olika organisationerna inom FN.²⁸⁷ MFD ingår också i Forumet för Samverkan för Agenda 2030, som etablerades 2016.²⁸⁸ Forumet består av ett flertal svenska myndigheter som bidrar med expertkunskap kring hur Sverige kan driva arbetet för en ekonomisk, social och miljömässig hållbar utveckling i linje med Agenda 2030.²⁸⁹ MFD är också en av de 40 myndigheter som 2017 skrev under en gemensam avsiktsförklaring för hållbar utveckling i samverkan för Agenda 2030.²⁹⁰ Sedan 2018 ingår MFD även i Rådet för Hållbara städer, där arbetet bland annat utgår från Agenda 2030.²⁹¹ I rådet bidrar MFD med att lyfta fram universell utformning med fokus på hur städer kan utformas med den principen, så att de fungerar för alla personer oavsett funktionsförmåga.

Viktiga initiativ för funktionshindersperspektivet och Agenda 2030 har också tagits inom civilsamhället. 2018 startade Lika Unika det treåriga Arvsfondsprojektet Lika Unika Akademin som genom utbildningsinsatser ska ge olika samhällsaktörer djupare kunskap och insikt om funktionshinders- och rättighetsperspektivet, med utgångspunkt i Agenda 2030.²⁹²

²⁸⁷ United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2018) United Nations' 2018 flagship report on disability and development: realization of the Sustainable Development Goals by, for and with persons with disabilities.

²⁸⁸ Sida 2019-03-13:

https://www.sida.se/globalassets/sida/sve/samarbetsparter/offentlig-sektor/05_styrstruktur_gd-forum_beslut_28_nov_2018.pdf.

²⁸⁹ MFD 2019-02-26: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2017/gemensam-avsiktsforklaring-for-agenda-2030/>.

²⁹⁰ Sida 2019-02-26:

<https://www.sida.se/globalassets/sida/sve/samarbetsparter/offentlig-sektor/avsiktsforklaring-svenska-myndigheter-i-samverkan-for-agenda-2030.pdf>.

²⁹¹ Rådet inrättades av regeringen 2017, består av 10 myndigheter, samt en operativ tjänstemannagrupp och dess kansli samordnas av Boverket.

²⁹² Lika Unika 2019-02-26: <https://www.likaunika.org/Om-LikaUnikaAkademi.html>.

Funktionshindersperspektivet i det svenska utvecklingssamarbetet (fråga b)

År 2016 presenterade regeringen ett nytt policyramverk för det svenska utvecklingssamarbetet och det humanitära biståndet.²⁹³ Ramverket konkretiserades i de regleringsbrev och strategier som styr Sidas arbete.²⁹⁴ Som ett led i detta fick Sida 2018 i uppdrag att i dialog med MFD redovisa hur personer med funktionsnedsättning inkluderas i myndighetens insatser och uppföljning inom det internationella utvecklingssamarbetet. Myndigheterna skulle även informera om hur insatserna bidrar till att uppfylla de fastslagna målen för Agenda 2030 samt identifiera och föreslå utvecklingsområden om hur funktionshindersperspektivet bättre skulle kunna inkluderas.²⁹⁵ Sidas kartläggning visade att det bland annat behövs en mer systematisk användning av multidimensionell fattigdomsanalys och tillämpning av rättighets- och jämställdhetsperspektivet för att bättre kunna inkludera och stärka arbetet med rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt i högre grad kunna bidra till genomförandet av Agenda 2030.²⁹⁶

Sida är medlem i det globala nätverket Global Action on Disability. Inom ramen för nätverket arbetade Sida mellan åren 2016 och 2017 med frågor som funktionsnedsättning i inkluderande utbildning, humanitärt bistånd och socialförsäkringssystem samt förbättrad statistik och data. Nätverkets arbete bidrog senare till att ett antal medlemsländer i OECD DAC, däribland Sverige, drev frågan om en ny policymarkör för inkludering av funktionsnedsättning inom OECD DAC:s statistiksystem. Policymarkören godkändes av DAC:s medlemsländer för rapportering på frivillig basis, och

²⁹³ Skr. 2016/17:60 Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd.

²⁹⁴ Sida 2019-02-27: <https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/nyheter/2016/december-2016/nytt-policyramverk-pekare-ut-bistandets-riktning/>.

²⁹⁵ Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete.

²⁹⁶ Sida (2018) Återrapportering enligt regleringsbrev av uppdrag om Sidas arbete med funktionshindersperspektivet i internationellt utvecklingssamarbete.

Sida har aviserat att man kommer att påbörja en implementering av policymarkören under 2019.²⁹⁷

År 2018 tog regeringen fram en handbok för den feministiska utrikespolitiken, som en resurs för det internationella arbetet för jämställdhet. Den innehåller metoder och erfarenheter som kan fungera som exempel och inspiration för fortsatt arbete både inom utrikesförvaltningen och andra delar av statsförvaltningen och samhället.²⁹⁸ Handboken har ett tydligt intersektionellt perspektiv och genomsyras av tanken om hur olika maktordningar som baseras på andra kategorier än kön – så som till exempel funktionsförmåga – påverkar människors villkor och möjligheter (se avsnitt En jämställdhetspolitik som inkluderar alla, oavsett funktionsförmåga sida 24).

I mars 2019 genomförde Sida också i samarbete med MFD ett stort kunskapshöjande forum, Development talks, på temat rättigheter och personer med funktionsnedsättning. Aktiviteten bygger på Sidas kartläggning och uppföljande arbete och vänder sig till olika statliga och frivilliga aktörer inom det internationella utvecklingssamarbetet.²⁹⁹

²⁹⁷ Sida (2018) Återrapportering enligt regleringsbrev av uppdrag om Sidas arbete med funktionshindersperspektivet i internationellt utvecklingssamarbete.

²⁹⁸ Utrikesdepartementet (2018) Handbok för Sveriges feministiska utrikespolitik.

²⁹⁹ Sida 2019-04-03: <https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/development-talks/inbjudningar/funktionsnedsattning-i-bistandet/>

Nationellt genomförande och övervakning (art 33)

Kommittén rekommenderar 2014 att Sverige inrättar en oberoende övervakningsmekanism i enlighet med Parisprinciperna som effektivt fullgör skyldigheten enligt konventionen.

MFD bedömer att denna artikel ligger utanför myndighetens område att svara på.

Referenser

Artikel 1 – 4

Handisam (2013) Överenskommelse om funktionshindersråd

Kommittédirektiv, Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken, 2017:133

Kommittédirektiv, Tilläggsdirektiv till Styretredningen för funktionshinderspolitiken, 2018:115

Myndigheten för delaktighet (2016) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet

Myndigheten för delaktighet (2018) Funktionshinderspolitiskt stöd i samarbete Delrapportering av ett regeringsuppdrag om stöd till kommuner och landsting

Myndigheten för delaktighet (2018) Kvalitet i färdtjänsten, redovisning av ett regeringsuppdrag

Myndigheten för delaktighet (2017) Policy om aktiv involvering

Myndigheten för delaktighet (2016) Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011 – 2016, Redovisning av regeringsuppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken

Myndigheten för delaktighet (2018) Överenskommelse om funktionshindersråd

Prop. 2016/17:188, Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet

Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011 – 2016

Socialdepartementet (2015) Uppdrag att ta fram förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet

Socialdepartementet (2011) Uppdrag om ett samlat uppföljningssystem för funktionshinderspolitiken

Socialstyrelsen (2017) Statlig styrning med kunskap för hälso- och sjukvård och socialtjänst, Redogörelse för arbetet inom Rådet styrning med kunskap och Huvudmannagruppen under 2017

Socialutskottets betänkande 2017/18:SoU5 Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken

Artikel 5

Diskrimineringslag (2008:567)

Diskrimineringsombudsmannen (2019) Årsredovisning för 2018

Artikel 6 och artikel 16

Förordning med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten, SFS 2017:937

Justitiedepartementet (2018) Uppdrag till Brottsoffermyndigheten att genomföra informations- och utbildningsinsatser med anledning av en ny sexualbrottslagstiftning

Jämställdhetsmyndigheten (2018) System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken, Återrapportering av ett regleringsbrevsuppdrag

Jämställdhetsmyndigheten 2019-04-03

<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/kalender/jim-spridningskonferens>

Länsstyrelsen i Skåne (2018) Intersektionella perspektiv på våld i nära relationer

Länsstyrelsen i Stockholms län (2018) Vägen till att se och agera – om våldsutsatta kvinnor med funktionsnedsättning

Mitt privatliv 2019-04-03 <https://www.mittprivatliv.se/>

Myndigheten för delaktighet (2015) En jämställdhetsanalys av levnadsvillkor och delaktighetsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet (2016) Jämställdhetsintegrering i Myndigheten för delaktighet - Handlingsplan för att integrera jämställdhet i myndigheten under 2017-2018

Myndigheten för delaktighet (2017) Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning

Nordens välfärdscenter (2016) När samhället inte ser, hör eller förstår

Post- och Telestyrelsen 2019-04-03

<https://pts.se/sv/nyheter/pressmeddelanden/20162/pts-finansierar-appen-privatliv--relations--och-sexualupplysning-for-unga-med-funktionsnedsattning/>

Prop. 1993/94:147, Jämställdhetspolitiken: Delad makt - delat ansvar

Prop. 2005/06:155, Makt att forma samhället och sitt eget liv - nya mål i jämställdhetspolitiken

Regeringen 2019-04-03: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/jamstalldhetsintegrering/>

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Jämställdhetsmyndigheten

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Myndigheten för delaktighet

Skr. 2016/17:10, Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid, Socialdepartementet

Skr 2016/17:10, kapitel 5, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, Socialdepartementet

Socialdepartementet (2018) Uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för socialtjänstens personal om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor

Socialstyrelsen 2019-03-04

<https://www.socialstyrelsen.se/nyheter/konferenser/upptackvaldet>

Socialtjänsten (2016) Våld Handbok om socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens arbete med våld i nära relationer

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Årsredovisning för 2018

Statistiska centralbyrån, Undersökningen av levnadsförhållanden (ULF) 2016/17

Artikel 7, artikel 16 och artikel 25

Allmänna barnhus (2016) Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar

Allmänna barnhus (2016) Våld mot barn 2016, En nationell kartläggning

Barnombudsmannen (2014) Bryt tystnaden - Barn och unga om samhällets stöd vid psykisk ohälsa

Barnombudsmannen (2016) Respekt – Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd

Barnombudsmannen (2014) Regeringsuppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera barn med funktionsnedsättning

Barnombudsmannen (2015) Välkommen till verkligheten (2015) - Barn och unga om samhällets stöd vid kränkningar och trakasserier i skolan

Barnombudsmannen (2017) Vi lämnade allt och kom hit - Röster från barn och unga på flykt

Barnombudsmannen 2019-04-03 <https://www.barnombudsmannen.se/unga-direkt/om-unga-direkt/>

Dir 2015:138, Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa

Folkhälsomyndigheten (2017) En lägesrapport om det nationella arbetet med att förebygga självmord

Folkhälsomyndighetens nationella folkhälsoenkät, 2016 och 2018

Funktionsrätt Sverige (2017) Analysskrift - Barn är medforskare i Oprat

Kommittédirektiv Dir 2015:138, Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Myndigheten för delaktighet (2018) Barnrätt i praktiken

Myndigheten för delaktighet (2019) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2018

Nationellt kompetenscentrum 2019-04-03: 2019-04-03
<http://www.anhoriga.se/opratat/om-webbplatsen/>

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Folkhälsomyndigheten, ändringsbeslut 2018-06-14

Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Socialstyrelsen

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Socialstyrelsen

Regeringens strategi inom området psykisk hälsa 2016-2020, Fem fokusområden fem år framåt

Skolverket (2018) Kunskapssammanställning med utgångspunkt i rekommendationer inom utbildningsområdet

Socialdepartementet (2014) Reviderad handlingsplan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2014-2016

Socialdepartementet (2016) Uppdrag att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn

Socialdepartementet (2013) Uppdrag att vidareutveckla metoder för att inkludera barn med funktionsnedsättning.

Socialstyrelsen (2017) Att möta föräldrar till barn med funktionsnedsättning Kunskapsstöd till barnhälsovården, bilaga 1

Socialstyrelsen (2018) Att samtala med barn Kunskapsstöd för socialtjänsten, hälso- och sjukvården och tandvården

Socialstyrelsen (2017) Behöver ditt barn stöd från samhället?

Socialstyrelsen (2019) Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning Lägesrapport 2019

Socialstyrelsen (2014) Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser

Socialstyrelsen (2019) Uppföljning av barnkonventionens genomslag vid tillämpning av LSS

Socialstyrelsen (2019) Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov - Förutsättningar och former för integrerad och annan specialiserad vård

Socialstyrelsen 2019-04-11:

<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/informatorsverksamhet-som-ror-psykisk-ohalsa-och-psykiska-funktionsnedsattningar/>

Socialstyrelsen 2019-04-11:

<https://statsbidrag.socialstyrelsen.se/organisationer/vissa-organisationer-inom-det-sociala-omradet/>

SOU 2016:19, Barnkonventionen blir svensk lag: Betänkande av Barnrättighetsutredningen,

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Årsredovisning för 2018

Unicef (2009) Using the human rights framework to promote the rights of children with disabilities: Discussion Paper An analysis of the synergies between CRC, CRPD and CEDAW

Artikel 8

Funktionsrättskonventionen – från snack till verkstad 2019-02-28:

<https://funktionsrattskonventionen.se/>

Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Myndigheten för delaktighet om särskilda insatser för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden

Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Uppsala universitet angående kompetensutveckling om mänskliga rättigheter för statligt anställda

Med lagen som verktyg 2019-02-28: <https://lagensomverktyg.se/foreningen/>

Myndigheten för delaktighet (2018) Kommunikationsatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, slutrapportering av regeringsuppdrag

Myndigheten för delaktighet (2018) [Rekrytera för ett rikare arbetsliv, redovisning av ett regeringsuppdrag för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden](#)

Myndigheten för delaktighet 2019-03-07:

<http://www.mfd.se/kunskapsomraden/jobb-for-alla/praktiska-verktyg/liten-checklista-for-ett-rikare-arbetsliv/>

Nordic Welfare Centre 2019-03-19:

<https://nordicwelfare.org/en/evenemang/nordic-forum-on-disability-2017-human-rights-disability-and-research/>

Socialdepartementet (2015) Uppdrag om kommunikationsatsning om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Artikel 9

Boverket (2018) Analys av reglerna om enkelt avhjälpna hinder

Boverket (2019) Årsredovisning 2018

Dir. 2017:133 Översyn av styrningen inom funktionshinderspolitiken

Diskrimineringslagen (2008:567)

EU:s direktiv (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer

Europaparlamentets och Rådets direktiv 2014/24/EU om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG

Förvaltningslag (2017:900)

International Standardization for Organization, ISO, 2019-04-11:
<https://www.iso.org/committee/54996.html>

Lag (2016:1145) om offentlig upphandling

Lag (2018:1937) om tillgänglighet till digital offentlig service

Myndigheten för tillgängliga medier 2019-04-11: <https://www.mtm.se/om-oss/>

Plan- och bygglagen (2010:900)

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Boverket inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik

Swedish Standard Institute, TK 536, 2019-03-05:
<https://www.sis.se/standardutveckling/tksidor/tk500599/sistk536/>

Vallag (2005:837)

Artikel 12

Civilutskottets betänkande 2016/17:CU11, Framtidsfullmakter – en ny form av ställföreträdarskap för vuxna

Inspektionen för vård och omsorg (2015) Skapa trygghet utan tvång, Rapport om tillsynsinsats vid verksamheter där personer med nedsatt beslutsförmåga bor eller vistas

Lag (2017:310) om framtidsfullmakter

Myndigheten för delaktighet (2016) Det ska vara lätt att handla

Myndigheten för delaktighet (2015) Digitala tjänster delrapport 2014

Myndigheten för delaktighet (2019) Från digital teknik till digitalisering, redovisning av ett regeringsuppdrag om delaktighet, självbestämmande och trygghet

Myndigheten för delaktighet (2016) När glömska är en sjukdom, bra att veta om demenssjukdomar

Myndigheten för delaktighet (2014) Teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga

Myndigheten för delaktighet (2018) Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2017

Myndigheten för delaktighet (2018) Årsredovisning 2017

Myndigheten för delaktighet 2019-03-01: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2016/en-konferens-om-demens-som-engagerade/>

Novus, Myndigheten för delaktighet (2016) Bemötande inom dagligvaruhandeln

Patientlagen (2014:821)

Prop. 2016/17:30, Framtidsfullmakter - en ny form av ställföreträderskap för vuxna

Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende anslag 4:5

Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2017 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för Inspektionen för vård och omsorg avseende verksamhetsåret 2014

Regeringen 2019-04-03:
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2015/09/regeringen-gor-kunskapsattsning-inom-aldre--och-funktionshindersomsorgen/>

Socialdepartementet (2013) Uppdrag angående teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga

Socialdepartementet (2013) Uppdrag angående teknisk utveckling inom vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga

Socialstyrelsen (2016) Att förebygga tvångs- och begränsningsåtgärder genom det systematiska kvalitetsarbetet

Socialstyrelsen (2016) Att vända intresset bort från dörrarna - Mot mindre tvång och begränsningar

Socialstyrelsen (2017) E-hälsa och välfärdsteknik i kommunerna 2017

Socialstyrelsen (2016) Hur ett buntband kan förebygga tvång och begränsningar - Mot mindre tvång och begränsningar

Socialstyrelsen (2015) Vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga, Slutrapport

Vision e-hälsa 2019-04-03: <https://ehalsa2025.se/>

Äktenskapsbalk (1987:230)

Artikel 13

Brottsoffermyndigheten (2016) Brottsoffermyndighetens arbete för att uppnå delmål i En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011-2016

Domstolsverket (2016) Slutredovisning, Uppdrag om delmål, uppföljning och redovisning

Polisen (2016) Slutredovisning av Polismyndighetens regeringsuppdrag avseende delmål för En strategi för genomförande av funktionshinderpolitiken 2011- 2016

Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016

Artikel 14 och 15

Dir. 2016:106 Tilläggsdirektiv till Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

Lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Lag (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Prop 2016/17:94, Ökad patientmedverkan vid psykiatrisk tvångsvård och rättspsykiatrisk vård

Socialdepartementet, Nationell strategi för omsorg om personer med demenssjukdom

Socialstyrelsen (2019) Vård för barn och unga i HVB utifrån deras samlade behov – Förutsättningar och former för integrerad och annan specialiserad vård, Socialstyrelsen.

SOU 2017:111, För barnets bästa? Utredningen om tvångsåtgärder mot barn i psykiatrisk tvångsvård: Betänkande av Nationell samordnare för utveckling och samordning av insatser inom området psykisk hälsa

Svenskt demenscentrum 2019-04-03: <http://www.demenscentrum.se/Arbeta-med-demens/Metoder-och-arbetsatt/Nollvision--for-en-demensvard-utan-tvang-och-begransningar1/>

Artikel 20

Lag (1997:736) om färdtjänst

Lag (1979:558) om handikappanpassad kollektivtrafik

Lagen om kollektivtrafik (2010:1065)

Myndigheten för delaktighet (2016) Kollektivtrafiktjänster, Bilaga 4 till Konsekvensutredning avseende Europeiska kommissionens förslag till direktiv om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster

Myndigheten för delaktighet (2018) Kvalitet i färdtjänsten, redovisning av ett regeringsuppdrag

Plan- och bygglagen (2010:900)

Region Uppsala (2016) [Riktlinjer för tillgänglighet i kollektivtrafiken i Uppsala län för personer med funktionsnedsättning](#)

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Trafikanalys inom utgiftsområde 22
Kommunikationer

Trafikanalys (2019) Kollektivtrafikens barriärer – kartläggning av hinder i
kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Trafikanalys (2018) Resvanor och funktionsnedsättningar – statistik ur
resvaneundersökning

Trafikanalys (2018) Uppföljning av de transportpolitiska målen 2018

Trafikförvaltningen Stockholms läns landsting, 2019, [Riktlinjer tillgänglighet för barn, äldre och personer med funktionsnedsättning](#)

Artikel 24

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Trafikanalys inom utgiftsområde 22
Kommunikationer

Skolverket, tabell antal elever och skolenheter inklusive fritidshem 2019-04-11:
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik>

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2019) Årsredovisning för 2018

Specialpedagogiska myndigheten 2019-04-03: <https://spsm.se/stod/>

Specialpedagogiska myndigheten 2019-04-03:
<https://www.spsm.se/stod/elevsidor/>

Trafikanalys (2019) Kollektivtrafikens barriärer – kartläggning av hinder i
kollektivtrafikens tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning

Trafikanalys (2018) Resvanor och funktionsnedsättningar – statistik ur
resvaneundersökning

Artikel 27

Arbetsförmedlingen (2017) Arbetsförmedlingens strategi för matchning till jobb
genom utbildning

Arbetsförmedlingen (2016) Återrapportering 2016 – en strategi för
genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011 – 2016

Arbetsförmedlingen (2018) Översyn av termen nedsatt arbetsförmåga – återrapportering enligt Arbetsförmedlingens regleringsbrev 2018-11-15

Arbetsförmedlingen 2019-04-08: <https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/stod-och-ersattning/funktionsnedsattning>

Arbetsförmedlingen 2019-04-08: <https://arbetsformedlingen.se/om-oss/var-verksamhet/vart-uppdrag>

Arbetsförmedlingen, 2019-02-20: <https://www2.arbetsformedlingen.se/om-oss/press/pressmeddelanden?id=7C2202B3F006A325>

Arbetsförmedlingen Kampanj, Gör plats 2019-02-18: <https://gorplats.se/kampanjen/>

Arbetsmarknadsdepartementet (2016) Uppdrag till statliga myndigheter att ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik 2016–2018 m.m

Arbetsmarknadsdepartementet (2018) Uppdrag till statliga myndigheter att fortsatt ta emot personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga för praktik 2019 och 2020 m.m.

Förordning (2017:462) om särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga

Kulturdepartementet (2017) Uppdrag till Myndigheten för delaktighet om särskilda insatser för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden

Myndigheten för delaktighet (2016) En funktionshinderspolitik för ett jämlikt och hållbart samhälle, MFD:s förslag på struktur för genomförande, uppföljning och inriktning inom funktionshindersområdet

Myndigheten för delaktighet (2018) Rekrytera för ett rikare arbetsliv, redovisning av ett regeringsuppdrag för att motverka diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden

Myndigheten för delaktighet 2019-02-18: <http://www.mfd.se/kunskapsomraden/jobb-for-alla/inspiration/projektet-flera-vagar-in/>

Regleringsbrev för budgetår 2017 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetår 2018 avseende Arbetsförmedlingen

Samhall 2019-02-19: <https://samhall.se/om-samhall/>

Samhall 2019-02-19: <https://samhall.se/vart-uppdrag/>

Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016

Socialdepartementet (2018) Uppdrag att informera om tolktjänst i arbetslivet

Sveriges Kommuner och Landsting 2019-02-18:

<https://skl.se/arbetsgivarekollektivavtal/personalochkompetensforsorjning/rekryteringsstrategierforvalfardsjobben/breddarekryteringen/funktionsnedsattningivalfarden.25772.html>

Artikel 29

Justitiedepartementet (2013) Uppdrag till Centrum för lättläst att driva webbplatsen "Alla väljare" – www.allavaljare.se, med lättläst valinformation i samband med Europaparlamentsvalet och de nationella allmänna valen 2014

Justitiedepartementet (2014) Uppdrag till Myndigheten för tillgängliga medier att fortsätta driva hemsidan "Alla väljare" med lättläst nyhetsinformation

Kommittédirektiv Demokratisk delaktighet och inflytande över det politiska beslutsfattandet, 2014:111

Konstitutionsutskottets betänkande 2017/18:KU18, Snabbare omval

Kulturdepartementet (2018) Uppdrag till Mittuniversitetet att utvärdera användningen av de särskilda medlen till partierna för informationsinsatser inför de allmänna valen 2018 och Europaparlamentsvalet 2019

Kulturdepartementet (2016) Uppdrag till Myndigheten för tillgängliga medier att fortsätta driva webbplatsen "Alla väljare" med lättläst nyhetsinformation

Kulturdepartementet (2018) Uppdrag till Statistiska centralbyrån att utföra en studie om valdeltagandet i de allmänna valen 2018 och det svenska valdeltagandet i Europaparlamentsvalet 2019

Myndigheten för delaktighets checklista (2018)

Myndigheten för delaktighet (2016) Demokratisk delaktighet hos personer med psykisk funktionsnedsättning

MFD (2015) Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget?

Myndigheten för delaktighet (2015) Val på lika villkor? En studie av tillgängligheten vid de allmänna valen 2014

Myndigheten för delaktighet (2019) Årsredovisning för 2018

Myndigheten för tillgängliga medier 2019-03-19: https://www.mtm.se/om-oss/val2018/Bestall_8Sidor_och_Alla_Valjares_tidning_om_valet/

Prop 2017/18:38, Snabbare omval

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende anslag 6:1 Allmänna val och demokrati

SFS 2014:301 Lag om ändring i vallagen (2005:837)

SFS 2017:1073 Förordning om ändring i valförordningen (2005:874)

Socialdepartementet (2014) Uppdrag till Myndigheten för handikappolitisk samordning att genomföra en studie av tillgängligheten till röstningsmottagningsställen under de allmänna valen 2014

SOU 2013:24, E-röstning och andra valfrågor Slutbetänkande av 2011 års vallagskommitté

SOU 2016:5, Låt fler forma framtiden! Betänkande av 2014 års Demokratiutredning – Delaktighet och jämlikt inflytande

SOU 2016:71, Snabbare omval och förstärkt skydd för valhemligheten, Betänkande av 2015 års Vallagsutredning

Statistiska centralbyrån (2015) Valdeltagande bland personer med funktionsnedsättning

Vallag (2005:837)

Valmyndigheten 2019-04-11: <https://www.val.se/servicelankar/teckensprak.html>

Valmyndigheten 2019-04-11: <https://www.val.se/servicelankar/lattlast.html>

Artikel 30

Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2017/1564 av den 13 september 2017 om viss tillåten användning av vissa verk och andra alster som skyddas av

upphovsrätt och närstående rättigheter till förmån för personer med blindhet, synnedsättning eller annan läsnedsättning och om ändring av direktiv 2001/29/EG om harmonisering av vissa aspekter av upphovsrätt och närstående rättigheter i informationsområdet

Kulturrådet (2016) Kultur för alla – inget hinder, slutredovisning av Kulturrådets arbete med delmålen inom funktionshinderspolitiken år 2011-2016

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who are blind, visually impaired, or Otherwise Print Disabled

Myndigheten för delaktighet (2015) Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget?

Myndigheten för delaktighet (2015) Rivkraft 9 – Idrott och motion

Prop. 2017/18:241, Tillgång till upphovsrättsligt skyddat material för personer med syn- eller annan läsnedsättning

Riksdagsskrivelse 2017/18:362

Socialdepartementet, En strategi för genomförandet av funktionshinderspolitiken 2011-2016

Artikel 31

Förordning (2014:134) med instruktion för Myndigheten för delaktighet

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Nordens välfärdscenter (2016) Levnadsförhållanden bland samer med funktionsnedsättning i Sverige

Nordens välfärdscenter 2019-04-03:

<https://nordicwelfare.org/funktionshinder/nordisk-handlingsplan-om-funktionshinder/>

Nordens välfärdscenter 2019-04-03: <https://nordicwelfare.org/projekt/samer-med-funktionsnedsattning/>

Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Myndigheten för delaktighet

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Statistiska centralbyrån

Statistiska centralbyrån (2018) Förbättrade möjligheter till statistik och analys om levnadsvillkor för personer med funktionsnedsättning

Artikel 32

Agenda 2030-delegationen (2019) Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet

Dir. 2016:18 Genomförande av Agenda 2030 för hållbar utveckling

Finansdepartementet (2017) Uppdrag till Statistiska centralbyrån om statistikbaserad analys av Sveriges genomförande av Agenda 2030

Finansdepartementet (2106) Uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030

Lika Unika 2019-02-26: <https://www.likaunika.org/Om-LikaUnikaAkademi.html>

Myndigheten för delaktighet (2016) Bidrag för genomförande av Agenda 2030 – Funktionshinderpolitik för en långsiktigt hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling

Myndigheten för delaktighet 2019-02-26: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2017/gemensam-avsiktsforklaring-for-agenda-2030/>

Myndigheten för delaktighet 2019-02-27: <http://www.mfd.se/om-mfd/nyheter-och-press/nyheter/nyheter-2018/internationella-moten-for-battre-inkludering/>

Nordens Välfärdscenter 2019-02-27: <https://nordicwelfare.org/funktionshinder/funktionshindersradet/>

Nordens välfärdscenter 2019-04-03: <https://nordicwelfare.org/funktionshinder/nordisk-handlingsplan-om-funktionshinder/>

Regeringskansliet (2018) Handlingsplan Agenda 2030 2018-2020

Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete

Sida (2018) Återrapportering enligt regleringsbrev av uppdrag om Sidas arbete med funktionshindersperspektivet i internationellt utvecklingssamarbete

Sida 2019-02-26:

<https://www.sida.se/globalassets/sida/sve/samarbetsparter/offentlig-sektor/avsiktsforklaring-svenska-myndigheter-i-samverkan-for-agenda-2030.pdf>

Sida 2019-03-13:

https://www.sida.se/globalassets/sida/sve/samarbetsparter/offentlig-sektor/05_styrstruktur_gd-forum_beslut_28_nov_2018.pdf

Sida 2019-04-03: <https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/development-talks/inbjudningar/funktionsnedsattning-i-bistandet/>

Sida, 2019-02-27: <https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/nyheter/2016/december-2016/nytt-policyramverk-pekare-ut-bistandets-riktning/>

Skr. 2016/17:60 Policyramverk för svenskt utvecklingssamarbete och humanitärt bistånd

Statistiska centralbyrån (2017) Slutrapport om statistikbaserad uppföljning av Agenda 2030

Tilläggsdirektiv dir. 2017:8 till Agenda 2030-delegationen

United Nation, Expert Meetings on Monitoring and Evaluation for Disability-inclusive Development 2019-02-27:

<https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/monitoring-and-evaluation-of-inclusive-development/medd.html#sessions>

United Nations, Department of Economic and Social Affairs (2018) United Nations' 2018 flagship report on disability and development: realization of the Sustainable Development, Goals by, for and with persons with disabilities

Utrikesdepartementet (2018) Handbok för Sveriges feministiska utrikespolitik

Redovisning av vidtagna åtgärder 2014 – 2018

Inför regeringens rapportering till FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Myndigheten för delaktighet
Box 1210, 172 24 Sundbyberg
08-600 84 00
info@mfd.se
www.mfd.se
Nummer: 2019:9